

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

AF

DEN UTAF KUNGL. MAJ:T DEN 3 FEBRUARI 1905

TILLSATTA KOMMITTÉ

FÖR UTARBETANDE AF FÖRSLAG, ANGÅENDE
ORGANISATIONEN AF ARMÉNS CENTRALA
FÖRVALTNINGSMYNDIGHET M. M.

STOCKHOLM

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

1906.

Innehållsförteckning.

I.	Historik.	
A.	Krigskollegii bildande, organisation och verksamhet	sid. 1.
B.	Förberedelser för krigskollegii öfvergång till en arméförvaltning.....	» 10.
C.	Arméförvaltningens bildande och dess organisation intill år 1881	» 20.
D.	Arméförvaltningens instruktion af den 27 maj 1881	» 30.
E.	Ändringar i 1881 års instruktion jämte särskilda förslag till arméförvaltningens ombildning.....	» 32.
II.	Kommitténs utlåtande.	
A.	Den nya härordningens omedelbara inverkan på arméns centrala förvaltning.....	» 46.
B.	Lämpligheten af vissa förut ifrågasatta organisationsändringar	» 47.
C.	Allmänna grunder för arméförvaltningens organisation	» 61.
D.	Förslag till organisation af arméns sjukvårdsstyrelse	» 80.
E.	Förslag till organisation af artilleridepartementet	» 88.
F.	Förslag till organisation af fortifikationsdepartementet	» 100.
G.	Förslag till organisation af intendents- och civila departementen.....	» 106.
H.	Erinringar angående ny instruktion för arméförvaltningen	» 117.
I.	Förslag angående de för arméförvaltningen gemensamma anslag	» 125.
K.	Af kommitténs förslag föranledda ändringar af andra stater samt kostnadsberäkningar.....	» 127.
III.	Angående arméförvaltningens verksamhet i krig	» 131.

Till Konungen.

Genom nådigt bref den 3 februari 1905 behagade Eders Kungl. Maj:t i nåder uppdraga åt en kommitté, bestående af undertecknad Bildt såsom ordförande samt undertecknade Weidenhielm, Munthe och Hedengren afven-

som öfversten och chefen för Upplands infanteriregemente B. E. E. von Hofsten och fördelningsläkaren vid Andra arméfördelningen, regemensläkaren vid Jönköpings regemente O. P. Sörensen såsom ledamöter med kanslirådet i Landtförsvarsdepartementets afdelning af Eders Kungl. Maj:ts kansli M. Morton såsom sekreterare, att utarbete förslag såväl till de ändringar i organisationen af arméns centrala förvaltningsmyndighet, hvilka af den nya härordningen med flera förhållanden kunde påkallas, som ock till instruktion för nämnda myndighets verksamhet i fred och i krig.

Kommitténs ledamöter, med undantag af fördelningsläkaren Sörensen, sammanträdde den 14 nämnda månad, hvarefter och sedan Eders Kungl. Maj:t den 24 samma månad i nåder förordnat undertecknad Dunér att i stället för fördelningsläkaren Sörensen vara ledamot af kommittén, samtliga ledamöter deltog i kommitténs arbeten till den 1 maj 1905, då kommittén erhöll det sorgliga budskap, att öfversten von Hofsten affidit.

Kommittén, härefter bestående af allenast fem ledamöter, fortsatte sin verksamhet till den 26 augusti 1905 och sammanträdde jämväl den 30 därpå följande september, då kommittén till följd af andra värf, som ålågo särskilda ledamöter, beslöt att uppskjuta nästföljande sammanträde till tid, som af ordföranden bestämdes.

Kommitténs arbeten återupptogos den 6 april 1906 och hafva där- efter fortgått till denna dag.

Det kommittén enligt förberörda nådiga bref lämnade uppdrag blef af Eders Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 23 sistlidne mars sålunda ändradt, att, då med affattandet af förslag till instruktion för arméns centrala förvaltningsmyndighet i fred och krig kunde anstå, intill dess förslaget om nämnda myndighets organisation undergått slutlig granskning, Eders Kungl. Maj:t anbefallde kommittén att inkomma med förslag till grunder för nämnda myndighets organisation i fred med tillhörande aflöningsstater.

Kommittén får härmed i underdånighet öfverlämna sitt betänkande,

innefattande utredning och förslag i de kommittén förelagda ämnen. Ehuru utarbetandet af ny instruktion för arméförvaltningen blifvit från kommitténs uppdrag undantaget, har kommittén likväl, då grunderna för ämbetsverkets organisation måste i instruktionen bestämmas, ansett sig böra i korthet antyda hvad instruktionen, enligt kommitténs åsikt, i hufvudsakliga delar bör innehålla.

Utöfver nu omförmälda uppdrag har kommittén, i enlighet med statsrådets och chefens för Landtförsvarsdepartementet ämbetsskrivelse den 20 mars 1905, utarbetat och den 2 juni 1905 öfverlämnat underdånigt förslag till förändrade föreskrifter i fråga om utdelandet af underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa.

Stockholm den 28 maj 1906.

Underdånigst:

K. G. BILDT.

C. H. WEIDENHIELM.

G. DUNÉR.

L. W:SON MUNTHE.

D. HEDENGREN.

M. Morton.

I. Historik.

A. Krigskollegii bildande, organisation och verksamhet.

»Gustaf Adolph den store inrättade Kongl. Krigscollegium anno 1630» läses under denne konungs byst i det rum, Kungl. arméförvaltningens plenisal, där kommittén haft sina sammanträden. Denna af Gustaf Adolf grundade institution var egentligen en domstol, benämnd Krigsrätten, som under riksmarskens presidium hade att handlägga mål angående förbrytelser af den inom landet kvarlämnade krigsstyrkan, hvilka icke utan svårighet kunde dragas under den Konungen åtföljande ambulatoriska krigsöfverrätten. Konungen utnämnde vice president och fem bisittare, men bemyndigade marsken att dessutom tillkalla så många af öfverstes till och med kaptns grad, att bisittarnas antal blef tolf (den vanliga tolfmannanämnden), hvarjämte marsken ägde förordna en »berichts-väbel», en sekreterare och andra tjänstemän. Krigsrätten borde sammanträda två gånger om året, hvardera gången tre veckor, då alla inkomna mål borde afgöras. Denna krigsdomstol fick dock snart äfven förvaltningsbestyr samt kallades såsom förvaltande myndighet krigsråd. Genom regeringsformen den 29 juli 1634 fastslogs krigsrådets egenskap af rikskollegium, som skulle såväl utgöra rikets högsta krigsdomstol som ock hafva inseende öfver landtförsvarets förvaltning. Kollegiet hade dock ej att förfoga öfver någon ränta, utan penningmedlens anvisande berodde af räknekammaren.

Enligt regeringsformen utgjordes krigsrådet af marsken såsom president samt två riksråd och fyra andra bisittare, bland dem rikstygmästaren, som skulle hafva inseende öfver allt artilleri, såväl landthärens och fästningarnas som flottans, med tillhörande ammunition samt öfver lädmakare- och byssgjutaregårdar, salpeter- och krutkvarnar. Instruktion för kollegiet fastställdes den 20 mars 1636 och bestämdes däri, att alla bisittare skulle tillhöra generalitetet eller, om så många generaler ej vore att tillgå, tagas bland öfverstarna. Krigsrådet, hvori sedermera alla generalspersoner fingo säte och stämma, biträdades af sekreterare, notarier och kopister, kamrerare, ingenjör, aktuarie och fiskal. I krigsrådets stat förekommo äfven en generalkvartermästare med underordnade samt en commissarius och 9 provinskkrifvare för krigsfolket i landsorten. Till en början stod generalkvartermästaren under generalens öfver artilleriet kommando, men

upptogs därefter såsom underlydande Krigskollegium samt blef slutligen ledamot af kollegium.

Två sessioner, hvardera under åtta veckor, skulle, enligt instruktionen, hållas hvarje år, och under mellantiderna skulle minst tre bisittare alltid vara tillstädes.

Krigskollegium, hvilken benämning å krigsrådet snart vann burskap, var enligt 1634 års regeringsform, liksom hvarje annat kollegium inom sitt verksamhetsområde, endast en utvidgning af rådet och kunde, såsom statsutskottet vid 1862—1863 års Riksdag i sitt utlåtande anför, »icke anorlunda betraktas än såsom ett verkligt regeringsdepartement, motsvarande i afseende å sitt ändamål ungefärligen det nuvarande landtförsvarsdepartementet af Kungl. Maj:ts kansli och Krigskollegium tillsammansagna».

Genom tillägget till 1634 års regeringsform den 3 september 1660 undergick Krigskollegii organisation ej någon ändring. Men däri förekommande bestämmelse, att val af riksråd, de fem höga riksämbetena däri inbegripna, skulle bekräftas af ständerna, föranledde att riksmarskämberet, hvarmed följde presidentskapet i Krigskollegium, efter år 1661 tidsals ej var besatt. För öfrigt framställdes under Karl XI:s förmyndare-regering klagomål däröfver, att krigsförvaltningen vanvårdades.

Sedan Karl XI själf öfvertagit regeringen och de förra rikets råd år 1682 förvandlats till »Kungliga råd», afskaffades efter hand riksämbetena, af hvilka riksmarskämberet ej varit besatt sedan år 1676, och sambandet mellan Konungens rådkammare och kollegierna upphörde. Krigskollegium erhöi enligt ett Kungligt bref den 30 december 1680 en ny organisation. Rikstygmästaren fick ensam ledningen af allt, som rörde artilleriet, ammunitionssstaten och rustkammaren, samt ställdes omedelbart under Konungen. Fortifikationsstaten med generalkvartermästaren hade redan år 1676 blifvit skild från Krigskollegium och ställd omedelbart under Konungen äfven i afseende å medelsförvaltning, under det att artilleriets medelsförvaltning fortfarande omhänderhades af Krigskollegium. Af krigsråden bibehölls endast en, hvilken ock, liksom krigskommissarien, skulle stå omedelbart under Konungen. Kassören skulle omhänderhafva medlen, men icke få göra någon utbetalning utan efter Konungens egen anordning.

Krigskollegium vardt sålunda i själfva verket upplöst i flera fristående departement under Konungens omedelbara inseende. Det upphörde äfven att vara krigsöfverrätt. I stället inrättades år 1683 en stående generalkrigsrätt.

Då Karl XII skulle afresa till danska kriget, erhöilo kollegierna en omfattande myndighet. Sålunda ägde ett kollegium, enligt nådigt bref den 9 april 1700, i alla saker, hörande under dess bedrifvande, »fria hän-

der till följe af Kungliga stadgar, förordningar och resolutioner efter bästa förstånd och själfva billigheten så att förordna och resolvera», som kollegium funne Kungl. Maj:ts »tjänst och intresse samt hvar och en saks beskaffenhet kunna erfordra», och kunde kollegium härom å Konungens vägnar korrespondera med generalguvernörer, landshöfdingar och andra vederbörande, »så ock dem på deras förfrågningar och i andra under kollegii öfvervägande hörande mål behöriga svar och resolutioner meddela, utan att behöfva först däröfver inhämta nådig instruktion eller förklaring». Kollegium fick sålunda under Konungens frånvaro utöfva hans makt i ärenden, som ej af honom under hans bortovaro kunde afgöras, och Konungen försäkrade sig vilja taga dess förrättningar i sitt konungsliga hägn och försvar mot hvarjehanda tilltal. Väl uppdrogs den 10 april 1700 åt en särskild afdelning af rådet såsom en defensionskommission, bestående af 8 ledamöter, handlägga ärenden, som rörde rikets försvar, men därigenom gjordes ej någon inskränkning i Krigskollegii förvaltningsmyndighet.

Detta blef emellertid förhållandet genom de förändringar i förvaltningen, som infördes genom kansliets nya organisation enligt Kungl. Maj:ts från Timurtasch utfärdade förordning den 26 oktober 1713. Kansliet indelades efter ärendenas beskaffenhet i sex afdelningar, hvar och en under ledning af ett ombudsråd. Genom den nya kansliordningen, som innebar en öfvergång från kollegial- till ministerstyrelse och med hvilken afsågs att åstadkomma likformighet och större skyndsamhet vid ärendenas handläggning, minskades ej blott rådets makt utan äfven kollegiernas myndighet. Från Krigskollegium öfverflyttades handläggningen af ärenden angående löner, beklädnad, fältstater, mönstringar, gevärsfaktorier, tyghus m. m. dels omedelbart till kansliets krigsexpedition under vederbörande ombudsråd, dels ock till vissa generaler och öfverstar. Krigskollegium, hvars befogenhet blef ytterligare kringskuren genom de af Karl XII inrättade nya ämbetsverken, upphandlingsdeputationen och kontributionsrätteriet m. fl., förklarade sig ock 1719 icke kunna redovisa för omförmälda ärendens behandling under de sista åren.

Regeringsformen af den 21 februari 1719 betecknade hufvudsakligen en återgång till bestämmelserna i 1634 års regeringsform och var sålunda, liksom denna, att anse hufvudsakligen såsom ett reglemente för statsförvaltningen. De nya ämbetsverken upphörde. En ny kansliordning fastställdes den 29 maj 1719, enligt hvilken en af kansliets statsexpeditioner hade att handlägga allt, som rörde krigsmakten till lands och vatten. I spetsen för expeditionen stod en statssekreterare.

Med regeringsformen den 2 maj 1720 blef rådets makt inskränkt, och i afseende å Krigskollegium såväl som å öfriga kollegier infördes den afse-

värda förändring, att presidenten skulle tagas utom rådet. Därigenom blef kollegium ej vidare en utgrening af rådet, utan ett *centralt ämbetsverk*, hvars verksamhet omfattade uppsikten och vården af fält- och fästningsartilleriet, arméns beväpning, fortifikationsstaten, fästningsväsendet, utskrifningar, värfningar, mönstringar m. m. Kollegiet, för hvilket ny instruktion utfärdades den 16 oktober 1723, utgjordes af presidenten, general-fälttygmästaren och generalkvartermästaren samt i fredstid två och i krigstid fyra krigsråd, som skulle vara vana vid räkenskaper.

För kansliet fastställdes ny ordning den 14 juni 1720. Någon afsevärd ändring i afseende å krigsärendens handläggning är dock ej att omförmåla.

Under den s. k. Frihetstiden ingrepo de af Ständerna och Sekreta utskottet tillsatta deputationer och kommissioner i förvaltningen. Deputationernas uppgift var att under Riksdagarna hafva uppsikt öfver verk och inrättningar, i de särskilda förvaltningsgrenarna infordra upplysningar och förklaringar samt hos Ständerna framställa anmärkningar och förslag. Men regeringsformen inrymde åt Ständerna rättighet att tillsätta utskott äfven mellan Riksdagarna. En följd häraf var den af Sekreta utskottet vid Riksdagen 1740—1741 tillsatta utredningskommissionen, som, bestående af åtta ledamöter, hade full disposition öfver de till finska krigets utförande anslagna penningmedel, enär de under fred vanliga vägarna med ärendens remitterande till underlydande kontor voro för långsamma under krig. Dessa deputationer och kommissioner ansågos emellertid senare af Rikets Ständer, enligt skrifvelse till Kungl. Maj:t vid Riksdagen 1765—1766, »hafva utöfvat en förvaltning, vid hvilken irring mellan kollegier och ämbetsmän ej sällan uppstått». Och som det ej låte förena sig med rikskonstitutionen, att någon annan makt mellan Riksdagarna gäfves än Kungl. Maj:t och Riksens råd samt kollegier och ämbetsmän, anhöllo Ständerna, att, med undantag af fullmäktige i banken, »alla sådana Ständernas direktioner, deputationer och kommissioner, som utom Riksdagen subsistera, skulle upphöra». Ständernas önskan var lag.

I den efter Gustaf III:s statshvälfning antagna regeringsformen den 21 augusti 1772 uppräknas, liksom i 1720 års regeringsform, de särskilda kollegierna, bland dem Krigskollegium, hvilka alla hade att ställa sig till efterrättelse de särskilda instruktioner, som för dem vore utfärdade eller komme att utfärdas. Kollegierna blefvo inför Konungen allena och sálunda ej inför Ständerna ansvariga. Riksråden blefvo Konungens rådgifvare och ämbetsmän i stället för Ständernas fullmäktige.

Den nya regeringsformen föranledde ej någon förändrad instruktion för Krigskollegium. Rikets Ständer hade emellertid redan 1762 gjort underdånig anmälan om, bland annat, långsamhet vid måls behandling i Krigs-

kollegium, i anledning hvaraf Kungl. Maj:t anbefalldes en fördelning af verkets tjänstemän »under hvardera af ledamöternas speciella inseende».

Häri låg *upprinnelsen till göromålens fördelning å departement*. Kungl. Maj:t förklarade nämligen därefter Krigskollegii göromål, »såsom varande af olika beskaffenhet och fordrande olika insikter, icke kunna alla under gemensam delaktighet och ansvar skötas», hvarför till en början genom en interimsinstruktion 1776 och sedan genom definitiv instruktion för verket 1782 en fördelning af göromålen bestämdes; och kom Krigskollegium att fördelas i fem särskilda hufvuddepartement med gemensam ordförande, men olika militäre och civile ledamöter. Å dessa departement liksom hos kollegium in pleno fattades besluten såsom förut genom de flesta rösterna. Från 1774 till 1799, då Krigshofrätten inrättades, var Krigskollegium åter öfverdomstol i krigsrättsmål.

Den 1 juli 1773 utfärdades en ny kansliordning, enligt hvilken likväl kanslikollegium under ett riksråd som president bibehöll sin krigsexpedition, som, med en statssekreterare som chef samt för öfrigt bestående af expeditionssekreterare, kanslister och kopister, hade att handlägga alla ärenden, som rörde krigsmakten till lands och vatten. Från år 1789 föredrogos ärenden af statssekreteraren i den nämnda år inrättade »rikets allmänna ärendens beredning». Efter ryska kriget 1790 delades krigsärendena mellan tre föredragande, så att endast befodringsärenden föredrogos af statssekreteraren i krigsexpeditionen, under det att öfriga ärenden öfverlämnades åt särskilda föredragande för armén och för flottan. Kanslikollegium upplöstes 1801. I dess ställe kom Kungl. Maj:ts kansli, för hvilket ordning utfärdades den 17 februari 1801 och hvilket, med kanslipresidenten som chef, för öfrigt utgjordes af en hofkansler, en justitiekansler samt fyra statssekreterare, däraf en för krigsärendena, biträdd af fem expeditionssekreterare.

Redan förut hade i fråga om de till landtförsvaret hörande ärendens behandling en viktig förändring införts med inrättandet af generaladjutantsexpeditionen för armén, genom hvilken kommandomålen skildes från arméns administrativa ärenden. Instruktion för denna expedition utfärdades den 12 december 1796. Chef för expeditionen och föredragande inför Konungen var Konungens tjänstgörande adjutant för armén. Under Konungens vistelse utomlands förblef expeditionen inom landet under ledning af en generaladjutant, under det att Konungen åtföljdes af en annan generaladjutant, hvadan i sådant fall två expeditioner funnos. De befallningar, som generaladjutanten »på allernådigste befallning» utfärdade, erhöilo benämningen »*generalorder*».

Krigskollegium, hvars underdåniga utlåtanden vanligen infordrades i förvaltningsärenden till kansliets krigsexpedition, erhöil förändrad instruktion

den 4 april 1805. Det skulle, under en president som chef, utgöras af sex departement, nämligen: presidents-, artilleri-, fortifikations-, intendents-, instruktions- och civila departementen med gemensamma advokatfiskals- och krigskassörskontor, men med särskildt räkenskapskontor för hvarje departement. Till presidentsdepartementet hörde alla ärenden rörande arméns militäriska organisation, fältmätning, regementenas beordrande till mönstringar, öfningsläger, arbetskommenderingar m. m. jämte en del ärenden rörande kollegiets personal. Instruktionsdepartementet hade att handlägga ärenden, som rörde krigsakademien och öfriga militära undervisningsanstalter, så vidt de ej tillhörde flottan. Till civila departementet hörde ärenden, som rörde indelnings-, krigsmanshus- och husesynsverken med därtill hörande kassor. Artilleri-, fortifikations- och intendentsdepartements-ärenden voro de, som benämningarna angifva. Kollegiet utgjordes af presidenten, en vice ordförande, generalfälttygmästaren, chefen för fortifikationen och en generaladjutant.

Statshälfningen 1809 medförde ej omedelbart annan ändring i krigs-ärendenas förvaltning än den, som det genom regeringsformen den 6 juni nämnda år inrättade statsrådet föranledde. Jämte statsrådets nio ledamöter skulle, enligt denna grundlag, finnas fyra statssekreterare, däraf en för krigsärenden, som vid tillfällen, då sådana ärenden funnos att föredraga, hade säte och stämma i rådet. Enligt den nya kansliordningen af den 23 oktober samma år erhöll hvarje statsdepartement sin särskilda kansliexpedition och de båda försvarsdepartementen dessutom hvar sin kommandoexpedition för de rent militära ärendenas handläggning.

Krigskollegiets organisation efter 1805 års instruktion blef emellertid ej länge oförändrad. Ny instruktion utfärdades nämligen den 19 mars 1811. Kollegiet bestod af en president och en vice ordförande, båda militärpersoner, generalfälttygmästaren, chefen för ingenjörkåren, två från armén tillförordnade militäre ledamöter af öfverstes eller öfverstelöjtnants värdighet samt sex krigsråd, hvarförutom generaladjutanten för armén ägde rättighet att, när omständigheterna det fordrade, öfvervara kollegii sessioner. Ärendena fördelades mellan fyra departement nämligen: artilleri-, fortifikations-, generalkrigskommissarie- och civila departementen. De båda sistnämnda departementens göromål kommo dock snart att fördelas på tre departement, benämnda utrednings-, underhålls- och civila departementet. Till *Artilleridepartementet*, bestående af presidenten, generalfälttygmästaren¹⁾ och ett krigsråd, hörde alla ärenden angående fält-,

¹⁾ Sedan åt Kronprinsen uppdragits att vara generalfälttygmästare (och chef för artilleriet), beslöt Kungl. Maj:t den 28 september 1821, att han skulle, för utöfningen af detta ämbete, hafva under sina ordres en officer af minst öfverstelöjtnants grad, som under benämning af fälttygmästare skulle å hans vägnar hafva säte och stämma i kollegium.

fästnings- och belägringsartilleriet samt pontonstaten, tyg-, ammunitions- och gevärsförråden, styckebruk och gjuterier, svaftel- och kruttillverkningen, gevärsfaktorier och klingsmiden, disposition af salpeterintakten samt värden af alla kronans hus, som tillhörde artilleriet. *Fortifikationsdepartementet*, bestående af presidenten, chefen för ingenjörkåren och ett af de på civila departementet tjänstgörande krigsråden, hade alla ärenden rörande fästningar och därtill hörande byggnader samt de årliga fältmättningsarbetena. Nybyggnader och reparationer af kronans hus, som ej utgjorde delar af fästningsverk, skulle af det departement, till hvars begagnande husen vore upplåtna, besörjas, men chefen för fortifikationen hade att granska de därtill uppgjorda ritningar och kostnadsförslag. *Utredningsdepartementet*, bestående af presidenten, en militärledamot och ett krigsråd, hade att årligen afgifva förslag angående generalmönstringar, att tillse arméns behöriga rekrytering och remontering, att ombesörja dess förseende med beklädnad, rentyg, tross- och utrednings- samt sjukvårdspersedlar, att granska vederbörandes hushållning därmed, hvarjämte till departementet hörde omsorgen för garnisonsregementenas sängkläder, fästningsfångarnas beklädnad och de indelta regementenas trossbodar. Till *Underhållsdepartementet*, bestående af presidenten, en militärledamot och två krigsråd, hörde (efter instruktionens fullständiggående genom Kungl. brefven den 9 maj 1815 och 22 februari 1820) de indelta regementenas underhåll vid möten och mönstringar i fredstid, trosspassevolansen vid indelta kavalleriet och de från kavalleri till infanteri förändrade regementen, beväringssmanskapets underhåll vid vapenöfningarna, upprättandet af indelta arméns aflöningslistor samt förvaltningen af allmänna hingsthållningsfondens räntemedel. Under *Civila departementet*, bestående af presidenten och två krigsråd, hörde alla ärenden angående indelningsverket och dess upprätthållande, värden, skötseln och utarrenderingen af militieboställen, de indelta regementenas räkenskaper och regementsskrifvarnes redogörelser samt krigsmanshusverket, boställs- och krigsmanshuskassorna. Detta departement hade ock närmaste inseende öfver göromålen och arbetets drift i advokatfiskals- och krigskassörskontoren. Pleniärenden, som föredrogos af därtill af presidenten utsedd civilledamot, voro de, som angingo förslag eller tillsättande af tjänster, extra ordinariers antagande samt afskrifningar, som dock ej fingo beviljas, utan att Kungl. Maj:ts förordnande därom inhämtats. Inom departementen behandlades de militära målen i *militärkontoret* och de kamerala i *kammarkontoret*. I militärkontor var en adjutant under militärledamotens och i kammarkontor en kamrerare under civilledamotens inseende kontorets hufvudman. Under kamrerarens tillsyn hade kammarförväntan att bereda och afsluta kontorets hufvudbok, revisorn att granska till kontoret hörande räkenskaper, kassören

att förvara och redovisa medel, bokhållaren att föra kontorets räkenskaper samt kammarskrifvarne att förrätta renskrifning samt biträda vid bokföringen och revisionsarbetet.

Hvarje departement hade sitt kansli med departementssekreteraren som hufvudman och under honom en notarie, som förde departementets protokoll, samt kanslister, som renskrefvo expeditionerna och i öfrigt biträdde vid kansligöromålen. Registratorn, aktuarien och advokatfiskalen voro gemensamma för hela kollegium.

Genom Kungl. brefvet den 17 december 1831 blef organisationen sålunda ändrad, att kollegium fördelades i två departement med tre afdelningar under hvarje, så att till *Första departementet* hörde artilleri-afdelningen, fortifikationsafdelningen samt indelnings- och boställsafdelningen; till *Andra departementet* utredningsafdelningen, underhållsafdelningen och krigsmanshusafdelningen. Det var hufvudsakligen de förut till civila departementet hörande ärenden, som förlades till krigsmanshusafdelningen samt indelnings- och boställsafdelningen, som dock från underhållsdepartementet öfvertog bestyret med upprättandet af indelta arméns aflöningslistor. I öfrigt bibehöllos af de särskilda afdelningarna de göromål, som förut tillkommo motsvarande departement. Afdelningarna hade, liksom förut departementen, sina militär- och kammarkontor, men kassan var gemensam för dem alla, med undantag dock af krigsmanshus- och militieboställsmedlen, för hvilka särskild kassör var anställd.

Denna Krigskollegii organisation blef bestående till och med år 1849. Under tiden hade såväl af Kungl. Maj:t som af ett Rikens ständers särskilda utskott och en år 1819 förordnad kommitté förslag framställt om ändring af regeringsformen i afseende å statsförvaltningens ordnande i högsta instans. De särskilda förslagen voro däri öfverensstämmande, att i spetsen för hvarje gren af statsförvaltningen skulle finnas en ämbetsman, som hade öfversikt öfver alla till förvaltningsgrenen hörande ärenden, med skyldighet att föreslå de åtgärder, som för rikets allmänna nytta borde vidtagas, att vaka öfver förvaltningens gång inom sitt departement och underlydande verk och att ansvara för verkställandet af Kungl. Maj:ts beslut och författningarnas efterlefnad. Omförmälda kommitté ansåg i fråga om försvarsväsendet, att ett för armén och flottan gemensamt krigsdepartement skulle finnas med, hvad armén anginge, Krigskollegium som underlydande ämbetsverk. Sedan kommittébetänkandet jämte därvid förgade reservationer år 1823 öfverlämnats till Rikets ständer, tillsatte dessa för ärendets behandling ett särskildt utskott, som i sitt den 25 augusti 1823 afgifna betänkande i väsentliga delar anslöt sig till den af kommittéledamoten, kanslirådet J. A. von Hartmansdorff yttrade särskilda mening,

ehuru utskottets flertal fann hans förslag innehålla »nog mycken formalism, centralisationslystnad och machineri». Utskottet hemställde, att rättsfrågor måtte afskiljas från förvaltningsverken; att hela statsförvaltningen skulle delas i sju hufvudgrenar, däraf en för krigs- och en för sjöförvaltningen; att i spetsen för hvarje förvaltningsgren skulle stå en chef, som skulle vara föredragande och rådgifvare för Konungen, och att alla förvaltningschefer skulle, när de icke vore hindrade, öfvervara hvarandras föredragning. I andra instans skulle ärendena handläggas af ett krigs- och ett amiralitetskollegium inom krigs- och sjöförvaltningarna. Till indragning föreslogos, bland andra, rikets allmänna ärendens beredning och kanslistyrelsen.

Utskottets förslag blef vid 1828—1830 års Riksdag af alla stånden förkastadt, men återupptogs med vissa jämkningar af konstitutionsutskottet vid 1834 års Riksdag samt blef i grundlagsenlig ordning antaget och af Kungl. Maj:t fastställt den 16 maj 1840. Genom Kungl. stadgan samma dag fördelades ärendena mellan departementen, af hvilka landtförvarsdepartementet erhöll alla till armén och landtförsvaret hörande stater, regementen och kårer, krigskollegium, krigsakademien och öfriga militära bildningsanstalter, kommittén för salpeterärendena, invalidersättningen och alla till landtförsvaret hörande milda stiftelser. För detta och vissa andra departements kansliexpeditioner utfärdades instruktion den 10 påföljande juli.

Härmed var den s. k. *departementalstyrelsen* införd. För Krigskollegium, hvars domsrätt i vissa mål förut, genom Kungl. förordningar den 17 april 1828, blifvit, liksom andra styrelseverks domsrätt, i enlighet med nyssberörda utskottsförslag öfverflyttad till domstolarna, föranledde den nyinförda högsta förvaltningsorganisationen ej nu någon ändring. Den omorganisation, som från och med år 1850 inträdde, var nämligen ej en följd däraf, utan af den i nådigt bref den 6 november 1849 meddelade föreskrift, att collegium skulle öfvertaga fördelningen och redovisningen af hela den summa, som på riksstatens fjärde hufvudtitel var anvisad för försvaret till lands, och att alla från hufvudtiteln utgående anslag skulle vederbörande ämbetsverk, regementen och personer genom kollegii försorg tillhandahållas. För fullgörandet häraf tillkännagaf kollegiet i cirkulär den 15 november 1849, att göromålen inom collegium komme att handläggas å sex afdelningar, nämligen: artilleri-, fortifikations-, utrednings-, underhålls-, aflönings- och krigsmanshusafdelningarna; och erhöll hvarje afdelning förvaltningen och redovisningen af de medel, som voro anslagna för ändamål, tillhörande dess förvaltningssfär. Gemensamt med Kammarkollegium hade dels utredningsafdelningen bestämmandet af riksmarkegång å den indelta infanteristens munderingspersedlar, dels ock aflöningsafdelningen frågor rörande indelnings- och roteringsverket för armén, ryttare- eller soldattorpens byggande, underhåll och skötsel

samt syner därå, äfvensom frågor om skyldighet till rustning och rotering. Denna indelning af kollegiet ändrades genom nådigt bref den 21 november 1850, hvori föreskrefs, att antalet af krigskollegii afdelningar skulle från och med påföljande år förminskas till fyra sålunda, att utrednings- och underhållsafdelningarna förenades till en afdelning under namn af intendentsafdelningen samt att krigsmanshusafdelningen upphörde och dess göromål öfverflyttades till aflöningsafdelningen. Presidenten var ordförande ej blott vid pleni- utan äfven vid de särskilda afdelningarnas sammanträden. Ledamöter af kollegium voro generalfälttygmästaren, chefen för ingenjörkåren och generalintendenten samt tre krigsråd, af hvilka en var ständigt anställd vid aflöningsafdelningen, i hvars sammanträden jämväl en af de båda öfriga deltog. Artilleri- och fortifikationsafdelningarna, hvilka hade gemensam civilledamot (krigsråd), hade tillika gemensamt kansli och räkenskapskontor, under det att intendents- och aflöningsafdelningarna hade sådana hvar för sig. De förut särskilda boksluten sammanfördes i en gemensam hufvudbok, omfattande hela fjärde hufvudtiteln, och kassan blef fortfarande gemensam för alla afdelningarna.

Denna krigskollegiets organisation blef oförändrad, ända tills kollegium från och med år 1866 öfvergick till en arméförvaltning. Dess sista, den 26 februari 1861 fastställda stat upptog, förutom presidenten och ledamöterna, en intendent vid intendentsmilitärkontoret (förut adjutant), under villkor att han icke uppbar lön å annan stat, en adjutant med arfvode vid presidentsexpeditionen och en vid artillerimilitärkontoret, en sekreterare, en advokatfiskal, fem kamrerare, en krigskassör, en registrator och aktuarie, fyra notarier, tre kammarförvanter, tre revisorer, fyra bokhållare, sex kanslister och tio kammarskrifvare jämte betjäning. Dessutom upptog staten personalen vid utredningsförråden i Stockholm och Göteborg.

B. Förberedelser för krigskollegii öfvergång till en arméförvaltning.

1858 års
kommitté.

Ehuru den närmast efter införandet af den s. k. departementalstyrelsen fastställda organisation af krigskollegium var häraf oberoende, blef dock denna styrelse ej utan inverkan på kollegiets öde. Med anledning af åtskilliga motioner vid 1856 års riksdag, med förslag om, bland annat, indragning af presidentsämbetet i krigskollegium samt kollegii ombildning till en arméförvaltning, sammansatt af flera afdelningar med hvar sin allena beslutande chef, hemställde Rikets ständer i skrif-

velse den 25 april 1857 om tillsättandet af en kommitté för att afgifva yttrande och förslag, huruvida och på hvad sätt en sådan förändring uti styrelseverkens och förvaltningsmyndigheternas organisation skulle kunna åstadkommas, som i öfverensstämmelse med de grunder, hvarpå den s. k. departementalstyrelsen hvilade, beredde en dylik organisations närmare samband med statsdepartementen äfvensom möjligaste enkelhet i ärendenas behandling i förening med nödig säkerhet. Den åskade kommittén tillsattes den 17 september 1858, och dess betänkande är dagtecknadt den 26 maj 1859.

Kommittén, som ansåg omfattningen af det densamma lämnade uppdrag vara inskränkt till hvad, som anginge de regeringen underordnade centrala förvaltningsverken samt statsdepartementalstyrelsens förhållande till dem och andra offentliga ämbetsmyndigheter jämte de specialfrågor, som med dessa hufvudännen stode i sammanhang, fann, att det samband, som borde äga rum mellan cheferna för statsdepartementen och styrelseverken, kunde ernås utan införandet af en ministerstyrelse, som Rikets ständer velat undvika. Under erinran, att chefen för ett statsdepartement genom nådigt cirkulär den 18 maj 1849 tillerkänts rätt att bevista sessionerna hos underlydande förvaltningsverk samt därvid deltaga i öfverläggningarna, syntes det kommittén, att ett närmare samband endast kunde vinnas därigenom, att hvarje förvaltningsverk blefve uteslutande tillhörigt det statsdepartement, hvarunder det lydde, att departementschefen hade förmans myndighet inom vissa gränser, att alla till samma departement hörande förvaltningsverk komme att arbeta under samma tak som departementets kansliexpedition samt att ämbetsexamina så ordnades, att befordringar och transporter från departementets kansliexpedition till plats inom underordnade förvaltningsverk eller därifrån till tjänst inom expeditionen kunde äga rum utan kompetenshinder. För ett så beskaffadt samband med vederbörande statsdepartement utgjorde den kollegiala formen icke något hinder; men frågan om och i hvad mån bibehållandet af denna organisationsform vore nyttigt eller lämpligt, kunde från andra synpunkter påkalla skärskådande. Då de till ett förvaltningsverk hörande ärenden vore dels sådana, hvilkas afgörande berodde på en stundom ej lätt funnen tillämpning af gällande författningar och där således *vidsträcktare pröfning* måste föregå, innan beslut fattades, och dels sådana, som hufvudsakligen blott fordrade *verkställighet* af regeringens eller domaremakts beslut eller af reglementen eller andra bestämda föreskrifter, syntes den grundsats i allmänhet kunna antagas, att ärenden af förra slaget borde underkastas fleras samfälliga behandling, men att däremot de senare borde öfverlämnas

åt en enda ansvarig chef, på det att de, såsom vederborde, måtte blifva med enhet, kraft och skyndsamhet behandlade.

Hvad krigskollegium anginge, vore dess bestyr, sedan en del ärenden (hufvudsakligen boställsärenden) blifvit därifrån skilda, till största delen sådana förvaltnings- och verkställighetsåtgärder, hvilka hade sin bestämda grund i fastställda stater eller särskildt gifna föreskrifter. De syntes därför icke heller ovillkorligen erfordra den samrådighet i pröfningen, som endast kunde och borde af andra, mer allmängiltiga orsaker betingas. Tvärtom måste den kollegiala sammansättningen leda till omgångar och tidsutdräkt samt därigenom verka återhållande på ärendenas gång.

För att åt den nya förvaltningen af arméns sins emellan ganska olika angelägenheter bereda en större enkelhet i sammansättningen och möjligen ökad drift i ärendenas behandling, fann kommittén ändamålsenligast, att de fyra afdelningar, mellan hvilka göromålen hufvudsakligen syntes efter befintliga förhållanden vara lämpligen fördelade, erhöles hvar sin personal, som uteslutande kunde ägna sig åt de med den särskilda förvaltningen förenade bestyr. Hvarje afdelning borde hafva sin chef och presidentsämbetet indragas. Vid en hvar af de tre afdelningar, hvilkas mål kunde skiljas mellan sådana, åt hvilkas handläggning krigsmannaegenskaper vore af nöden, å ena, samt medelsanordningar och i allmänhet civila mål å andra sidan, borde en militär och en civil ledamot bibehållas. På den fjärde afdelningen vore det tillfyllest med en ständig civilledamot, utom vid behandling af pensionerings- och fondförvaltningsärenden, hvilka dock syntes kunna inför afdelningschefen föredragas af kontorsföreståndaren. Afgörandet af dessa ärenden förutsatte sådan pröfning, för hvilken kollegialformen vore lämplig, hvarför kommittén ansåg, att i dessa ärenden såväl civilledamoten som den föredragande skulle med afdelningschefen äga lika rösträtt. Öfriga ärenden skulle väl beredas och föredragas af vederbörande ledamöter, men afgöras endast af afdelningschefen, civilledamot dock obetaget att till protokollet anföra skiljaktig mening. För behandling af ärenden utaf mera allmän vikt, antagande eller förordnande till tjänst inom verket eller annan angelägenhet af gemensam beskaffenhet skulle afdelningscheferna äga att i plenum sammanträda jämte en civilledamot som föredragande. Den åsikt, som inom kommittén uttalats, att civilledamöterna borde tilldelas med cheferna lika röst i pleniärenden, hade kommittén icke kunnat godkänna, enär därigenom organisationsgrundsatsen i det hela skulle rubbas.

I öfverensstämmelse med dessa och andra af kommittén uttalade grundsatser föreslog kommittén:

att krigskollegium såsom rikskollegium måtte upphöra och presidents-
ämbetet indragas;

att i kollegii ställe skulle inrättas en arméförvaltning, organiserad
på fyra, af hvarandra oberoende afdelningar:

den 1:sta för artilleriärenden med generalfälttygmästaren som chef
samt fälttygmästaren och ett krigsråd såsom föredragande ledamöter,

den 2:dra för fortifikationsärenden med fortifikationsgeneralen som
chef samt öfversten vid ingenjörkåren och ett krigsråd som ledamöter,

den 3:dje för arméns intendentsärenden med generalintendenten som
chef samt en intendent och ett krigsråd som ledamöter och

den 4:de för arméns aflönings-, pensionerings- och fondförvaltnings-
ärenden med generalkrigskommissarien som chef samt såsom föredragande
ledamöter ett krigsråd för aflönings-, kassa- och bokslutsärenden samt
kamreraren i pensions- och fondförvaltningskontoret för dithörande ärenden;

att hvarje afdelning skulle erhålla sitt eget kansli och kammarkontor
samt 1:sta 2:dra, och 3:dje afdelningarna därjämte ett militärkontor;

att såsom för arméförvaltningen gemensamma måtte bibehållas, utom
advokatfiskalskontoret, ett boksluts- och kontrollkontor samt ett kassakontor;

att, då någon af cheferna för de tre förstnämnda afdelningarna af
sjukdom eller annat laga förfall vore hindrad att själf sitt ämbete för-
rätta, militärledamoten å afdelningen skulle tillsvidare intaga hans plats,
med skyldighet att sådant till chefen för landtförsvarsdepartementet genast
anmäla, på det Kungl. Maj:t måtte komma i tillfälle att pröfva, om eller
hvad vidare förordnande i afseende å vikariatet för tillfället måtte med-
delas; och att emellertid militärkontorschefen (adjutanten) borde inträda i
militärledamots ställe;

att, då förfall för generalkrigskommissarien inträffade, anmälan därom
likaledes borde ske hos departementschefen af det vid 4:de afdelningen
anställda krigsrådet, som emellertid, intill dess annorlunda kunde vara
förordnad, skulle besörja de med generalkrigskommissarieämbetet förenade
åligganden;

att, när krigsråd af en eller annan anledning vore hindrad att sitt
ämbete förrätta, vederbörande afdelningschef skulle äga att uppdraga
tjänstens bestridande åt den ordinarie tjänsteman inom afdelningens kansli
eller kontor, hvilken han funne därtill mest tjänlig, intill dess, på an-
mälan från afdelningschefen till chefen för landtförsvarsdepartementet, nytt
förordnande kunde vara meddeladt;

att föredragning af pensionerings- och fondförvaltningsärenden inför
generalkrigskommissarien af vederbörande kamrerare skulle ske i närvaro
af krigsrådet å 4:de afdelningen, därvid alla tre ägde rösträtt;

att, beträffande andra ärenden, som på afdelningarna förekomme, ledamöterna, såväl militära som civila, skulle hvar sina mål bereda och inför afdelningschefen föredraga samt äfven äga att med honom ingå i den öfverläggning, som före afgörandet kunde erfordras, men chefen tillkomma att allena besluta, civilledamot dock obetaget att till protokollet anföra sin vid öfverläggningen yttrade mening, om den afveke från beslutet, hvilket han eljest skulle anses hafva biträdt;

att, inom artilleri-, fortifikations- och intendentsafdelningarna, vederbörande civilledamot skulle med ofvannämnda yttranderätt bevista öfverläggningarna öfver de förvaltningsärenden, som af militärledamot föredroges, samt vederbörande militärledamot vara tillstädes vid föredragning af civilmål, när dessas beskaffenhet kunde sådant påkalla;

att, då ärenden skulle in pleno behandlas, arméförvaltningen skulle utgöras af:

a) såsom *beslutande* ledamöter:

de fyra afdelningscheferna eller deras suppleanter och

b) såsom *föredragande* ledamöter, med rättighet och plikt att till protokollet sig yttra, antingen

krigsrådet å fortifikationsafdelningen, då ärendet rörde arméförvaltningen i allmänhet (kommittén antog nämligen, att han finge mera ledighet härtill än annan inom samma ämbetsgrad) eller ock

krigsrådet å den afdelning, till hvilken ärendet närmast hörde;

att vid plenisammankomsterna ordet skulle föras af den i värdighet och ålder inom graden främste ledamoten, samt

att, om meningarna funnes delade, beslutet fattades medelst omröstning, hvarvid, då rösterna vore lika, den mening måtte blifva gällande, som af ordföranden biträdde.

Efter att hafva afgifvit förslag i fråga om de ärenden, som skulle till planimål hänföras, och om dem, hvilka borde såsom afdelningsmål anses och tillhöra de särskilda afdelningarna, yttrade sig kommittén om de i krigsskollegium, enligt dess arbetsordning, tillämpade diarie- och expeditioner samt bokförings- och kontrollanstalter. Kommittén fann dem väl vittna om synnerlig månhet att åstadkomma ordning och säkerhet, men bemödandet att göra dem fullständiga syntes hafva ledt till en öfverdrifven omständlighet, som vid tillämpningen i flera fall måste medföra vidlyftighet, omgångar och arbetets försenande. Till åstadkommande af förenkling härutinnan föreslog kommittén, bland annat,

att sekreterarens för pleniärenden befattning med protokollets förande samt expeditionernas uppsättning och afsändande skulle tilldelas sekreteraren å fortifikationsafdelningen;

att diarium öfver inkommande mål, som fördes gemensamt för hela verket, måtte för hvarje afdelning särskildt föras inom afdelningens kansli under sekreterarens inseende;

att de befintliga notarierna skulle, mot någon förhöjning af lönen, förordnas att vara sekreterare, en å hvarje afdelning;

att krigsråden skulle blifva kontorsföreståndare med biträde af en i hvarterdera afdelningskontoret anställd kammarförvant;

att de förenade ombudsmans- och kamrerarebefattningen vid invalidhusfonden tillhörande göromål skulle fördelas mellan arméförvaltningens ombudsman (advokatfiskal) och kamreraren i pensions- och fondförvaltningskontoret;

att all bokföring och revision jämte medels- och persedelanordningars utskrifvande måtte öfverflyttas till boksluts- och kontrollkontoret, att därinom förrättas: bokföringen af 3 bokhållare och 1 kammarskrifvare samt revisionen af 3 revisorer och 3 kammarskrifvare, alla ställda under kamrerarens förmenskap och inseende, och borde, så vidt ske kunde, alla årsredogörelser för 4:de hufvudtitelnsls anslag i dessa kontor förberedande granskas, innan desamma, åtföljande arméförvaltningens hufvudbok, till kammarrätten insändes; samt

att boksluts- och kontrollkontoret äfvensom allmänna kassan, ehuru bägge för arméförvaltningen gemensamma, ställdes under chefens för 4:de afdelningen tillsyn och kontroll.

Enligt det af kommittén uppgjorda utkast till aflöningsstat (se bil. 1), jämfördt med den för krigskollegium gällande stat, skulle af kollegiets 50 ämbets- och tjänstemän (vaktbetjäningen afräknad) följande 9 indragas, nämligen: presidenten, adjutanten hos honom, sekreteraren för pleniären, 3 kamrerare, 1 bokhållare, registratören och ombudsmannen vid invalidhusfonden, hvaremot 5 skulle tillkomma, nämligen: generalkrigskommissarien, 1 krigsråd, 1 adjutant (vid intendentsafdelningen) och 2 kammarförvanter.

Fyra af kommitténs sju ledamöter anförde i särskilda reservationer afvikande meningar mot kommitténs förslag i vissa delar.

Öfver förslaget afgaf krigskollegium den 29 november 1859 infor-dradt underdånigt utlåtande. Enligt kollegiets förmenande vore dess ditills varande sammansättning och förvaltning icke behäftade med sådana brister, som påkallade de genomgripande förändringar, kommittén ansett nödiga. Kommittén hade icke tagit tillbörlig hänsyn till vikten af den del utaf statsförvaltningen, som åt krigskollegium såsom andra instans blifvit anförtrodd, och således icke heller till de af Rikets Ständer för reorganisation af förvaltningsverken bestämda allmänna villkor i afseende

å säkerheten för ärendenas behöriga handläggning. På dessa och andra skäl afstyrkte kollegium förslaget, att kollegiet skulle såsom ett Rikets kollegium upphöra. Äfven mot särskilda delar af kommittéförslaget gjorde kollegium anmärkningar.

Krigskollegiets afstyrkande utlåtande vardt beslutet genom t. f. presidentens och de tre civila ledamöternas vota. Generalintendenten gillade kommitténs förslag. Generalfältygmästaren och ingenjörgeneralen ansågo, att äfven med bibehållandet af ämbetsverket såsom rikskollegium en sådan förändring i verkets organisation kunde tillvägabringas, att afdelningarna under hvar sin beslutande chef gjordes fristående. Alla militärledamöterna vore ense därom, att en större enkelhet och skyndsamhet i ärendenas behandling och en därtill syftande förändring i kollegii sammansättning och verksamhet vore behöflig.

1861 års
kommitté.

Frågan om krigskollegii omorganisation upptogs ånyo till behandling af en den 16 juli 1861 tillsatt kommitté, den s. k. landtförsvarskommittén. Bland de frågor, som ställdes till landtförsvarskommitténs besvarande, förekom nämligen äfven denna: »kan och bör krigsförvaltningen undergå någon förändring, ledande till mera enkelhet, redighet i öfversikten däraf och besparing med bibehållande af nödiga kontroller?»

Kommittén ansåg, att krigskollegium icke i sitt dåvarande skick till alla delar uppfyllde det ändamål, som med detsammes inrättande varit åsyftadt. Särskildt vore kollegii form, enligt kommitténs anförande, ej böjlig för de nya förhållanden, som vid ett krig eller blott krigsrustningar inträffade. Vål måste vid sådana utomordentliga tillfällen af mer omfattande verksamhet utomordentliga åtgärder vidtagas, men det vore dock önskvärdt, att den fredliga organisationen vore sådan, att den med själfva krigsorganisationen hade något likartadt, så att den genom ökad personal kunde ur sig själf utväxa och icke få en bredvid sig stående utväxt utan allt sammanhang med henne.

Kommittén, som bemötte krigskollegii anmärkningar mot 1858 års kommittéförslag, i hvad detta förslag öfverensstämde med kommitténs åsikt, ansåg, att krigskollegium borde ombildas till en krigsförvaltning, inom hvilken ärendena, efter sin olika art, skulle pröfvas och afgöras utaf särskilda, af hvarandra oberoende afdelningar eller ämbeten under hvar sin ansvarige chef, i vissa mål allena beslutande, i vissa mål samfäldt med ämbetets ledamöter.

Dessa ämbeten skulle blifva:

1. Generalfältygmästareämbetet,
2. Generalingenjörsämbetet och
3. Generalintendentsämbetet.

Till de båda första ämbetena hänfördes ärenden, som tillhörde krigskollegii artilleri- och fortifikationsafdelningar. Generalintendentsämbetet borde i sig förena handläggningen af de angelägenheter, som af krigskollegii intendents- och aflöningsafdelningar besörjdes. Dessa ärenden skulle äfven inom det nya ämbetet behandlas och afgöras å två särskilda afdelningar. Alla mål, som enligt krigskollegii instruktion vore planimål, men icke till sitt innehåll verkligen vore af gemensam beskaffenhet, utan endast berörde ett visst ämbetes förvaltningsområde, skulle tillhöra detta ämbete. Utfärdandet af kungörelser och cirkulär, som skulle i författningssamling intagas, skulle dock in pleno behandlas.

Till vinnande af närmare samband inom arméadministrationen i allmänhet föreslogs, att cheferna för krigsförvaltningens särskilda ämbeten måtte till öfverläggning i förekommande frågor kunna sammankallas af chefen för landförsvarsdepartementet, i närvaro jämväl af endera eller båda expeditionscheferna inom departementet, samt att det inbördes förhållandet emellan ifrågavarande styrelseorganer måtte, så litet som möjligt, blifva bundet af formella iakttagelser och föreskrifter.

Generalfälttygmästare- och generalingenjörsämbetena skulle hafva hvar sitt militärkontor men gemensamt kansli- och kammarkontor. Generalintendentsämbetets intendentsafdelning skulle omfatta ett militärkontor, ett kansli och ett kammarkontor; och skulle aflöningsafdelningen hafva sitt särskilda kansli och ett kammarkontor. Såsom gemensamma för hela ämbetsverket skulle finnas ett advokatfiskalskontor, ett kassakontor och ett hufvudbokskontor.

I öfrigt skulle ämbetsverket vara organiseradt på sätt, som af vidfogade tablå (bil. 2) utvisas.

Vid gemensamma öfverläggningar emellan krigsförvaltningens alla ämbeten skulle samtliga ämbetschefer och krigsråd vara ledamöter och den äldste ämbetschefen föra ordet. I händelse af förfall för ämbetschef skulle styrelsen inom ämbetet föras af dess två ledamöter, som föredroge ärendena för hvarandra.

Vid sammanträden af två ämbeten skulle ordet föras af den ämbetschef, till hvars förvaltning målet egentligen hörde. I bägge ämbetschefernas frånvaro vore äldste ledamoten ordförande.

I enlighet med den grundsats, att de särskilda ämbetena skulle vara fullständiga inom sig själfva för förvaltningen af dem åliggande göromål, borde all *revision* och *speciel räkenskapsföring* verkställas på ämbetenas enskilda kontor.

Kommittén hade väl ansett det vara fördelaktigt att till krigsförvaltningen, såsom besittande sakkunskapen och den praktiska insikten, förlägga

åtskilliga af de kammarrätten åliggande revisionsbestyr, men då införandet i krigsförvaltningen af en sådan vidsträcktare revision stode i strid med hvad i detta afseende inom rikets öfriga förvaltningsverk vore gällande, vågade kommittén, med hänsyn jämväl till den därmed förenade kostnaden, ej föreslå densamma ensamt för krigsförvaltningen.

Till vinnande af förenkling i bokföringen föreslog kommittén, att i det gemensamma hufvudbokskontoret ej annan bokföring skulle ske än dels en sammanfattning af de särskilda afdelningarnas specialredovisningar, dels räkningars förande med statskontoret och riksbanken samt dels, om sådant ansåges nödigt, ett summariskt uppbördssammandrag för kassans kontrollerande öfver de assignationer på banken, som afdelningarna utfärdade, och de bankattester, som till dem inginge, hvilka sedermera, i sådant fall, borde samlas å hufvudbokskontoret. De sålunda begränsade göromålen å kontoret kunde väl medhinnas af en person, hufvudbokhållaren, hvilken tillika borde åläggas skyldighet att utöfva kontroll öfver krigskassören.

Ehuru kommittén ansåg sig ej hafva att uppgöra förslag till arbetsordning för krigsförvaltningen, fann sig likväl kommittén föranlåten att förorda vissa förenklingar i den, som för krigskollegium då var gällande. I sådant afseende anförde kommittén, som föreslagit indragning af registratorsbeställningen, att det för hvarje särskild afdelning inrättade diarium borde så föras, att det fullständigt utvisade målens behandling och afgörande,. Vid sådant förhållande behöfde särskild protokollsföring äga rum endast i mål, hvilka antingen till följd af sin beskaffenhet icke lämpligen kunde i diarium beskrifvas eller undergått en vidlyftigare behandling än expeditionsskriften i målet kunde angifva eller ock framkallat olika meningar vid afgörandet. Till bestyrkande däraf, att alla mål, som ej protokollfördes, blifvit afgjorda i vederbörandes närvaro, borde egenhändigt intyg därom af ledamot tecknas på själfva målet eller i diarium.

En kommittéledamot reserverade sig mot betänkandet, hufvudsakligen af det skäl att, enligt hans förmenande, inrättandet af en krigsförvaltning med fristående, allena beslutande afdelningschefer icke borde verkställas utan i sammanhang med införandet af ministerstyrelse.

Krigskollegium, som den 30 december 1862 afgaf underdånigt utlåtande öfver kommittébetänkandet, afstyrkte detsamma i principiella delar. Kollegium kunde dock icke underlåta att erkänna riktigheten af den grundsatsen, att generalintendenten borde med rang af generalmajor innehafva samma framstående ställning som krigskollegii båda öfriga militärledamöter och således ställas i samma förhållande till intendentsafdel-

ningen som generalfälttygmästaren till artilleriafdelningen och chefen för ingenjörkåren till fortifikationsafdelningen.

De särskilda kommittébetänkandena med däröfver afgifna utlåtanden föredrogos inför Konungen i statsrådet den 31 mars 1863 af statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, som ansåg landtförsvarskommitténs förslag till krigsförvaltningens omorganisation i hufvudsakliga delar motsvara Rikets ständers af honom delade åsikt i afseende å anspråken å ett sådant styrelseverk, där, i förening med önskad säkerhet för ärendenas skyndsamma och noggranna behandling samt lagenliga afgörande, tryggheten för anslagsmedlens rätta användande icke på något sätt minskades.

1862—1863
års Riksdag.

Departementschefen, som anmärkte, att vid den föreliggande organisationsfrågan ej borde lämnas obemärkt, att till krigsförvaltningen rätteligen hörde anskaffandet, vården och underhållet af sjukvårdsattiralj och i sammanhang därmed ordnandet af den militära läkarevården, men ansåg, att, då detta till en del inginge på sundhetskolegii verkningskrets och fråga om förändring därutinnan icke föreläge, någon åtgärd i dessa afseenden icke för det dåvarande måtte beslutas, hemställde, att Kungl. Maj:t måtte till Rikets ständer göra framställning om deras medgifvande, att krigskolegium måtte förvandlas till en, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af landtförsvarskommittén föreslagna grunder organiserad arméförvaltning.

Uti denna framställning förenade sig statsrådets öfriga ledamöter med undantag af en, som hemställde, att Kungl. Maj:t, med bifall till krigskolegii förslag i fråga om generalintendentens ämbetsbehörighet, måtte anbefalla kolegium att inkomma med underdånigt utlåtande såväl rörande de nya föreskrifter, hvilka till följd däraf måtte finnas erforderliga, som ock beträffande de förändringar, hvilka i afseende å bokföring och målens formella behandling inom kolegium och dess afdelningar kunde vidtagas till förenkling af göromålens gång och förekommande af större tidsförlust, än deras noggranna behandling oundgängligen medförde.

Kungl. Maj:t biföll departementschefens af statsrådets pluralitet biträdda hemställan. Proposition i ämnet afläts till Rikets ständer den 21 april 1863.

Sedan Kungl. Maj:ts proposition remitterats till statsutskottet, hemställde utskottet i utlåtande den 15 oktober 1863, att Rikets ständer måtte i underdånig skrifvelse förklara sitt bifall till Kungl. Maj:ts framställning, men anhålla, dels att Kungl. Maj:t tacktes låta tillse, att uti den instruktion, som komme att utfärdas för den nya arméförvaltningen, så noggrant som möjligt skildes emellan de ärenden, uti hvilka ämbetschef ägde ensam beslutanderätt, och dem, hvilka borde genom omröstning

afgöras, dels att ändamålsenliga och betryggande kontroller i afseende å medels och fonders förvaltning icke måtte saknas.

Flera ledamöter afgåfvo reservation mot utskottets utlåtande och tillstyrkte, att Rikets ständer till svar å den Kungl. propositionen måtte meddela, att de funne organisationen af krigskollegium i flera hänseenden olämplig och bristfällig, och att ständerna medgåfve, att krigskollegium förändrades till en arméförvaltning på det sätt, att inom densamma bildades tre särskilda afdelningar, hvardera ställd under en militärchef, och att åt dessa chefer uppdroges att, hvar inom sin afdelning, med nödigt biträde, på eget ansvar handlägga och afgöra alla sådana mål, som i något hänseende fordrade militäriskt-tekniska insikter, men att alla öfriga mål och ärenden öfverlämnades till en särskild, af militärcheferna oberoende afdelning, som utgjordes af endast civila medlemmar och med kollegialt arbetssätt, åt hvilken afdelning tillika uppdroges den omedelbara dispositionen af arméförvaltningens kassa och kontrollen däröfver jämte den bokföring, som afsåge att redovisa för ämbetsverkets hela förvaltning. Därjämte hemställde reservanterna, att Rikets ständer måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville från arméförvaltningen skilja såväl vården och inseendet öfver arméns boställen som förvaltningen af de landtförsvaret tillhöriga fonder afvensom tillse, att kassaförvaltningen bragtes i öfverensstämmelse med den reglering af statens allmänna penningförvaltning, som kunde blifva en följd af Rikets ständers därom särskildt gjorda underdåniga framställning.

Vid ärendets afgörande inom de särskilda stånden biföll ridderskapet och adeln ett af enskild ledamot framställt förslag, som sammanföll med ofvananförda reservation, utom i fråga om vården och inseendet af arméns boställen samt förvaltningen af de landtförsvaret tillhöriga fonder, som borde tillkomma den uteslutande civila afdelningen af arméförvaltningen. Prästeståndet biföll statsutskottets hemställan, hvaremot reservationen vann borgare- och bondeståndens bifall.

Rikets ständers efter särskilda voteringar fattade beslut blef ock i öfverensstämmelse med reservanternas hemställan; och i enlighet därmed affattades Rikets ständers underdåniga skrifvelse i ämnet den 4 december 1863.

C. Arméförvaltningens bildande och dess organisation intill år 1881.

Kungl. Maj:ts beslut den 28 februari 1865. då Rikets ständers underdåniga skrifvelse föredrogs den 28 februari 1865, Kungl. Maj:t förordnade, att krigskollegium från och med år 1866

skulle förändras till en arméförvaltning, organiserad på fyra särskilda afdelningar, hvar med sin chef, och att presidentsämbetet i krigskollegium skulle indragas. Jämväl i öfrigt blef Kungl. Maj:ts beslut i enlighet med Rikets ständers hemställan, dock syntes vården och inseendet öfver arméns boställen samt fondförvaltningen icke för det dåvarande böra skiljas från de äligganden, som tillkomme det nya ämbetsverket. För uppgörandet af förslag till instruktion och aflöningsstat m. m. för arméförvaltningen tillsattes en särskild kommission, som den 15 juli samma år fullgjort sitt uppdrag.

Instruktionen, arméförvaltningens första, fastställdes den 26 september 1865. Enligt instruktionen kommo de fyra afdelningarna att benämnas *departement*, nämligen *artilleri-*, *fortifikations-*, *intendents-* och *civila departementen*, af hvilka det sistnämnda fördelades i aflöningsafdelningen och kassaafdelningen. Respektive departements chefer voro generalfälttygmästaren, chefen för ingenjörkåren (enligt generalorder den 18 december 1866 benämnd fortifikationen), generalintendenten och generalkrigskommisarien. Å hvartdera af de tre förstnämnda departementen skulle finnas två ledamöter, en militär och en civil. Militärledamöterna skulle vara: å artilleridepartementet fälttygmästaren, å fortifikationsdepartementet öfversten eller, då han vore hindrad, öfverstelöjtnanten vid fortifikationen och å intendentsdepartementet intendenten. Å civila departementet skulle finnas två ledamöter, en för hvardera afdelningen. Artilleri- och intendentsdepartementen fingo hvartdera ett militär- och ett kammarkontor samt ett kansli. Fortifikationsdepartementet, som ock hade ett militärkontor, ehuru detta ej i instruktionen omnämndes, erhöll kansli och kammarkontor med gemensam personal. Civila departementet skulle äga ett kansli, ett kassakontor, ett bokslutskontor, ett aflönings- samt ett pensions- och fondförvaltningskontor. Gemensamt för hela arméförvaltningen blef advokatfiskalskontoret. Föreståndare voro för kammar-, aflönings- och pensions- samt bokslutskontoren kamrerarne, för kanslien sekreterarne, af hvilka den å fortifikationsdepartementet tillika var kamrerare, samt för kassakontoret krigskassören och för advokatfiskalskontoret advokatfiskalen. Å hvarje militärkontor skulle en adjutant tjänstgöra. Utom nu angifna ämbets- och tjänstemän nämndes i instruktionen revisorer, bokhallare, kammarskrifvare och kanslister, fördelade på sätt af vidfogade tablå (bil. 3) framgår.

Arméförvaltningens allmänna äligganden innefattade, enligt instruktionen, skyldighet att utföra den allmänna tillsynen öfver arméns rekrytering och remontering, öfver anstalterna för truppernas underhåll och sjukvård under möten och kommenderingar samt deras förseende med

*Instruktionen
den 26 sep-
tember 1865.*

nödig materiel för fred och krig såsom vapen och ammunition, beklädnad, utredning, tross- och sjukvårdspersedlar m. m., att besörja manskapets pensionering, att handhafva vården om arméns och beväringsmanskapets förråd, rikets fästningar och öfriga till landtförsvaret hörande hus och byggnader, att utöfva högsta uppsikten öfver indelta arméns boställen samt vården om kassor och fonder, att förvalta och disponera anslagen under riksstatens fjärde hufvudtitel jämte de för landtförsvaret beviljade extra ordinarie anslag och därmed bestrida afsedda utgifter enligt af Kungl. Maj:t fastställda stater, allmänna författningar eller särskilda föreskrifter, att för alla arméförvaltningen anförtrödda medel i stadgad ordning redovisa samt att öfvervaka handhållandet jämväl af sådana för landtförsvarets behof anvisade medel, som icke voro ställda till arméförvaltningens omedelbara förfogande. Därjämte hade arméförvaltningen att handlägga vissa befordringsärenden och frågor om tjänstledighet och afsked samt dess ekonomiska angelägenheter äfvensom vissa mål, som rörde tjänstemäns och vaktbetjäntes fel och försummelser i tjänsten.

Angående ärendens handläggning föreskrefs i instruktionen, att anmärknings- och balansmål skulle i första hand pröfvas och afgöras af vederbörande civilledamot och kamrerare, samt att öfriga mål och ärenden skulle handläggas antingen i arméförvaltningens plenum eller å särskildt departement eller, då ärendet anginge två eller flere departement, vid gemensamt sammanträde dem emellan.

Arméförvaltningens plenum skulle utgöras af departementscheferna, med den främste närvarande som ordförande, och civilledamöterna å militärdepartementen och den främste ledamoten å civila departementet, såvida icke ärendet tillhörde militärledamots eller den andre ledamotens å civila departementet föredragning, i hvilket fall denne inträdde i stället för vederbörande civilledamot. Vid militärdepartementschefens frånvaro inträdde i plenum departementets bägge ledamöter; vid förfall för general-krigskommissarien ingick efter dennes förordnande en af civila departementets kamrerare eller sekreteraren. Besluten fattades i plenum efter omröstning, hvarvid de närvarande hade hvar en röst, men i befordringsmål, som rörde ett visst departement, hade detta departements chef två röster. Föredragande var krigsrådet å fortifikationsdepartementet eller, då ärendet rörde något särskildt departement, den ledamot, som å departementet förberedande handlagt ärendet.

Pleniprotokoll fördes af sekreteraren å artilleridepartementet.

Uti sammanträden mellan två eller flera departement deltog vederbörande departementschefer och en ledamot från hvarje af de samman-

trädande departementen, hvarvid af ärendets beskaffenhet berodde, hvilkendera ledamoten borde inkallas. I öfrigt gällde för sådana sammanträden i tillämpliga delar hvad om plenum stadgades.

Vid enskildt departements sammanträde, som skulle hållas två dagar hvarje vecka eller oftare, om sådant af omständigheterna påfordrades, ägde, sedan ledamöterna sig yttrat, chef för militärdepartement ensam besluterätt, men ansågs ledamot, som ej låtit i protokollet anteckna skiljaktig mening, hafva i beslutet deltagit. Å civila departementet skulle ärendena kollegialt pröfvas och afgöras, därvid, om tre olika meningar förekomme, ordförandens blefve gällande.

Vid förfall för departementschef skulle ärendena afgöras å militärdepartementen af de båda ledamöterna, med utslagsröst för den föredragande, och å civila departementet af ledamöterna samt, efter departementschefens bestämmande, en af kamrerarne eller sekreteraren. Vid förfall eller tjänstledighet för fälttygmästaren eller intendenten skulle såsom ledamot inträda den å artilleri- eller intendentsdepartementet anställde adjutanten. Vid förfall eller tjänstledighet för civilledamot ägde departementschef till tjänstgöring i hans ställe inkalla departementets kamrerare eller, där flera kamrerare funnes, någon af dessa eller ock sekreteraren eller annan departementets tjänsteman.

Uti hvarje departement skulle af kanslisterna föras diarium öfver alla mål och ärenden, som till departementet inkomme, innehållande för hvarje mål sådana upplysningar om därmed vidtagna åtgärder, att kändedom alltid däraf kunde inhämtas, i hvad skick och ställning målet befunne sig. Särskildt diarium skulle föras för pleniärenden.

Förvaltning och redovisning af de för hvarje departements behof anvisade medel eller skedda anskaffningar tillhörde departementet, som däröfver skulle afgifva behöriga medels- och persedelsredogörelser.

Hufvudbok, omfattande redovisningen för alla till arméförvaltningens disposition eller under dess vård ställda ordinarie och extra anslag, skulle, åtföljd af behöriga verifikation, för hvarje år före utgången af det nästföljande året afämnas till Kungl. kammarrätten.

Förutom anförda och andra föreskrifter om arméförvaltningens samsättning, dess befattning samt ärendenas behandling inom ämbetsverket innehöll instruktionen bestämmelser om arméförvaltningens ämbets- och tjänstemäns skyldigheter samt om åtal och ansvar för fel och försummelser i tjänsten.

Instruktionen fullständigades af den för arméförvaltningens ämbets- och tjänstemän den 14 december 1865 af arméförvaltningen fastställda arbetsordning, innehållande föreskrifter om ärendenas formella behandling,

om protokollsföring och expedition, om bokföring och kassaförvaltning, om revisionen, om bokslutet, om särskilda iakttagelser vid förvaltningen, om tjänsters tillsättande och afskeds beviljande samt om ämbets- och tjänstemäns åligganden utöfver hvad i instruktionerna därom stadgats.

*Ändringar i
1865 års
instruktion.*

Den för afgifvandet af förslag till instruktion för arméförvaltningen tillsatta kommission hade i särskildt underdånigt utlåtande hemställt, att, till lättnad för arméförvaltningen, alla årsredogörelser från arméförvaltningen underlydande och landtförsvaret eljest tillhörande allmänna verk och inrättningar, direktioner, regementen och kårer, förråd med flera för dem tilldelade kontanta anslag skulle från och med år 1867 få till kammarrätten ingå för att där granskas, samt att endast granskning af förskottsredovisningar och andra räkningar, hvilka föranledde formell anordning från arméförvaltningen, skulle af dess revision verkställas.

Efter kammarrättens hörande förordnade emellertid Kungl. Maj:t, att all granskning skulle inom arméförvaltningen äga rum. Till följd häraf blef revisionens personal från och med år 1867 förstärkt med en revisor å artilleridepartementet och fyra kammarskrifvare, som placerades en å fortifikations-, en å intendents- och två å civila departementet. Aflöningen till dessa utgick intill år 1878 från förenade mötespassevolansfonden, men därefter från medel, som af Riksdagen å extra stat anvisades. Efter tillkomsten af nämnda personal voro i arméförvaltningen anställda 49 ämbets- och tjänstemän.

Enligt 1865 års instruktion hade, sasom ofvan nämnts, arméförvaltningen sig ålagdt, bland annat, högsta uppsikten öfver indelta arméns boställen samt vården om vissa kassor och fonder. Dessa voro Vadstena krigsmanshuskassa, invalidhusfonden, trosspassevolansfonden, förenade mötespassevolansfonden, Norrbottens hästjägareskvadronsfond, volontärvakansmedelsfonden, militieboställsfonden, en per millefonden, allmänna bevärfingsfonden samt bevärfingsmanskapets invalid- och pensionsfond. Sedan emellertid i sammanhang med lönereglering för armén år 1875 blifvit bestämdt, att indelta arméns dåvarande aflöningstillgångar, i den mån de blifvit eller blefve disponibla, skulle till statsverket ingå, och att de af dessa tillgångar, som utgjordes af militieboställen, skulle af kammarkollegium förvaltas såsom annan statens jordegendom, kom arméförvaltningens befattning med boställena att upphöra. Hvad åter nämnda kassor och fonder angick, förordnade Kungl. Maj:t den 8 november och den 28 december 1872 samt den 10 oktober 1873, att förvaltningen af desamma äfvensom af den s. k. Palmqvistska fonden för Stockholms befastande, hvilken efter instruktionens utfärdande ställts under arméförvaltningens vård, skulle öfver-

flyttas till statskontoret och arméförvaltningens befattning därmed inskränkas till dispositionen af fondernas och kassornas afkastning. En följd af den härigenom uppkommande minskning af arméförvaltningens göromål blef indragning af pensions- och fondförvaltningskontoret, hvarom Kungl. Maj:t den 27 december 1873 fattade beslut med föreskrift tillika, att en då ledig ledamotsbefattning å civila departementet icke vidare skulle tillsättas, utan de åligganden, som tillhört denne ledamot, efter chefens för departementet bestämmande delvis öfverflyttas till den andre ledamoten samt delvis uppdragas åt civile ledamoten å fortifikationsdepartementet, hvilkens skyldighet att föredraga de s. k. allmänna pleniärendena samtidigt ålades civile ledamoten å artilleridepartementet.

Efter instruktionens fastställelse tillkom några nya åligganden för arméförvaltningen, nämligen dels genom Kungl. brefvet den 28 december 1866 befattningen med salpeterärenden, dels genom nådigt beslut den 28 december 1873 bestyret med kronomagasinet och kronobageriet i Stockholm, dels ock genom nådigt bref den 31 mars 1876 fastställelse af reglementen för enskilda pensionskassor samt pröfning af förslag till ändringar i sådana, som förut blifvit af Kungl. Maj:t fastställda.

Den 4 januari 1878 anbefalldes Kungl. Maj:t den då befintliga löne-^{1878 års löne-}regleringskommittén att till behandling företaga frågan om arméförvalt-^{reglerings-}ningen och dess reglering. Dessförinnan hade statsrådet och chefen för^{kommitté.} landtförsvarsdepartementet anmodat cheferna för arméförvaltningens särskilda departement att inkomma med förslag till lönereglering för arméförvaltningen, byggd på de vid då fortgående allmänna omorganisation af ämbetsverken tillämpade grunder, hvarvid dock borde iakttagas, att de arméförvaltningens ämbets- och tjänstemän, som komme att på ny aflöningsstat ingå, skulle vara underkastade den vidsträcktare tjänstgörings-skyldighet och den jämkning i åligganden, som på grund af en vid antagandet af ny härordning eller eljest möjligen förekommande förändring i ämbetsverkets organisation kunde blifva stadgad. Med skrifvelse den 29 december 1877 öfverlämnade departementscheferna förslag till ny stat för arméförvaltningen och anförde därvid, att de ansåge någon förändring i själfva arméförvaltningens organisationsform ej böra ifrågakomma; att, då aflöningen till hela indelta armén från arméförvaltningen kontant utbetaltes samt angeläget vore, att, till beredande af erforderlig hastigare kontroll öfver aflöningsmedlens behöriga fördelning bland löntagarne, indelta arméns aflöningsräkenskaper, hvilka förut från regementena ingått direkt till kammarrätten, för framtiden komme att, i likhet med hvad för värfvade armén ägde rum, från regementena insändas till

arméförvaltningen, för att där i första hand undergå granskning och där-
 efter till kammarrätten öfverlämnas, en sådan förändring, om den blefve
 anbefalld, skulle i civila departementets göromål medföra en tillökning,
 ehuru icke fullt motsvarande minskningen genom boställsärendenas för-
 svinnande, samt att, med anledning af den sålunda på det hela uppkom-
 mande minskningen i civila departementets göromål och med antagandet
 af en något förändrad fördelning af krigsrådens inom förvaltningen ålig-
 ganden, ett krigsrådsämbete vid först inträffande ledighet kunde indragas,
 hvaremot minskning af den öfriga personalen kunde beredas endast genom
 lägsta tjänstegradens indragning, i den mån sådant lagligen kunde ske,
 samt dess ersättande med extra biträden till ett mot behovet svarande
 antal.

Departementschefernas skrifvelse och förslag öfverlämnades till löne-
 regleringskommittén.

Kommittén afgaf sitt utlåtande den 6 juli 1878.

Kommitténs förslag innefattade hufvudsakligen följande förändringar,
 nämligen:

a) i fråga om verkets styrelse och inre form:

att, med civila departementets indragning, arméförvaltningen måtte
 organiseras på tre departement, artilleri-, fortifikations- och intendents-
 departementen, med sådan fördelning af civila departementets göromål,
 att hvartdera af artilleri- och fortifikationsdepartementen skulle öfvertaga
 den del, som ägde samband med hvartdera departementets särskilda ända-
 mål, och öfriga ärenden tillkomma intendentsdepartementet;

b) i fråga om byråer:

att, med indragning af kamrerarebefattningarna och militärkontoren
 inom arméförvaltningen, å hvartdera af artilleri- och fortifikationsdeparte-
 menten måtte inrättas en militärbyrå och en civilbyrå samt å intendents-
 departementet en militärbyrå och två civilbyråer och att hvardera civil-
 byrån å intendentsdepartementet måtte erhålla sin särskilda chef tillika
 föredragande, men civilbyråerna å de båda öfriga departementen förses
 med en gemensam chef och föredragande ledamot;

c) i fråga om ärendenas behandling:

att alla å arméförvaltningens departement förekommande ärenden
 måtte afgöras af departementets chef, sedan han däröfver inhämtat före-
 dragandens och, om ärendets vikt det kräfde, jämväl den eller de öfriga
 ledamöternas å departementet mening; att arméförvaltningens plenum
 borde utgöras af departementscheferna och samtliga byråcheferna och må-
 len därstädes afgöras, såsom förut, genom omröstning mellan de närva-

rande; samt att inom arméförvaltningen förekommande anmärknings- och balansmål, som enligt instruktion pröfvades och afgjordes af civilledamoten och kamreraren å det departement, till hvilket målet hörde, måtte behandlas på samma sätt som öfriga mål inom departementet;

d) i fråga om diarieföringen:

att för artilleri- och fortifikationsdepartementen måtte anställas en registrator med skyldighet att jämväl bestrida registratorsåligganden för plenum och verkställa aktuariegöromålen inom förvaltningen; att å intendentsdepartementet måtte anställas en särskild registrator; att redogörelser och räkenskapshandlingar, hvilka skulle på bestämda tider till arméförvaltningen ingifvas, icke vidare måtte i diarierna införas, utan direkt till vederbörande räkenskapsafdelning insändas; samt att rapporter och andra på bestämda tider till arméförvaltningen inkommande handlingar likaledes måtte å särskilda förteckningar införas och således icke på vanligt sätt diariesföras;

e) i fråga om in- och utbetalningar:

att de föreskrifter, som blifvit meddelade i afseende å kassaförvaltningen i statskontoret, måtte i tillämpliga delar blifva gällande äfven för arméförvaltningens kassa;

f) i fråga om räkenskaper och dess revision:

att allt inom arméförvaltningen förekommande räkenskaps- och revisionsarbete, med undantag endast af den granskning, som borde ligga till grund för anordningsbeslut, måtte förläggas till ett för samtliga departementen gemensamt räkenskaps- och revisionskontor; att arméförvaltningen underlydande myndigheters medelsredovisning måtte, där så lämpligen kunde ske, afgifvas månads- eller kvartalsvis; och att inom arméförvaltningen måtte föras sådana anteckningar, att af desamma när som helst kunde erhållas visshet om ej blott de belopp, som af hvarje anslag blifvit utbetalta, utan ock de å samma anslag beslutade, fastän ej verkställda utgifter, samt

g) i fråga om personalen:

att, med indragning af advokatfiskalskontoret, dithörande göromål skulle förenas med sekreterarebeställningen vid fortifikationsdepartementet; och att i öfrigt skulle finnas den personal, som å föreslagen stat funnes uppförd. (Se bil. 4).

Kommitténs ordförande hade i vissa fall en skiljaktig mening och ansåg sålunda på anförda skäl,

att arméförvaltningen fortfarande borde organiseras på fyra departement;

att kommitténs förslag om kamrerare- och advokatfiskalsbefattningarnas samt militärkontorens indragning samt om byråers inrättande inom arméförvaltningen icke borde bifallas;

att ej heller kommitténs förslag om förändring i sättet och ordningen för anmärknings- och balansmåls behandling hos arméförvaltningen måtte vinna gillande; samt

att bokförings- och revisionsarbetet borde fortfarande å de särskilda departementen verkställas.

Kommittén, som den 26 november 1878 afgaf betänkande och förslag rörande reglering af kammarrätten, ägnade i detta betänkande uppmärksamhet åt revisionen af redogörelserna för de särskilda, under fjärde hufvudtiteln beviljade anslag. Någon viss grund syntes kommittén ej vara följd vid bestämmandet af det eller de ämbetsverk, där revision af arméns räkenskaper borde försiggå. Häraf hade följt, att fullkomligt likartade räkenskaper granskades till en del både i arméförvaltningen och i kammarrätten, men till en annan del blott i kammarrätten. För åstadkommande af reda och ordning i berörda hänseende ansåg kommittén, att indelta arméns aflöningsräkenskaper äfvensom motsvarande räkningar för värfvade armén borde ingå direkt till kammarrätten och att så borde ske jämväl med redogörelser för sådana anslag, som arméförvaltningen allenast hade att tillhandahålla vederbörliga inrättningar utan att utöfva någon vidare tillsyn öfver deras förvaltning. Däremot borde räkenskaper för anslag, som afsåge arméns förvaltning och dess materiel, såsom räkenskaperna för arméns beklädnad, underhåll, remontering och furagering af arméns hästar m. m., i arméförvaltningen undergå detaljgranskning, innan de till kammarrätten i sammanhang med verkets hufvudbok insändes.

Kommitténs ordförande var jämväl i berörda afseende af något skiljaktig mening.

1880 års
Riksdag.

Proposition till Riksdagen angående ny lönestat för arméförvaltningen afläts den 23 januari 1880. Kungl. Maj:ts förslag var i vissa afseenden, med närmare anslutning till reservantens åsikt, afvikande från kommitténs hemställan. Sålunda innebar förslaget, att civila departementet skulle bibehållas. Med hänvisning till hvad kommitténs ordförande härom anfört, fann chefen för landtförsvarsdepartementet fördelandet af de göromål, som tillhörde civila departementets föredragning, på de öfriga departementen eller deras öfverförande till ett af dem icke låta sig med fördel verkställas samt framhöll särskildt såsom en förmån den omständigheten, att departementschefen hade, utom de tre militäriskt-tekniskt bildade cheferna för de tre militära departementen, äfven tillgång till bi-

träde af en civil ämbetsman af den framstående duglighet och erfarenhet, som hos generalkrigskommissarien måste förutsättas. I fråga om formen för ärendenas behandling ansåg chefen för landtförvarsdepartementet, att civila departementet kunde likställas med öfriga departement, så att beslutanderätten tillkomme allenast departementschefen.

Biträdande kommitténs förslag om indragning af militärkontoren och departementens organiserande på byråer med ledamöterna som byråchefer, fann chefen för landtförvarsdepartementet däremot den af kommittén föreslagna indragning af kamreraretjänsterna eller rättare dessas utbytande mot lägre och sämre aflönade tjänster, kammarförvantbeställningar, komma att förringa arméförvaltningens kraft att arbeta för sitt hufvudändamål, ett klokt användande af de till landtförsvaret anslagna medel, hvarför han ej kunde annat än afstyrka en sådan åtgärd.

Vidare ansåg chefen för landtförvarsdepartementet i motsats till kommittén, att ej mindre redogörelserna för aflöningen åt värfvade armén, såväl befäl som manskap, utan äfven räkenskaperna för indelta arméns befälsaflöning och möteskostnaderna borde granskas hos arméförvaltningen.

I öfrigt gillades kommitténs förslag i den mån, de ej ägde sammanhang med förberörda ändringar; dock ansåg departementschefen, att, bland andra, förslaget om ett för hela arméförvaltningen gemensamt räkenskaps- och revisionskontor m. m. borde pröfvas först efter löneregleringens fastställande.

Enligt Kungl. Maj:ts, i öfverensstämmelse med föredragande departementschefens uttalande, till Riksdagen framställda förslag, skulle arméförvaltningens stat (se bil. 5) komma att upptaga 31 ämbets- och tjänstemän. Staten, hvarifrån uteslutits förut där uppförda aflöningar för Stockholms och Göteborgs utredningsförråd samt för kronobagaren och slotts- och proviantmästaren i Stockholm, slutade å 142,700 kronor.

I statsutskottets den 5 april 1880 afgifna utlåtande (n:o 8 $\frac{1}{2}$) biträdde utskottet helt och hållet Kungl. Maj:ts förslag om bibehållandet af civila departementet och kamreraretjänsterna samt verkställandet af granskning i arméförvaltningen af ej endast värfvade arméns aflöningsredogörelser utan äfven räkenskaperna för indelta arméns aflöning och möteskostnaderna; och tillstyrkte utskottet bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Utskottets hemställan bifölls i Första, men afslogs i Andra kammaren. Vid därefter företagen gemensam votering vann densamma bifall med majoritet i båda kamrarna.

Riksdagens skrifvelse i ämnet den 14 maj 1880 (n:o 32) innehåller

endast, att Riksdagen godkänt ej mindre det framlagda förslaget till stat för arméförvaltningen än afven de villkor och förbehåll, som blifvit i fråga om samma stat föreslagna.

D. Arméförvaltningens instruktion af den 27 maj 1881.

Sedan Kungl. Maj:t fastställt den af Riksdagen antagna stat för arméförvaltningen, utfärdades den 27 maj 1881 ny instruktion för ämbetsverket i öfverensstämmelse med de af Kungl. Maj:t hos Riksdagen framhållna grunder.

Uti denna i hufvudsakliga delar ännu gällande instruktion förekomma sålunda bestämmelser om byråindelningen och om den centrala förvaltningsformens tillämpning jämväl å civila departementet. I förstnämnda afseende stadgas, i § 3, att under en hvar af de tre militära departementscheferna skola lyda en militärbyrå och en civilbyrå samt under chefen för civila departementet en civilbyrå jämte bokslutskontoret och kassakontoret, äfvensom (i § 4) att chefer för arméförvaltningens militära byråer äro:

å artilleridepartementet: fälttygmästaren,
å fortifikationsdepartementet: öfversten vid fortifikationen eller, då han är hindrad, öfverstelöjtnanten därstädes,
å intendentsdepartementet: intendenten;
samt att krigsråden äro chefer för de civila byråerna, af hvilka artilleri- och fortifikationsdepartementens hafva gemensam chef.

Uti instruktionen finnas följande tjänstemän å stat omförmälda, nämligen:

å *artilleridepartementet*: en sekreterare tillika kamrerare, en revisor, en revisor tillika bokhållare samt å departementets militärbyrå en assistent åt byråchefen;

å *fortifikationsdepartementet*: en sekreterare tillika kamrerare, en revisor tillika bokhållare samt å departementets militärbyrå en adjutant;

å *intendentsdepartementet*: en sekreterare, en kamrerare, två revisorer, en bokhållare och å departementets militärbyrå en assistent åt byråchefen; samt

å *civila departementet* vid dess byrå: en sekreterare, en kamrerare, en revisor och en revisor tillika bokhållare; vid bokslutskontoret: en kamrerare och en bokhållare; samt vid kassakontoret: en krigskassör; ägande arméförvaltningen att, i händelse omständigheterna därtill föranleda, an-

vända bokhallaren i bokslutskontoret till tjänstgöring äfven å departementets byrå.

Härutöfver finnes ett för hela ämbetsverket gemensamt juridiskt biträde, hvarjämte, i mån af behof och anvisade tillgångar, på bestämd eller obestämd tid få anställas amanuenser samt andra extra ordinarie tjänstemän äfvensom vaktbetjante.

Samtliga byråchefer fingo jämte departementscheferna säte och stämma i arméförvaltningens plenum; och öfverflyttades den förut civilledamoten å artilleridepartementet åliggande föredragningskyldighet i plenum till krigsrådet å civila departementet. Äfven protokollsföringen i plenum öfverflyttades till sistnämnda departements sekreterare.

Med uttryckligt meddelande, att om arméförvaltningen och där anställda personals skyldigheter under krig gäller, hvad i sådant hänseende är eller kan ytterligare varda i behörig ordning föreskrifvet, angifver instruktionen arméförvaltningens ämbetsbefattning vara att under Kungl. Maj:t och chefen för landtförvarsdepartementet hafva högsta uppsikten öfver den ekonomiska förvaltningen vid armén och hvad i öfrigt vidkommer försvarsverket till lands, hvarför den äger att ej mindre, i öfverensstämmelse med gällande författningar, fastställda stater och Kungl. Maj:ts särskilda föreskrifter, förvalta de för landtförsvaret anvisade statsanslag, använda de åt landtförsvaret anslagna, under statskontorets förvaltning ställda kassor och fonder, öfvervaka förvaltningen jämväl af sådana för landtförsvarets behof anvisade medel, öfver hvilka den ej omedelbart förfogar, draga försorg därom, att en klok hushållning med landtförsvarets medel och materiel äger rum, samt för alla ämbetsverket anförtrödda medel i fastställd ordning redovisa; än äfven tillse, det så väl truppernas utrustning som de därför afsedda förråd befinna sig i fullgodt författningens enligt skick, för hvilket ändamål arméförvaltningen äger att, med biträde af vederbörande generalbefälhafvare (arméfördelningschefer) och högre militärmyndigheter eller, efter anmälan till chefen för landtförvarsdepartementet, genom särskilda, för tillfället af ämbetsverket förordnade personer, verkställa de extra ordinarie besiktningar, inventeringar och inspektioner, som den finner af omständigheterna påkallade.

Ärendena handläggas i plenum, i sammanträde mellan departementscheferna, i sammanträde mellan två eller flera departement eller å de särskilda departementen.

Vid alla slag af gemensamma sammanträden skall ordet föras af äldste närvarande departementschefen eller, om sådan ej i sammanträdet deltagar, af äldste närvarande byråchefen. Alla äga rösträtt, och om vid någon

frågas afgörande olika meningar uppkomma, skall till efterrättelse lända, hvad allmän lag och särskilda författningar för domare stadga.

I öfrigt innehåller instruktionen i fråga om sammanträden mellan flera departement eller enskildt departements sammanträde ej från den föregående andra afvikande bestämmelser, än att, vid förfall för general-krigskommissarien, kamreraren å civila departementet skall med krigsrådet deltaga i ärendenas handläggning och afgörande. Om diarieföringen stadgas, att den skall verkställas särskildt för plenum och särskildt för hvarje departement af därtill förordnade amanuenser under vederbörande sekreterares ledning och inseende.

Redovisningen af de för hvarje departement anvisade medel och därunder lydande förråd tillhör samma departement, och revisionen af räkenskaperna sker ock departementsvis. Arméförvaltningens hufvudbok äfvensom för Riksdagens revisorer afsedt sammandrag af räkenskaperna upprättas i bokslutskontoret.

Instruktionen innehåller bestämmelser ej mindre om fördelningen af mål och ärenden mellan plenum och de särskilda departementen än äfven om hvarje ämbets- eller tjänstemans åligganden.

E. Ändringar i 1881 års instruktion jämte särskilda förslag till arméförvaltningens ombildning.

*Kungl. kung.
d. 10 juni
1892.*

I den ursprungliga instruktionen var departementschefs verksamhet hufvudsakligen inskränkt till ämbetsverket. Härei skedde så till vida en ändring genom nådiga kungörelsen den 10 juni 1892, att departementscheferna ålades att, då de ansåge sådant nödigt och deras öfriga göromål det medgafve, själfve, efter föregången anmälan hos chefen för landtförvarsdepartementet, genom inspektion taga personlig kännedom om tillståndet af kronans, landtförsvaret tillhörande byggnader, förråd och öfrig egendom, samt tillse, huru de lokala, arméförvaltningen underlydande förvaltningsmyndigheterna utförde sina åligganden och tillämpade gifna föreskrifter.

*Intendents-
departementets
sjukvårdsbyrå.*

Af öfriga ändringar i instruktionen, som därefter vidtagits och som till största delen tillkommit i anledning af 1892 års härordning, är i detta sammanhang mest att beakta dem, som angå inrättandet af en sjukvårdsbyrå inom arméförvaltningens intendentsdepartement.

I ett af t. f. chefen för generalstaben den 23 augusti 1892 afgifvet underdånigt förslag, som låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition till samma års urtima Riksdag, framhölls det oafvisliga krafvet, att sjukvårdsväsendet inom krigsstyrelsen blefve företrädt på sådant sätt, att enhetlig

ledning af allt, som erfordrades för mobilisering af dess materiel, blefve genomförd.

Uppsikten öfver sjukvårdsmaterielen handhades då dels af medicinalstyrelsens fältläkarekontor, dels af arméförvaltningens intendentsdepartement, dels ock af andra myndigheter såsom direktionerna för garnisons-sjukhusen i Stockholm och å Karlsborg samt truppförbandens förvaltningsdirektioner med flere.

Under år 1886 hade en då tillsatt kommitté föreslagit inrättandet inom arméförvaltningen af ett särskildt femte departement till de fyra förut bestående. Fältläkarekårens personalförhållanden skulle ordnas genom utbrytning af fältläkarekåren från landets civila läkarekår. Fältläkarekåren skulle lyda under medicinalstyrelsen medelbarligen genom en generalfältläkare, hvilken skulle vara dels chef för det nyinrättade sjukvårdsdepartementet och dels chef för fältläkarekårens hela personal.

Kommitténs förslag hade emellertid endast föranledt därtill, att Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 18 april 1890 förordnade, att en af arméns bataljonsläkare skulle tjänstgöra i den dubbla egenskapen af adjutant å arméförvaltningens intendentsdepartement och hos öfverfältläkaren vid armén, hvilken senare var fältläkarekårens främste man, chef för fältläkarekårens reserv och tillika, såsom ledamot af medicinalstyrelsen, intendent för fältläkarekontoret.

Med undanskjutande tillsvidare af frågorna om fältläkarekårens personliga tjänsteställning och om inrättande af ett särskildt sjukvårdsdepartement inom arméförvaltningen borde, enligt t. f. generalstabschefens åsikt, fältläkarekontoret genast öfverflyttas till arméförvaltningen å intendentsdepartementet och efter förebild af generalstabens hufvudstation om-skapas till en fältläkarekårens hufvudstation, vid hvilken alla facktekniska angelägenheter äfvensom sådana personella, mobiliserings- med flera frågor, som det tillkomme öfverfältläkaren att slutligen afgöra eller föredraga inom medicinalstyrelsen, skulle handläggas eller förberedas.

Föreståndaren för fältläkarekontoret komme sålunda att intaga ett slags dubbelställning: under medicinalstyrelsen genom öfverfältläkaren samt under intendentsdepartementets chef. Skulle det någon gång inträffa, att medicinalstyrelsens och chefens för intendentsdepartementet åsikter om den rätta lösningen af en föreliggande fråga icke låte förena sig, låge afgörandet i sista hand hos Kungl. Maj:t.

Tjänstemannapersonalen inom sjukvårdsbyrån skulle utgöras af en byråchef (fördelningsläkare) och en assistent (förste bataljonsläkare), hvartill komme en representant för enhvar af de särskilda förvaltningsgrenar, som fölle under byrån, nämligen: en assistent (sjukvårdsintendent) för hand-

läggning af de med sjukvården förenade intendenturärendena och en assistent (regementsveterinär) för handläggning af veterinärärendena samt såsom biträden en sergeant från trängen jämte erforderligt handräckningsmanskap.

I enlighet med hvad t. f. chefen för generalstaben sålunda anför, föreslog Kungl. Maj:t, att Riksdagen måtte medgifva inrättande af en sjukvårdsbyrå inom arméförvaltningens intendentsdepartement; och blef denna framställning af Riksdagen bifallen.

I följd däraf att åtskilliga belopp öfverfördes från anslaget till arméförvaltningen till anslaget till intendenturkåren med flera anslag, kom emellertid anslaget till arméförvaltningen, oaktadt tillkommen kostnad för sjukvårdsbyrån, att uppgå endast till 134,709 kronor 40 öre.

1893 års
kommitté.

För att vidare utarbета förslag till sådana ändringar i de rörande arméns förvaltning gällande reglementen och stadganden, som af förändringarna i härorganisationen genom 1892 års urtima Riksdags beslut påkallades, tillsattes den 7 april 1893 en kommitté, därvid föreskrefs, att utarbetningen af de underdåniga förslagen skulle ske i den riktning, som af de dåmera vidtagna förbättringarna i härordningen i allmänhet föreskrefves samt särskildt betingades af de dåvarande förvaltningsdirektionernas upphörande och tillkomsten af nya förvaltningsmyndigheter.

I utlåtande den 31 augusti samma år uttalade kommittén den åsikt, att själfva organisationen af det centrala ämbetsverket tarfvade förändring. Vid krigskollegiets ombildning 1866 till en arméförvaltning å fyra själfständiga departement begicks nämligen, efter kommitterades mening, det misstag, att alla fyra departementen utrustades med fullständig medelsförvaltning, bokföring och revision, till följd hvaraf de försågos med fullständiga civilafdelningar, i stället för att — med helt genomförande af den arbetsfördelningens tanke, som låg till grund för departementsindelningen — samla hela den formella medelsförvaltningen, d. v. s. kassavård, bokföring och revision, samt dessutom ärendena af juridisk eller civiladministrativ art å det civila departementet och låta endast de militärtekniska ärendena kvarblifva å de militära departementen.

Att genomföra en ombildning af arméförvaltningen i den angifna riktningen, därför talade dessutom, enligt kommitténs mening, den grundsats, att fredsorganisationen borde så nära, som möjligt vore, sluta sig till förhållandena på fältfot, och denna fordran framträdde ej minst med afseende å de öfverordnade förvaltningsorganen, om eljest den så svåra mobiliseringsöfvergången skulle kunna försiggå med nödvändig snabbhet och med det lugn, den frihet från oro och jäktande, utan hvilken grundadt hopp om mobiliseringens lyckliga utförande icke kunde finnas.

Enligt det af 1888 års förvaltningskommitté utarbetade förslag skulle generalkrigskommissariatet, d. v. s. civila departementets personal, förstärkt med civil personal från öfriga departement, vid krigstillfälle öfvertaga, utom kassavården och bokslutet, hvilka redan tillhörde detsamma, hela medelsanordningsväsendet, bokföringen och revisionen, hvilket allt dämera vore deladt på arméförvaltningens särskilda departement, således just det, som af kommitterade ansåges böra äfven under fredsförhållanden tillhöra civila departementet. Blefve en omorganisation af arméförvaltningen i den af kommitterade angifna riktningen verkställd, föreläge ej behofvet att vid mobilisering bilda ett särskildt generalkrigskommissariat, utan vore det arméförvaltningen å civila departementet, hvilken, i krig som fred, med samma personal skötte samma ärenden; och inom ämbetsverket skulle skillnaden mellan de fredliga och mobila förhållandena inskränka sig därtill, att de för fredsanslagen inrättade räkenskapsböckerna igransloges och lämnades till afslutning, men bokföringen i stället försiginge i de för krigsfondens redovisning upplagda nya böcker.

Kommitterade ansåge emellertid icke det dem lämnade nådiga uppdrag utan särskildt erhållet uttryckligt medgifvande innefatta rätt att inkomma med ett fullständigt förslag till omorganisation af arméförvaltningen enligt de angifna grunderna, utan hade kommitterade, i underdånig afvaktan på Kungl. Maj:ts nådiga beslut i frågan, inskränkt sig till utarbetandet af förslag till förnyad instruktion för sagda ämbetsverk, byggd på ämbetsverkets dåvarande organisation.

Härvid framhöll kommittén, att, ehuru numera ämbetsverkets alla fyra departement vore organiserade efter den centrala ämbetsverksformen, dock i instruktionen kommit att kvarstå vissa minnen från den kollegiala tiden, hvilka icke kunde betraktas annorlunda än som inkonsekvenser. Hit måste i främsta rummet räknas, att vid sammanträde mellan två eller flera af arméförvaltningens departement alla deltagare i sammanträdet ägde att äfven deltaga i beslutet.

Denna kvarlefva af kollegial förvaltning inom ämbetsverket hade därför blifvit ur det underdåniga förslaget aflägsnad. I fråga åter om arméförvaltningens plenum, hade däremot den kollegiala förhandlingsformen blifvit bevarad, men först efter det att, enligt förslaget, plenum blifvit befriadt från den egentliga yttre administrativa verksamheten, hvilken naturligen borde utöfvas och faktiskt redan utöfvats å de särskilda departementen eller i sammanträden mellan dessa, och åt plenarförsamlingen bibehållits endast ämbetsverkets personförhållanden och enskilda inre angelägenheter. Då emellertid, efter det underdåniga förslaget, pleni åligganden således nästan uteslutande komme att röra sig om tillsättning, tjänst-

ledighet, förordnanden, afsked och disciplinära förhållanden i fråga om ämbetsverkets civila personal, hade kommitterade ansett sig kunna och böra i afseende å pleni sammansättning återgå till hvad i sådant hänseende varit stadgad i arméförvaltningens instruktion af år 1865, enligt hvilken plenum utgjordes endast af departementscheferna och krigsråden.

Den mera betydande svårigheten vid utförande af kommitténs arbete hade naturligen förorsakats af den beslutade förändringen i sjukvårdsärendenas behandling.

För handläggning af dessa ärenden i de former, som eljest vore för arméförvaltningen gällande, hade erforderats upprättandet inom ämbetsverket af ett själfständigt sjukvårdsdepartement med egen departementschef, hvilket departement öfvertagit hela den militära sjukvården. I sådant fall hade för behandling af ärendena å detta departement icke varit af nöden andra bestämmelser, än som för dylik handläggning å de öfriga departementen funnes gifna. Nu hade med kvarlämnande å medicinalstyrelsen af de frågor, som rörde personförhållandena vid militärläkarekåren och arméns veterinärstat, å arméförvaltningen samlats endast de ärenden, som afsåge arméns hygieniska förhållanden och sjukvårdsmaterielen i vidsträcktare betydelse; och såsom organ för denna förvaltning inrättats under intendentsdepartementet en egen sjukvårdsbyrå. Att denna byrå icke kunnat ordnas i full öfverensstämmelse med departementets öfriga byråer följde, enligt kommitterades åsikt, med nödvändighet däraf, att dess högsta chefsskap, departementschefskapet, måste blifva dubbelt. Det torde nämligen finnas omöjligt att ålägga generalintendenten skyldighet att fatta beslut i frågor, som fordrade rent medicinska specialinsikter — frågor, som låge så utanför kretsen af hans egna fackkunskaper och den allmänna medborgerliga bildningen, att något på sakkunskap grundadt omdöme däri icke kunde hos honom väntas. Det vore således nödigt och jämval vid organisationen afsedt, att öfverfältläkaren skulle i alla frågor, som kräfde medicinskt-tekniska insikter, å sjukvårdsbyrån företräda departementschefs ställe, hvaremot hela den egentliga ekonomiska förvaltningen af sjukvårdsärendena förblefve i generalintendentens hand.

Kommitténs förslag jämte däröfver afgifna utlåtanden föredrogos inför Kungl. Maj:t den 7 februari 1896, hvarefter handlingarna öfverlämnades till de personer, som, enligt nådigt beslut samma dag, af chefen för landtförsvarsdepartementet tillkallades för uppgörande af förslag till arméförvaltningens omorganisation.

Anmärkingar
af riksdagens
revisorer.

Under tiden mellan kommittéförslagets afgifvande och föredragning hade Riksdagens åren 1893, 1894 och 1895 församlade revisorer gjort anmärkningar mot arméförvaltningens räkenskaper. Anmärkningarna gällde hufvudsakli-

gen oredovisade förskott; och revisorerna uttalade år 1894 såsom sin åsikt, att arméförvaltningens system för utanordning och redovisning af statsanslagen icke, såsom det borde, vore sådant, att det med lätthet kunde tillämpas under alla förhållanden såväl i fred som i krig, och att en förändrad uppställning af riksstatens fjärde hufvudtitel skulle kunna medföra en önskvärd förenkling i räkenskaperna och bidraga till undanröjande af många bristfälligheter därutinnan. Detta mål kunde, enligt revisorernas förmenande, icke fullständigt vinnas med mindre, än att samtliga förvaltningsmyndigheters redovisningar, som anginge de under fjärde hufvudtiteln uppförda anslag, med undantag för dem, som rörde skattelindringar, inginge till ett enda af arméförvaltningens departement, bland hvilka det civila departementet syntes vara därför lämpligast. I samma riktning yttrade sig Riksdagens år 1895 församlade revisorer.

Revisorernas anförande hade föranlett, att i landtförsvarsdepartementet utarbetats ett förslag till förändrad uppställning af riksstatens fjärde hufvudtitel, och uppdrog Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 10 maj 1895 åt vissa ledamöter af Riksdagens båda kamrar att granska och afgifva yttrande öfver detta förslag. I sitt den 28 oktober 1895 afgifna yttrande, som, i hvad det afsåg en förändrad uppställning af riksstatens fjärde hufvudtitel, anmälades inför Kungl. Maj:t den 13 januari 1896, hade afven det sätt, hvarpå de till samma hufvudtitel hörande statsanslag redovisades, blifvit föremål för uttalande, och berördes i sammanhang därmed afven den riktning, i hvilken förändrade bestämmelser i afseende å räkenskapsväsendet inom arméförvaltningen syntes böra gå.

I sådant afseende hade granskningsmännen trott sig finna, att förvaltning af de under hufvudtiteln hörande medel borde, jämte dithörande räkenskaps-, redovisnings- och revisionsväsende, förläggas å endast ett departement i arméförvaltningen, till hvilket sålunda alla slags redogörelser för dylika medel skulle ingå och hvilket i följd häraf också ägde att för denna redovisning utfärda de nödiga föreskrifterna.

Då denna af granskningsmännen uttalade åsikt sammanstämde med sist omnämda kommittés förslag, erhöll chefen för landtförsvarsdepartementet efter föredragning af detta förslag förutnämnda den 7 februari 1896 nådigt bemyndigande att tillkalla vissa personer för att inom departementet uppgöra förslag till omorganisation af arméförvaltningen, i syfte att till det civila departementet förlägga hela den ämbetsverket äliggande kassavården, bokföringen och revisionen samt alla ärenden inom verket af juridisk eller civiladministrativ art, såsom besvärsmål och dylikt.

Under det arbete, som sålunda tog sin början inom landtförsvarsdepartementet, kom man emellertid till den uppfattning, att frågan om ar-

Ändrad uppställning af fjärde hufvudtitels anslag.

méförvaltningens omorganisation hade en vida större räckvidd, än som gifvits åt densamma genom nyss nämnda beslut. Det syntes sålunda angeläget att taga hela det militära förvaltningssystemet i skärskådande för att se till, huruvida det icke, med hänsyn såväl till en god fredsförvaltning som ock till dennas öfverensstämmelse med fältförhållandenas kraf, skulle vara ändamålsenligt att äfven i andra afseenden omdana arméns förvaltning. Då det var af vikt att härför erhålla detaljerade upplysningar inom arméns olika förvaltningsgrenar, erhöll chefen för landtförsvarsdepartementet den 25 september 1896 nädigt bemyndigande att tillkalla jämväl andra sakkunniga personer för att inom departementet biträda vid utarbetande af förslag till den omorganisation af nämnda ämbetsverk, som departementschefen efter pröfning af samtliga på frågan inverkan förhållanden kunde finna erforderlig.

Resultatet af det inom landtförsvarsdepartementet utförda arbetet kom till synes i det *förslag till ny organisation af arméns förvaltning*, som låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition till 1898 och 1899 års Riksdagar och som i tryckta exemplar utdelades bland Riksdagens ledamöter.

1898 års
förslag.

Såsom allmänna grunder för ordnandet af en armés förvaltningsväsende i fred framställde förslaget möjliggörandet af en hastig och ordnad mobilisering samt af en sparsam och på samma gång ändamålsenlig användning af de till landtförsvarets behof anvisade medel. För åstadkommandet häraf ansågs, dels att en utvidgning borde ske af fördelningsintendenturernas beslutanderätt i förvaltningsfrågor och af arméfördelningschefernas administrativa myndighet, dels ock att förvaltningarna vid regementen och kårer lämnades flera tillfällen till själfhushållning, än fallet vore. Det syntes nämligen vid mobilisering vara svårt för dessa förvaltningar att ådagalägga tillräcklig handlingskraft, om de icke redan under fredstid vant sig vid en hög grad af själfverksamhet.

Den nuvarande arméförvaltningens ingripande i en mängd detaljer af arméns hushållning ansågs medföra den olägenheten, att ämbetsverket därigenom aflägsnades från sina viktigaste uppgifter, nämligen att öfvervaka, att de underordnade förvaltningsmyndigheterna handlade med nödig planmässighet och att förvaltningsväsendet alltjämt utvecklades efter tidens fordringar.

För tillämpning af de i förslaget uttalade grundsatser ansågs en decentralisation af vissa anslag under fjärde hufvudtiteln nödvändig, så att anslagen fördelades på förvaltningarna vid arméfördelningar, regementen, kårer och anstalter. Vid uppgjordt förslag till sådan fördelning hade den grundsats följts, att af ett anslag, som i riksstaten vore upptaget som reservationsanslag och som ansetts kunna fördelas på underordnade för-

valtningsmyndigheter, borde den del, som sålunda fölle på en dylik underordnad myndighet, äfven betraktas som reservationsanslag för denna, och möjligen uppstående besparingar således under följande år få för anslagets ändamål disponeras af den myndighet, genom hvilken omsorg besparingen uppstått. Men af hvarje så fördeladt och för beklädnad, underhåll af materiel och dylikt afsedt anslag borde dock en del behållas till centralmyndighetens disposition såsom reserv för att möta oförutsedda utgifter.

Samtidigt med att arméfördelningschefernas förvaltningsmyndighet i allmänhet utsträcktes, syntes det emellertid vara följdriktigt, att den första revisionen af medels- och persedelredogörelser från de lägre truppförbanden förlades till förvaltningen vid de högre truppförbanden, här vid arméfördelningarna, för så vidt denna revision ej kräfde särskilda tekniska kunskaper. Genom en dylik decentralisation äfven af revisionen förväntades, att arméfördelningschefens öfverblick öfver förvaltningens handhavande vid de under honom lydande truppförbanden i väsentlig grad skulle underlättas, och att revisionen komme att ske under ledning af personer med större sakkunskap om de inom arméfördelningen rådande förhållandena, än som kunde finnas inom det centrala ämbetsverket.

En annan förändring i organisationen af revisionen, som ansågs böra vidtagas, gällde rekryteringen af själfva revisionspersonalen, i det att som kompetensvillkor för revisorstjänst inom armén och dess centrala styrelser borde föreskrifvas utbildning till intendenturtjänsteman.

En så kvalificerad revisor, hvilken tillika utöfvade sin verksamhet i närheten af förläggningssorterna för de truppförband, hvilkas räkenskaper skulle af honom granskas, förmenades nämligen vida lättare kunna upptäcka och till vederbörandes kunskap bringa de tillfällen, då misshushållning eller mindre ändamålsenlig användning af medel förekomme, än i centralverket tjänstgörande revisor, hvilken vore fullständigt främmande för de lokala omständigheter, som kunde hafva inflytande på medelsförvaltningen vid respektiva truppförband, och hvilken, så som revisionspersonalen rekryterades, i allmänhet vore fullkomligt obekant med praktisk intendenturtjänst och med militära förhållanden.

Revisionen vid fördelningsintendenturerna borde dock ej omfatta de persedelredovisningar, för hvilkas granskning fordrades särskild teknisk sakkunskap, nämligen öfver artillerimateriel, vapen och ammunition samt ingenjörs- och sjukvårdsmateriel, hvilka redovisningar borde fortfarande såsom dittills ingå direkt till de centrala artilleri-, fortifikations- och sjukvårdsmyndigheterna, under hvilka för öfrigt äfven de förråd skulle förblifva, från hvilka de lägre förvaltningsmyndigheterna erhöles behöflig ersättning för förbrukade dylika effekter.

Med första revisionens förläggande till fördelningsintendenturerna syntes ej nödvändigtvis följa, att afgörandet af besvär- och anmärkningsmål äfven skulle verkställas vid desamma. Tvärtom syntes en centralisation af domsrätten, ehuru revisionsarbetet vore decentraliseradt, medföra stora fördelar, nämligen:

att besvär- och anmärkningsmålen redan i första instansen blefve handlagda af myndighet, som till följd af dess deltagande i det ekonomiska lagstiftningsarbetet vid armén och oftare påkallade verksamhet som domare i författningstvister ägde större erfarenhet och kunskap uti författningarna, deras andemening och rätta tolkning, än som i allmänhet kunde påräknas hos vare sig arméfördelningscheferna eller fördelningsintendenterna,

att olika domslut i likartade fall och därmed följande misstro mot de dömandes förmåga eller opartiskhet kunde undvikas,

att arméfördelningscheferna ej behöfde fördjupa sig i författningarnas minsta detaljer och befriades från en i disciplinärt hänseende ofördelaktig kritik från underordnades sida och från besvär hos kammarrätten eller Kungl. Maj:t öfver domsluten.

På det att centralmyndigheterna måtte hafva full kännedom om revisionsarbetets gång inom armén och vid behof kunna lämna direktiv för detsamma, borde årligen från fördelningsintendenturerna till nyssnämnda myndigheter insändas förteckningar öfver alla under året gjorda anmärkningar, som hvilat på annan grund än rena sifferfel.

Huru stor själfständighet i förvaltningsväg som lämnades respektive lägre truppförband, förelåg dock behof af en centralmyndighet, till hvilken afgörandet af en mängd förvaltningsfrågor måste hänskjutas. En sådan myndighet vore ock oundgänglig för utfärdandet af de föreskrifter för handhafvandet af detaljer i arméns förvaltning, hvilka vore ett villkor för en god och ändamålsenlig hushållning.

Då de i vårt land gällande konstitutionella förhållanden icke torde medgifva att under någon lämplig form förlägga öfverstyrelsen öfver arméns förvaltning till landtförsvarsdepartementet, återstode att undersöka, huruvida densamma kunde utöfvas antingen af Kungl. Maj:t i statsrådet eller af ett eller flera själfständiga ämbetsverk. Beträffande det förra alternativet kunde med skäl ifrågasättas, om icke en dylik anordning måste betraktas såsom fullkomligt stridande mot karaktären af hela vår statsförvaltning, hvarför icke annat återstode än att öfverlåta utöfningen af öfverstyrelsen åt ett eller flera ämbetsverk.

Arméförvaltningen vore visserligen till namnet *ett* ämbetsverk, men de band, hvilka förenade dess fyra olika departement, vore ganska lösa och afsåge förnämligast räkenskapernas form och uppställning, ämbets-

verkets arbetsordning samt tillsättning och afskedande af ämbetsmän och vaktbetjante.

Hvad det förstnämnda af dessa föreningsband vidkomme, så ansåges det som ett allmänt önskemål, att kassavården och bokföringen förenades på ett enda departement, hvaraf åter blefve en följd, att den civila personalens inom artilleri- och fortifikationsdepartementen tjänsteåligganden icke komme att förete lika stor gemenskap som för närvarande med dem, som tillkomma tjänstemännen vid de båda andra departementen.

I fråga om dessa, intendents- och civila-, departementen, upptogs åter det först i landtförsvarskommitténs utlåtande år 1862 afgifna förslag om desammas sammanslagning. Såsom nytillkomna skäl härför anfördes indelningsverkets delvisa afskrifning, inrättandet af fördelningsintendenturer och den nu föreslagna decentralisationen.

Om arméns förvaltningsväsende ordnades på det sätt, att civila departementet inginge i intendentsdepartementet, syntes föga skäl förefinnas, hvarför de tre arméförvaltningens departement, som kvarstode, ens till namnet skulle utgöra *ett* verk, utan att de med allt skäl kunde organiseras, artilleri- och fortifikationsdepartementen såsom underafdelningar af respektive artilleri- och fortifikationsstyrelserna och intendentsdepartementet såsom ett själfständigt ämbetsverk, lämpligen benämndt intendenturstyrelsen.

Öfverflyttningen af de nuvarande artilleri- och fortifikationsdepartementens tjänsteåligganden till underafdelningar af artilleriets och fortifikationens öfverstyrelser måste naturligtvis medföra vissa förändringar i det sätt, hvarpå dessa öfverstyrelser vore organiserade, eller rättare sagdt i de bestämmelser, som vore utfärdade angående generalfälttygmästarens och chefens för artilleriet samt chefens för fortifikationen skyldigheter.

Artilleri- och fortifikationsstyrelserna borde endast hafva att syssla med förvaltnings- och tekniska frågor samt indelas på två byråer, en förvaltnings- och en teknisk, hvardera under en regementsofficer som chef. I styrelserna borde för öfrigt tjänstgöra dels kommenderade officerare, dels ett antal civile tjänstemän.

På samma gång som det sålunda ansågs lämpligt, att civila departementet inginge i den föreslagna intendenturstyrelsen, syntes denna styrelse böra befrias från att taga närmare befattning med frågor rörande arméns sjukvårds- och veterinärmateriel, hvilka lämpligen borde handläggas af öfverfältläkaren med biträde af en under honom ställd stab.

Den önskvärda enheten i ledningen af arméns sjukvårdsväsende hade nämligen långt ifrån uppnåtts genom inrättandet af sjukvårdsbyrån, hvilken lydde under generalintendenten, under det att den egentlige målsmannen för ifrågavarande sjukvårdsväsende, öfverfältläkaren, endast indirekt såsom

ledamot af utrustningskommissionen kunde hafva inflytande på de ärenden, som handlades inom sjukvårdsbyrån, hvaremot alla personella och rent medicinska ärenden lydte under medicinalstyrelsen.

Om sjukvårdsbyrån ställdes under öfverfältläkaren, skulle ledningen af arméns sjukvårdsväsende, såväl hvad personal och hästar som materiel beträffade, blifva så enhetlig, som den för närvarande kunde blifva i vårt land, där militärläkarne samtidigt vore civila läkare, hvilket nödvändiggjorde, att de flesta personella frågor rörande militärläkarne afgjordes ej af öfverfältläkaren ensam, utan af hela medicinalstyrelsen, om ock på öfverfältläkarens föredragning.

Sjukvårdsbyrån borde därför underordnas öfverfältläkaren, med benämning af öfverfältläkarens stab, hvilken benämning syntes riktigare än sjukvårdsstyrelsen, enär öfverfältläkaren såsom ledare af arméns sjukvårdsförvaltning ej skulle hafva samma ställning till intendenturstyrelsen som de med full förvaltningspersonal utrustade artilleri- och fortifikationsstyrelserna. Öfverfältläkaren skulle däremot liksom fördelningsintendenturerna i afseende på förvaltningen vara underordnad intendenturstyrelsen och hafva redovisningsskyldighet inför densamma, ehuru han för öfrigt skulle lyda direkt under Kungl. Maj:t, och de medel, som vore afsedda för anskaffning och underhåll af sjukvårds- och veterinärmateriel, ställas till hans disposition i enlighet med af Kungl. Maj:t gifna föreskrifter.

Af de föreslagna tre centralstyrelserna, i hvilka arméförvaltningen skulle uppdelas, skulle artilleri- och fortifikationsstyrelserna i stort sedt öfvertaga den förvaltande myndighet, som dittills utöfvats af arméförvaltningens motsvarande departement och dessutom handlägga de mål, som tillhörde respektive generalfälttygmästarens expedition och byggnadsafdelningen vid fortifikationsstabens hufvudstation. Intendenturstyrelsen skulle öfvertaga intendents- och civila departementens göromål med undantag af sjukvårdsärenden, hvilka skulle tillkomma öfverfältläkarens stab.

Angående organisationen i öfrigt af de särskilda förvaltningsmyndigheterna hänvisas till de föreslagna här bilagda staterna (bil. 6).

I fråga om fördelningsintendenturerna föreslogs, att dessa, om revisionen af de lägre truppförbandens räkenskaper förlades från centralmyndigheterna, måtte tillökas med en revisionsafdelning vid hvarje fördelning. En dylik revisionsafdelning syntes dock ej behöfva bestå af flere tjänstemän än en ordinarie revisor med ett biträde vid hvar och en af 2., 5. och 6. samt två vid hvar och en af 1., 3. och 4. arméfördelningarna.

Såsom biträden åt revisorerna borde anställas yngre intendenturtjänstemän eller examinerade intendentsaspiranter såväl i syfte att befrämja deras egen utbildning som för att nedbringa kostnaden för revisions-

arbetet. Om en revisor vid särskildt tillfälle behöfde flera biträden för att inom föreskrifven tid medhinna revisionsarbetet, skulle fördelningsintendenten kunna ställa ytterligare biträde till hans disposition. Å andra sidan skulle fördelningsintendenten under sådana tider af året, då ej fullständig sysselsättning funnes för revisionsafdelningen, på annat sätt göra bruk af revisorsbiträdenas arbetskraft.

Revisorerna borde tillsättas af intendenturstyrelsen, emedan denna mera än arméfördelningscheferna ansågs känna de sökandes lämplighet för platsen.

Slutligen framställdes förslag i fråga om omorganisation och utvidgning af intendenturkåren.

Det organisationsförslag, för hvilket sist redogjorts, vann icke gillande af de civila myndigheter, som däröfver hade att afgifva utlåtande. Det lades emellertid till grund för Kungl. Maj:ts proposition till 1898 års Riksdag. De i förslaget behandlade organisationsändringar, för hvilkas lösning Riksdagens medgifvande erfordrades, ansågos vara fördelningsintendenturernas förseende med revisionstjänstemän, omorganisationen af arméförvaltningen till tre särskilda styrelser samt omorganisationen och utvidgningen af intendenturkåren; hvaremot fråga om decentralisation af vissa anslag under riksstatens fjärde hufvudtitel afvensom föreslagen förändring af arméns kassa- och räkenskapsväsende syntes kunna afgöras på grund af Kungl. Maj:ts administrativa befogenhet.

I den nådiga propositionen redogjordes emellertid för hela förslaget, som ock i sin helhet skärskådades af Riksdagen.

Statsutskottet hyste, enligt dess utlåtande den 11 mars 1898, vissa betänkligheter mot förslaget att omorganisera arméförvaltningen till särskilda styrelser, då detta särskiljande syntes snarare vara ägnadt att försvaga sammanhållningen mellan de olika grenarna af arméns förvaltning än att afhjälpa bristen på samarbetande enhet dem emellan. Om än bibehållandet af det centrala ämbetsverket med vissa förändringar i dess organisation möjligen kunnat vara ändamålsenligare, ansåge sig utskottet likväl böra förorda bifall till förslaget, då det i allt fall syntes innebära väsentliga förbättringar af den befintliga organisationen. Endast i ett par mindre punkter föreslog utskottet ändring.

Hvarken Kungl. Maj:ts proposition eller utskottets förslag vann Riksdagens bifall.

Frågan om arméförvaltningens omorganisation i hufvudsak enligt samma förslag, som af 1898 års Riksdag förkastats, förelades åter Riksdagen år 1899. Enligt uttalande till statsrådsprotokollet ansåg chefen för landtförsvarsdepartementet det af den i Riksdagen nästföregående år förda

1899 års
förslag.

diskussion framgå, att det egentligen varit den första revisionens förflyttande från centralmyndigheten till fördelningsintendenturerna samt användandet af intendentsaspiranter såsom biträden åt revisorerna, som förorsakat frågans fall. Tanken på införandet af fördelningsrevisorer hade därför för det dåvarande ofvergifvits, och den hemställan, som nu gjordes, afsåg sålunda den ändring af merberörda förslag, att revisionen skulle bibehållas vid den centrala ämbetsmyndigheten. Men ej heller i denna förändrade form vann förslaget, ehuru af statsutskottet tillstyrkt, Riksdagens bifall.

Arméförvaltningen med sina fyra departement och dessas byråer har därefter varit oförändrad.

Ändringar i
anslag.

Endast i staten för ämbetsverket hafva några ändringar skett.

Sedan det af 1892 års Riksdag till arméförvaltningen beviljade anslag, 134,709 kronor 40 öre, vid 1896 års Riksdag, i följd af omföring af medel från ett förut befintligt anslag till skrifnmaterialier och expenser m. m. för arméförvaltningen med flera verk, ökats med ett belopp af 12,555 kronor 60 öre eller till 147,265 kronor, minskade Riksdagen år 1901 denna summa med 454 kronor 40 öre, aflöningsförmåner för den å sjukvårdsbyrån placerade sergeanten, men höjde densamma *dels* med 3,500 kronor (titeln vikariatsersättning m. m.), utgörande arfvoden till en extra revisor och två extra amanuenser å intendentsdepartementet, hvilken extra personals aflöning förut utgått från det å fjärde hufvudtiteln uppförda anslag till extra utgifter, *dels* med 500 kronor, ökning i arfvodet till chefen för sjukvårdsbyrån, *dels ock* med 6,000 kronor 40 öre, ökning af expensmedlen, och kom härigenom staten för år 1902 att uppgå till 156,811 kronor.

Slutligen höjde 1902 års Riksdag staten för år 1903 med 1,930 kronor, utgörande en af den vid samma Riksdag beslutad löneförbättring för regementsläkarne och bataljonsläkarne föranledd ökning i aflöningsförmånerna för chefen för sjukvårdsbyrån och den å samma byrå tjänstgörande läkareassistenten med 965 kronor för hvardera; och kom arméförvaltningens stat härigenom att för år 1903 belöpa sig till 158,741 kronor.

Denna stat är fortfarande för ämbetsverket gällande; men behovet af ökade arbetskrafter inom arméförvaltningen har föranlett ämbetsverket att göra framställningar om extra anslagsmedel för att kunna bestrida de verket åliggande göromål. I anledning af dylika framställningar har Kungl. Maj:t *dels* den 27 maj 1904 och den 25 maj 1905 bemyndigat arméförvaltningen att för aflönad af extra biträden utöfver för ändamålet tillgängliga medel förskjuta högst 17,000 kronor för ett hvart af nämnda

år, hvilka förskott enligt Kungl. Maj:ts af innevarande års Riksdag bifallna proposition komma att ersättas från fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar, dels ock hos Riksdagen åren 1905 och 1906 gjort framställningar om extra ordinarie anslag för åren 1906 och 1907 till förstärkning af arbetskrafterna inom arméförvaltningen; och har Riksdagen å extra stat för ett hvart af sistnämnda år för ändamålet anvisat 20,000 kronor.

II. Kommitténs utlåtande.

A. Den nya härordningens omedelbara inverkan på arméns centrala förvaltning.

Såsom af den historiska öfversikten framgår, hafva förändringar inom arméns organisation haft till följd förändringar jämväl i organisationen af arméns förvaltning eller att förslag till sådana förändringar framkommit. Den första fråga, kommittén har att besvara, är därför helt naturligt den, huruvida den förändrade härordning, som jämlikt statsmakternas beslut af år 1901 antagits, föranleder till omorganisation af den centrala förvaltningsmyndigheten.

Genom denna hufvudsakligen på allmän värnplikt grundade härordning afskaffades helt och hållet det sedan århundraden i landet rådande indelningsverket. Ehuru sålunda ett fullkomligt systemskifte i afseende å härens organisation ägt rum, är likväl, huru naturligt än frågan om förändring af den centrala förvaltningsmyndigheten såsom en följd däraf framträder, ett jakande svar på frågan ej själfallet.

Den nya härordningen var nämligen väl ett systemskifte, men innerbar dock ej i förvaltningshänseende en nydaning, än mindre en omstörtning af bestående förhållanden. Redan förut var allmän värnplikt införd och öfningar af värnpliktige ägde rum. Likaså funnos genom frivilligt aftal anställda trupper. Afvecklingen af de för indelningsverket särskildt betecknande förvaltningsformer hade redan bragts till slut; och egentligen kvarstod såsom minnen häraf endast en del olika aflöningsformer, som under indelningstiden uppkommit, men den häri erforderliga reform blef redan under de nästpåföljande åren genomförd genom den i sammanhang med löne-regleringen beslutade förenkling i aflöningsväsendet, så att detta blef i hufvudsak detsamma för hela armén. De nu under fjärde hufvudtiteln förekommande ordinarie anslag förefunnos redan före genomförandet af härordningen, och denna föranledde ej egentligen till någon ändring af anslagens art eller bestämmelserna för deras förvaltning och användning, utan allenast till de af förhållandena påkallade jämkningar i anslagsbeloppen, hvarjämte ett och annat af indelningsverket beroende anslag kom att ur riksstaten utgå.

Då under sådana förhållanden förvaltningsbestyren icke till sin beskaffenhet undergingo förändring genom tillämpningen af besluten om härens omorganisation, kunde denna icke heller i och för sig vara ägnad att framkalla behof af en omorganisation jämväl af förvaltningsformerna vid den centrala förvaltningsmyndigheten. Den omständigheten, att förvaltningsärendena blifvit flera än förut, föranleder ej heller till ämbetsverkets omorganisation, men väl till ökning af dess arbetskrafter.

B. Lämpligheten af vissa förut ifrågasatta organisationsändringar.

Om sålunda en omorganisation af det förvaltande ämbetsverket ej är en nödvändig följd af den nya härordningens genomförande, återstår att tillse, huruvida det oaktadt en omorganisation af det centrala förvaltningsväsendet är nödig eller önskvärd.

Arméförvaltningens ifrågasatta uppdelning i styrelser.

Känt är, att tid efter annan röster höjts härför; och det förslag, som i sådant syfte senast förelegat, var synnerligen genomgripande. Kommittén, som får tillfälle att längre fram uppehålla sig vid enskildheterna i nämnda vid 1898 och 1899 årens riksdag föreliggande förslag, finner den omständigheten, att förslaget, trots den begärlighet efter en omorganisation, som var för den tiden utmärkande och hvarom den politiska litteraturen och den periodiska pressen bära vittnen, blef af två på hvarandra följande riksdagar ogilladt, icke sakna sin betydelse för bedömandet af frågan om nödvändigheten af ändrade organisationsgrunder, liksom berörda omständighet synes ägnad att bekräfta den af kommittén hyllade åsikt att icke för nya och opröfvade förvaltningsformer uppoffra de gamla och bepröfvade i vidare mån, än hvad som betingas däraf, att de senare blifvit otidsenliga och kunna vara hinderliga för förvaltningsärendenas snabba, men säkra handläggning och afgörande.

För befrämjandet af sådan önskvärd snabbhet och säkerhet inom arméns förvaltningsområde måste de många därtill hörande och till sin natur olikartade göromål fördelas efter gifven grund, så att den största möjliga sakkunskap är för hvarje ärende att påräkna. Den delning af göromålen, som förut under utvecklingens gång genomförts, har från början varit en följd af göromålens ökning och föranledt först krigskollegii och därefter arméförvaltningens uppdelning i särskilda afdelningar eller departement, hvilka dock sammanhållits såsom ett enda verk genom vissa i instruktionen bestämda ärendens behandling och dessutom under krigskollegii bestånd af den gemensamme chefen.

Dessa afdelningar eller departement hafva, i samma mån som den centrala förvaltningsformen vunnit framgång på den kollegiala formens bekostnad, blifvit mera själfständiga och de dem förenande banden allt svagare. Under sådana förhållanden låg den tanke nära, som funnit uttryck i 1898 års förslag, att göra departementen till särskilda styrelser. Denna decentralisationsplan var dock icke i nämnda förslag fullt genomförd, utan fastmera innebar förslaget, såsom förut nämnts, i fråga om två af departementen, intendents- och det civila, att dessa skulle förenas till en styrelse, intendenturstyrelsen, från hvars förvaltning likväl sjukvårdsärenden skulle undantagas.

Ehuru skäl finnas för sådan uppdelning af departementen, då de såsom särskilda styrelser möjligen skulle tillägna sig lättare och hvar för sig mera själfständiga förvaltningsformer, bestämda af beskaffenheten af dem åliggande göromål, har kommittén likväl ansett sig icke kunna upptaga 1898 års förslag i denna del, bland annat och hufvudsakligast af den anledning, att kommittén, som vid fullgörandet af sitt uppdrag ställt såsom ett synnerligen eftersträfvansvärdt önskemål att få fredsförvaltningen så mycket som möjligt anpassad till de förvaltningsformer, hvilka kunna vara lämpliga under mobila förhållanden, funnit förvaltningens delning i flera särskilda styrelser vid mobiliseringstillfällen ej vara förmånlig för mobiliseringens enhetliga och lyckliga genomförande.

Den svaghet i sammanhållningen mellan de olika grenarna af arméns förvaltning, för hvilken 1898 års statsutskott hyste betänkligheter, skulle framför allt vid sådana tillfällen göra sig gällande, hvaremot den samverkan emellan de särskilda förvaltningsorganen, som då är af så stor betydelse, kan lättare åstadkommas, om den högsta förvaltningsmyndigheten är förlagd till ett enda ämbetsverk, liksom den koncentrerings af den hemmavarande förvaltningen, som vid krigstillfälle måste uppkomma, lättare kan uppnås; och denna möjlighet utgör, enligt kommitténs tanke, ett starkt skäl för ämbetsverkets bibehållande såsom en enhet.

I detta sammanhang vill kommittén framhålla, att inrättandet af ett krigsministerium skulle, enligt kommitténs åsikt, vara såväl för freds- som särskildt för krigsförhållanden den lämpligaste formen för arméns öfverstyrelse. En person, krigsministern, blefve den i sista hand bestämmande och han komme i tillfälle att få erforderlig öfverblick öfver förvaltningsärendena. För dessa skulle då, liksom förhållandet är i de stater, där öfverstyrelsen utöfvas af ett krigsministerium, finnas särskilda afdelningar för ärendenas behandling, så att likartade ärenden komme att handläggas å samma afdelning.

I likhet med den i 1898 års förslag, hvarest ock fördelarna af ett

krigsministerium framhållas, uttalade mening, hyser kommittén emellertid den förmodan, att ett förslag i syfte att i någon form i vårt land införa ministerstyrelse ej nu skulle vinna statsmakternas gillande. Och då de konstitutionella bestämmelserna icke heller lära medgifva att under annan lämplig form förlägga öfverstyrelsen för arméns förvaltning till landtförsvarsdepartementet, har kommittén ansett sig icke kunna framkomma med något förslag i nu angifna syften.

Som emellertid den möjligheten ej är utesluten, att öfverstyrelsen för arméns förvaltning kan i vårt land liksom i de flesta andra europeiska länder komma att förläggas till ett krigsministerium, och öfvergången därtill i sådant fall i ej oväsentlig mån skulle försvåras, om förvaltningen nu delades mellan flera själfständiga styrelser, har kommittén velat anföra jämväl nu berörda förhållanden såsom skäl för bibehållandet af den centrala förvaltningsmyndigheten såsom enhet.

Ett än mera beaktansvärdt skäl härför finner kommittén i kassaväsendet och bokföringen. En delning af arméförvaltningen skulle icke lämpligen kunna genomföras, utan att jämväl kassan fördelades, hvilket åter skulle medföra stora olägenheter. Om ej tryggheten skulle vedervågas, måste hvarje särskild styrelse omgärda sig med lika starka säkerhetsanordningar, som nu äro vidtagna gemensamt för hela verket. Räkningarna, särskildt med statskontoret, men äfven med riksbanken och Kungl. Maj:ts befallningshafvande skulle förökas samt uppgörelserna försvåras; och framför allt skulle intendenturen betungas med ökade göromål på samma gång som de särskilda förvaltningsgarna lätteligen skulle kunna undandraga sig en effektiv kontroll. Också hafva alla föregående organisationsförslag utgått från nödvändigheten af en gemensam kassa för hela arméns förvaltning. Denna grundsats har ock alltid varit tillämpad under såväl krigskollegii som arméförvaltningens tillvaro; och otvifvelaktigt är den en af dem, som blifvit gammal, därför att den är god. Äfven i detta afseende finner kommittén stöd i förhållandet vid krigstillfälle, då kassan på grund af utgifternas bestridande från krigsfonden måste vara gemensam.

Vid påståendet, att i alla föregående organisationsförslag förutsatts en gemensam kassa, får kommittén tilläfventyrs göra ett undantag för 1898 års förslag med dess särskiljande från arméförvaltningen af artilleri- och fortifikationsdepartementen till själfständiga styrelser och dess förordande af decentralisationssystem och s. k. själfhushållningsprinciper. Detta förslag innebar visserligen, att intendenturstyrelsen skulle omhändrafva kassan samt att de öfriga styrelserna och formationerna skulle därifrån rekquirera erforderliga medel, men konsekvenserna af förslagets genomförande torde otvifvelaktigt hafva blifvit, att åtminstone de själfständiga

artilleri- och fortifikationsstyrelserna fått omedelbart *dels* handhafva dem tilldelade statsanslag för att kunna, efter föregående granskning af dem underlydande myndigheters och anstalters utgifter, fatta verkställbart beslut om dessas ersättande och för att kunna besluta om erforderliga förskottsmedels anvisande och utanordnande såväl åt styrelserna underordnade organ som ock åt förvaltningsmyndigheter vid truppförbanden, *dels ock* redovisa berörda statsanslag genom affattandet af egna hufvudböcker, åtföljda af behörigen granskade verifikationer.

Hvad bokföringen angår, kan det ej vara annat än högst fördelaktigt, att samtliga räkningar öfver anslagen under fjärde hufvudtiteln sammanföras i en gemensam hufvudbok, hvarigenom ej allenast öfversikten öfver medlens användande, utan äfven granskningen däraf underlättas. Därjämte befrämjar den gemensamma bokföringen ett rationellt användande af hufvudtiteln's allmänna besparingar. Om särskilda styrelser med hvar sin medelsförvaltning skulle inrättas, komme den åsikten gärna att göra sig gällande, att den ena styrelsens besparingar ej borde användas för något, som fölle inom en annans förvaltningsområde. Och om en styrelses besparingar sålunda komme att användas, uppstode lätt en frestelse att till förekommande häraf hellre för egen del förbruka alla medel och sålunda eftersätta en önskvärd sparsamhet.

Vid behandlingen af 1898 års förslag framhölls nödvändigheten af vissa måls handläggning i plenum såsom skäl mot förslaget, hvaremot genmälades, att plenimålen under viss uppgifven tid varit till antalet ringa och vanligen till beskaffenheten lätta samt till öfvervägande del rörande befordringsfrågor.

Kommittén anser för sin del befordringsfrågor vara af en sådan grannlaga beskaffenhet, att de ej, åtminstone i alla fall, kunna hänföras till de mål, som äro lätta att afgöra. Men befordringsförhållandena äro äfven från annan synpunkt att framhålla såsom skäl för arméförvaltningens bibehållande såsom *ett* ämbetsverk. Därigenom blifva nämligen befordringsmöjligheterna för tjänstemännen mera gynnsamma, i samma mån som tjänsterna äro flera, än i en mindre styrelse, liksom ock den enskilda styrelsen genom det begränsade urvalet kunde befara att erhålla en mindre god rekrytering.

Vid en sönderdelning af förvaltningsverket skulle sannolikt praxis utveckla sig så, att svårighet skulle möta för en tjänsteman att blifva befordrad från den ena styrelsen till den andra, och då benägenhet kan förutsättas hos en ung tjänsteman att, sedan han blifvit i en styrelse anställd, där kvarblifva utan att göra sig underkunnig om de i en annan styrelse förekommande göromål, skulle dessutom den fara för erhållande af mindre dugliga tjänstemän, som i vår tid med dess praktiska tendenser ligger i

begränsningen af de genom erfarenhet vunna förvaltningsinsikter, förökas vidkommande arméförvaltningen.

Hvad vidare angår andra nu i arméförvaltningen förekommande pleni-mål än befodringsärenden, lära de i allmänhet, om än få, vara af desto viktigare beskaffenhet. Till bevis härom torde vara tillräckligt erinra, att till de, enligt arméförvaltningens instruktion, plenum tillkommande ärenden höra sådana Kungl. Maj:ts befallningar, som angå arméförvaltningen i allmänhet, Kungl. Maj:ts remisser, hvilka icke äro ställda till visst departement, samt frågor om räkenskapernas form och uppställning samt om arméförvaltningens arbetsordning.

Det ämbetsverkets förhållande till kungl. landtförsvarsdepartementet, som betecknas af bland annat kungl. remisser, skulle på ett olämpligt sätt förtryckas genom verkets sönderdelning. Göromålen skulle å landtförsvarsdepartementets såväl kansli- som kommandoexpedition ökas genom uppkomsten af flera myndigheter, som alla skulle delgifvas utfärdade förvaltningsbestämmelser, generalorder och dylikt. Ej allenast i sådana fall, där mål äro af beskaffenhet att beröra arméförvaltningen i alla dess förvaltningsgrenar, utan äfven i alla de fall, då underdåniga utlåtanden enligt nuvarande förhållanden erfordras från mer än ett af arméförvaltningens departement, skulle, vanligen genom upprepade nådiga remisser, målens afgörande komma att i betänkelig grad fördröjas. En fördelning af arméförvaltningen i särskilda styrelser skulle jämväl i öfrigt vara ofördelaktig för den del af arméförvaltningens verksamhet, som består i afgifvandet, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, af underdåniga utlåtanden i ärenden, som äro beroende på Kungl. Maj:ts pröfning. Det samråd, som nu i viktigare och mera invecklade mål under hand äger rum mellan vederbörande å särskilda departement, äfven om målen tillhöra endast ett af dem, skulle, till men för målens allsidiga skärskådande, upphöra.

Sist men ej minst är att beakta den enhet, likformighet och samverkan i förvaltningens utföfvande, som af ett gemensamt ämbetsverk främjas, men af särskilda styrelser näppeligen skulle kunna vidmakthållas, samt den fördel för ärendenas afgörande och särskildt för den administrativa rättsskipningen, som vinnes genom en homogen behandling och pröfning.

På anförda och andra skäl anser kommittén, att arméns centrala förvaltningsmyndighet bör fortfarande tillkomma *ett* ämbetsverk, arméförvaltningen.

Då kommittén, sådant oaktadt, vill föreslå, att de intendentsdepartementets sjukvårdsbyrå tillkommande ärenden utbrytas från arméförvaltningen och tilldelas en särskild styrelse, anser sig kommittén icke däri-genom brista i följdriktighet. Först är nämligen att märka, hurusom sjuk- *Sjukvårds-
ärendens ut-
brytande från
arméförvalt-
ningen.*

vårdsbyråns göromål till största delen icke äro hänförliga till förvaltningsärenden i egentlig mening, utan äro af personlig art därutinnan, att för deras handläggning och pröfning erfordras viss fackkunskap. Vidare kan den enligt 1892 års urtima Riksdags beslut tillkomna sjukvårdsbyrån ej annorledes anses än såsom en öfvergång till en eftersträfvansvärd enhet i ledningen af arméns sjukvårdsväsende, hvilket nu är fördeladt emellan intendentsdepartementet, öfverfältläkaren och medicinalstyrelsen, af hvilka myndigheter intendentsdepartementet och medicinalstyrelsen i själfva verket måste anses därför ganska främmande. För intendentsdepartementets själfbeslutande chef måste nämligen de rena sjukvårdsärendena ligga utom sfären för hans sakkunskap, under det att medicinalstyrelsen väl är förtrogen härmed, hvaremot dess ledamöter, med undantag af öfverfältläkaren, ej kunna antagas hafva inblick i de militära förhållanden, efter hvilka handhafvandet af ifrågavarande ärenden måste anpassas.

Det ändamål, som med arméns sjukvårdsväsende afses, lär icke kunna vinnas med mindre än att dithörande göromål särskiljas från såväl nämnda departement som medicinalstyrelsen och ställas under en särskild sakkunnig chef, åt hvilken ledningen däraf, såväl hvad personal och hästar som material beträffar, anförtros. Fråga kan visserligen härvid uppstå, om icke i allt fall arméns sjukvårdsväsende, så organiseradt, borde såsom tillhörande arméförvaltningen ingå däri såsom ett särskildt sjukvårdsdepartement. Men som ett arméförvaltningens departement med därtill hörande organ för revision m. m. förutsätter anslagsförvaltning och sålunda det nu för arméns diverse intendentur- och sjukvårdsbehof befintliga statsanslag måste uppdelas samt mellan intendents- och det nya departementet fördelas, har kommittén ansett desto mindre skäl föreligga för inrättandet af ännu ett departement i arméförvaltningen, som den medelsförvaltning, som skulle tillkomma detta departement, blefve af mycket ringa omfattning. Det är ej heller, såsom ofvan antydts, så mycket förvaltningsbestyren utan de personliga förhållandena, som föranleda den ifrågasatta omorganisationen och som särskildt under krigstid skulle göra sig gällande.

1898 års förslag, hvori äfven sjukvårdsväsendet beröres under uttalandet af den åsikt, att sjukvårdsbyrån borde från intendentsdepartementet utbrytas, afsåg, att sjukvårdsbyrån skulle underordnas öfverfältläkaren med benämning »öfverfältläkarens stab», hvilken benämning i 1899 års riksdagsproposition ändrades till »arméns sjukvårdsstyrelse». Kommitténs förslag, som längre fram kommer att närmare utvecklas, är till sin innebörd härutinnan lika, ehuru kommittén, som förordar benämningen »arméns sjukvårdsstyrelse», anser, att chefen för denna styrelse bör hafva samma tjänsteställning som arméförvaltningens departementschefer.

En fråga, som gång efter annan framkommit, är, huruvida icke intendents- och civila departementen kunde sammanslås, hvarvid alltid förut-satts, att sistnämnda departement skulle uppgå i intendentsdepartementet och såsom följd häraf generalkrigskommissarieämbetet indragas.

*Ifrågasatt
sammen-
slagning af
intendents- och
civila departe-
menten.*

Tanken på sammanslagning kom först till synes i 1861 års landtförsvarskommittés betänkande och upptogs därefter af 1878 års löneregleringskommitté samt framkom slutligen i 1898 års förslag i den form, att samtliga de båda departementens göromål, med undantag af sjukvårdsärenden, skulle öfvergå till den då ifrågasatta intendenturstyrelsen. De skäl, som för landtförsvarskommitténs förslag härutinnan anfördes, voro, att boställs- och fondförvaltningsärenden skulle från arméförvaltningen undantagas och att de därefter återstående, på civila departementets handläggning beroende göromål blefve så få och af så ringa beskaffenhet, att bibehållandet af ett särskildt departement för dem syntes öfverflödigt. Samma skäl, eller de civila departementsgöromålens obetydlighet till antal och beskaffenhet, anfördes ock i löneregleringskommitténs betänkande; och 1898 års förslag åberopar omförmälda kommittéers förslag såsom stöd för sammanförandet af intendents- och civila departementens göromål till en styrelse, intendenturstyrelsen.

Det anförda skälet kunde möjligen, med hänsyn till utbrytandet från arméförvaltningen utaf en mängd göromål, hafva giltighet för landtförsvarskommittén, men näppeligen för löneregleringskommittén under då föreliggande förhållanden. Det må ock kunna anses tvifvelaktigt, huruvida sistnämnda kommitté skulle kunnat vidhålla sin uttalade åsikt i berörda hänseende, om kommittén i sammanhang med arméförvaltningsfrågan tagit under behandling en till kommittén öfverlämnad skrifvelse af cheferna för arméförvaltningens fyra departement med däri framställt förslag, att redogörelserna för indelta arméns aflöning, hvilka enligt då gällande föreskrifter ingingo från regementen och kårer direkt till kammarrätten, skulle för framtiden från truppförbanden insändas till arméförvaltningens civila departement, för att där i första hand granskas och sedermera till kammarrätten öfverlämnas, hvilket förslag af kommittén ansågs icke böra behandlas, förrän kommittén finge tillfälle att yttra sig om regleringen af kammarrätten och om revisionen af statens räkenskaper i allmänhet.

Då samma förslag emellertid sedermera blef gilladt och till efterföljd fastställt, kom därigenom göromålens antal å civila departementet att betydligt ökas. Med den tillökning, hvilken sålunda tillfördes civila departementet, och den utveckling, som göromålen i allmänhet därefter erhållit, synes 1898 års förslag icke rimligen kunnat i målens fåtal finna anledning

till civila departementets försvinnande och generalkrigskommissarieämbetets afskaffande.

För förslaget i denna del åberopas därför ock andra skäl, såsom de genom 1892 års urtima riksdagsbeslut i viss mån ändrade förhållanden, inrättandet af fördelningsintendenturer m. m., hvarjämte förutsattes, att de föreslagna förvaltningsreformerna, till hvilka kommittén framdeles återkommer, skulle bidraga till en väsentlig minskning för såväl centralmyndigheten som dennas kvarstående chef, generalintendenten.

Kommittén kan icke finna vare sig de af löneregleringskommittén eller i 1898 års förslag anförda skäl fullgoda, för att på grund däraf frånga Rikets Ständers uttalande i anledning af landtförsvarskommitténs, i Kungl. Maj:ts proposition till 1862—1863 årens Riksdag biträdda åsikt om intendents- och civila departementens sammanslagning. Fastmer anser sig kommittén icke kunna annat än tillerkänna fortfarande giltighet åt den af Rikets Ständer uttalade och af Kungl. Maj:t den 28 februari 1865 gillade grundsats i det afseende, att för tillvägabringandet af en ändamålsenlig organisation af arméförvaltningen erfordras hufvudsakligen, för att icke säga endast, att särskilja sådana ärenden, som för behandlingen fordra militärisk sakkännedom, och för dessa ärenden hafva särskilda med afseende å ärendenas olika beskaffenhet anordnade afdelningar, samt att öfverlämna alla andra mål och ärenden åt en särskild afdelning, uteslutande bestående af civila ämbetsmän, och att äfven åt sistnämnda afdelning tillika uppdraga den omedelbara dispositionen af arméförvaltningens kassa och kontrollen däröfver jämte den bokföring, som afser att redovisa för ämbetsverkets hela förvaltning. Grunden till denna organisation är uppenbarligen, att sakkunskap skall vara att påräkna för hvarje ärendes behandling. Häre finner ock tillvaron af civila föredragande jämväl å de militära departementen sin förklaring. De mål och ärenden, som äro afsedda att af dem handläggas, äro nämligen af så att säga blandadt militärt och civilt innehåll i den mening, att för deras allsidiga pröfning erfordras såväl den militära chefens speciella insikter som en hos den civile föredraganden förutsatt kunskap och erfarenhet i tillämpning af lag och författningar. Att däremot anförtro afgörandet af alla civila mål och ärenden åt en militärchef, synes kommittén sakna logiskt berättigande.

Såsom den historiska öfversikten gifver vid handen, företer den centrala förvaltningen af arméns angelägenheter en småningom skeende förgrening eller decentralisation af ärendena, hvilken närmast varit en följd af göromålsens ökning och sålunda utgjort en nödvändig tillämpning af arbetsfördelningens lag. Då nu verksamheten inom alla delar af det militära området är mera liflig och omfattande än kanske under någon före-

gående tid, åtminstone efter arméförvaltningens tillkomst, måste en sådan centralisation, som en sammanslagning af intendents- och civila departementen innebär, anses desto mera olämplig som denna verksamhet, enligt erfarenhetens rön, medför en ständig ökning af ämbetsverkets göromål.

Låt vara att en utbrytning af sjukvårdsärenden från arméförvaltningens intendentsdepartement, på sätt kommittén anser böra ske, skulle medföra en minskning af göromålen, men denna minskning blifver långt ifrån af den omfattning, att densamma kan motivera ett tillägg till departementet af andra göromål, utan måste fast hellre från utvecklingens synpunkt anses såsom nödvändig för beredandet af tillräckligt rum för kvarblifvande ärendens nöjaktiga behandling.

Då 1898 års förslag förelåg till utlåtande af vederbörande myndigheter och sedermera till pröfning af Riksdagen, framhölls ock med rätta omöjligheten för generalintendenten att kunna, med bibehållandet af honom eljest åliggande göromål, åtaga sig afgörandet jämväl af de rena civilärendena. Ut i ett af byråcheferna i arméförvaltningen år 1897 afgifvet förslag, som, med anslutning till den tidens tendens, jämväl innebar en sammanslagning af intendents- och civila departementen till ett ämbetsverk, benämndt arméförvaltningen, till hvilket ej artilleri- och fortifikationsärenden skulle höra, förutsattes för möjligheten här af, att det nya ämbetsverkets chef ej skulle innehafva annat chefskap och att sålunda den ifrågasatta arméförvaltningschefen, som kunde vara militär eller civil, ej skulle tillika vara chef för intendenturen.

Kommittén, som finner tvifvelaktigt, huruvida icke äfven med sådan anordning ärendena skulle blifva för många för att kunna af en person behäskas, anser dylikt förslag ej antagligt, dels emedan det, om chefen vore civil, blefve stridande mot den af Kungl. Maj:t och Rikets Ständer uttalade grundsats, att ärenden, som i något hänseende fordra militärisktekniska insikter, skola afgöras af militärchef, dels ock emedan det synes kommittén lämpligt, att chefen för intendenturkåren fortfarande blifver chef jämväl för den myndighet, som har sig intendenturärendenas förvaltning anförtrödd. Fördelen för intendenturväsendet af denna förening är uppenbar och allt för stor för att uppoffras för en organisation, som enligt kommitténs åsikt ej ens torde vara möjlig att genomföra.

Med hänsyn såväl till den i följd af myckenheten och beskaflenheten af de nu å intendents- och civila departementen förekommande ärenden nödvändiga arbetsfördelningen som till häfdandet af sakkunskapens princip, anser kommittén dessa ärenden fortfarande böra särskiljas på två departement, det ena med en militär och det andra med en civil chef.

Öfvertygad, som kommittén sålunda är, om lämpligheten att för det

säkra handhafvandet af ifrågavarande ärenden under fred bibehålla två departement med särskilda chefer, anser kommittén tillvaron af ett civilt departement med sin civile chef äfven och kanske än mera krävas af de förhållanden, som vid mobiliserings- och krigstillfällen uppkomma.

Vid sådant tillfälle komma organen för intendenturväsendet att få så ökade och viktiga värf att fylla, att en tillökning däri genom handhafvandet af mobiliserings- och krigsmedlen måste anses såsom en omöjlighet. Särskildt måste generalintendenten i sin egenskap af chef för intendenturkåren blifva synnerligen upptagen med ordnandet af de denna kår under mobila förhållanden tillkommande så ytterst maktpåliggande värf; och då otvifvelaktigt är, att framgången af mobiliserings- och krigsföretagen i väsentlig mån äro däraf beroende, är det ock af största vikt, att icke andra göromål, som kunna verka hämmande på hans nämnda verksamhet, honom åläggas.

För civila departementet och dess chef, generalkrigskommissarien, skulle däremot öfvertagandet af krigsfondens förvaltning och handhafvande blifva mindre betungade därigenom, att användningen af de under fredstid utgående statsanslag i det närmaste helt och hållet får upphöra och erforderliga medel utgå allenast från krigsfonden.

I det af 1888 års fältförvaltningskommitté afgifna förslag till reglemente för kassa- och räkenskapsväsendet i fält förekommer i § 1, att omedelbart efter utfärdandet af order om mobilisering skulle å arméförvaltningens civila departement under generalkrigskommissarien bildas ett generalkrigskommissariat såsom öfverstyrelse för landtförsvarets kassa- och räkenskapsväsende.

Kommittén biträder för sin del den af omförmälda fältförvaltningskommitté härutinnan uttryckta tanke, ehuru kommittén icke finner en särskild benämning eller bildandet af generalkrigskommissariat nödvändigt utan håller före, att öfverstyrelsen för kassa- och räkenskapsväsendet må helt enkelt utgöras af civila departementet, hvilket efter mobiliseringsorders utfärdande må omhändertaga förvaltningen af krigsfonden, från samma fond tillhandahålla de för stridskrafternas till lands utrustning och underhåll m. m. erforderliga medel, öfvervaka redovisningen af de från krigsfonden utanordnade medel och ombesörja granskning af räkenskaperna.

Med civila departementets bibehållande skulle sålunda icke några särskilda förvaltningsinstitutioner för krigsförhållanden behöfva inrättas, och öfvergången från freds- till krigsförvaltning skulle blifva synnerligen lätt samt för krigsförhållandena förmånligare, än om öfverstyrelsen för krigsförvaltningen skulle utgöras af en afdelning af ett under generalintendenten såsom chef stående intendentsdepartement, som under fred hade att ombesörja jämväl de nu civila departementet åliggande göromål.

Vid öfvervägandet af de skäl, som anförts för en organisation i sist-

nämnda riktning, å ena, samt de af kommittén nu berörda förhållanden och andra, som förut åberopats först för bildandet af det civila departementet och därefter för dess bibehållande, å andra sidan, har kommittén kommit till den fasta öfvertygelsen, att detta departement och dess civile chef kunna lika litet som intendentsdepartementet med dess militärisk-tekniskt bildade chef för arméförvaltningen undvaras.

Bland andra reformer, som förekommo i 1898 års förslag, var äfven den, att fördelningsintendenturerna skulle förse med revisionstjänstemän i syfte att till hvarje arméfördelning förlägga revisionen af förvaltningsmyndigheternas inom fördelningen räkenskaper.

Ifrågasatt decentralisation af revision och anslag.

De anmärkningar, som emot förslaget härutinnan framställdes, voro så många och kraftiga, att ett återupptagande af förslaget i denna del vid 1899 års Riksdag, såsom skedde med förslaget i öfriga delar, ansågs olämpligt. Kommittén finner därför, med uttalandet af sin åsikt, att en dylik organisation af revisionsväsendet lätt skulle kunna hos utomstående föranleda en uppfattning om bristande oväld vid tjänsteutöfningen, något vidare yttrande härom ej erforderligt.

Mera beaktansvärdt skulle samma förslag vara i hvad det afsåg en decentralisation af vissa anslag eller anslagens fördelande på förvaltningarna vid arméfördelningar, regementen, kårer och anstalter, om nämligen en dylik decentralisation vore ägnad att befordra hvad därmed enligt förslaget åsyftades, eller ett sparsamt och ändamålsenligt tillgodogörande af de för landtförsvaret anvisade medel samt möjligheten att för fördelningsintendenturerna och arméfördelningscheferna åstadkomma samma förvaltningsmyndighet i fred, som de vore afsedda att utöfva i krig.

En decentralisation af förvaltningsbestyren anser kommittén icke allena nyttig, utan, med den nuvarande utvecklingen, äfven nödvändig.

Otvifvelaktigt är, att den för fredsförvaltningen ställda uppgift att förbereda möjligheten af arméns hastiga mobilisering, främjas därigenom, att de lokala förvaltningarna äga förmåga af initiativ och handlingskraft. Också har i de för mobiliseringsfall ur förvaltningssynpunkt mest betydande angelägenheter, förplägnad och utrustning, själfhushållningsrätten för sådana myndigheter redan länge varit tillämpad.

Så länge den hufvudsakligaste delen af armén, den indelta, helt och hållet underhålls af rust- och rotehållare, och då därefter de af Riksdagen anvisade medlen för armén, beträffande öfningarna, begränsade till det minsta möjliga och uteslutande afsedda för betäckandet af de oundgängligaste kostnaderna, mötte det ej någon svårighet att samla arméns hela ekonomiska styrelse i det centrala ämbetsverket. Men i samma mån som fordringarna på soldatens krigsduglighet ökades och såsom följd häraf

de militära öfningarna måste på annat sätt ordnas, uppkom behovet af den ekonomiska förvaltningens decentralisation. Så uppstodo *vid regementena* särskilda direktioner för olika förvaltningsgrenar, såsom provianterings- och beklädnadsdirektionerna, hvilka handhade nyss omförmälda hufvudgrenar, jämte åtskilliga andra. Dessa direktioner, genom hvilka ett regemente hade omedelbart inflytande på sina ekonomiska angelägenheter, sammanfördes därefter till en enda, förvaltningsdirektionen, hvarvid rätt att inverka på direktionsens åtgärder inrymdes åt regementschefen, som följaktligen ock erhöll ett visst ansvar i förvaltningsfrågor.

Under utvecklingens gång fortsattes decentralisationen, och grundsatsen därom vann odeladt erkännande vid genomförandet af 1892 års förbättrade härordning.

Genom anställandet af fördelningsintendenter, i sammanhang med intendenturkårens fullständigare ordnande, möjliggjordes ett genomförande af denna grundsats i synnerligen afsevärd utsträckning. Dessas och de såsom en följd däraf organiserade fördelningsintendenturernas uppgift var och förblef i hufvudsak att åstadkomma planmässighet och enhet i förvaltningen vid arméns truppförband och formationer samt att ordna och leda densamma öfverallt på ett med statsverkets intresse och god hushållning öfverensstämmande sätt.

För att kunna fylla de uppgifter, som redan från början af fördelningsintendenturernas tillkomst dem ålades och därefter tillkommit, har deras verksamhet ej kunnat inskränkas till att vara af blott öfvervakande art.

Såsom redan af de först utfärdade instruktionerna den 3 februari 1893 och än mer af nu varande instruktion den 29 november 1901 samt gällande föreskrifter för fördelningsintendenturerna och för regementsförvaltningarna inhämtas, är fast mer deras förvaltningsmyndighet i särskilda afseenden ganska vidsträckt, omfattande såväl beslutanderätt i många viktiga förvaltningsfrågor som äfven handhafvandet af penningmedel. Vid regementena har genom de förutvarande förvaltningsdirektionernas utbyte mot regementsförvaltningar med regementschefen såsom ensam beslutande dennes inflytande på regementets administrativa och ekonomiska angelägenheter i väsentlig mån ökat och sålunda här i än större mån, på samma gång decentralisationsgrundsatsen vunnit utsträckt tillämpning, själfhushållningsprincipen genomförts.

Själftva den historiska utvecklingen af det militära förvaltningsväsendet i nu berörda hänseende utgör ett ovederläggligt bevis om nödvändigheten af decentralisation utaf de till denna förvaltning hörande bestyr; men en decentralisation af själfva förvaltningsbestyren behöfver dock icke ovill-

korligen föranleda till decentralisation jämväl af anslagsbeloppen. Sådan kan dock i vissa fall vara både lämplig och af omständigheterna påkallad; och kommittén har ej något att erinra mot den grund, som för sådant fall i 1898 års förslag angifvits böra vara bestämmande för den ifrågasatta fördelningen. I allmänhet läser nämligen hinder ej böra möta därför, att af ett anslag, som i riksstaten är upptaget såsom reservationsanslag och som anses kunna fördelas på underordnade förvaltningsmyndigheter, den del, som sålunda faller på en underordnad myndighet, äfven betraktas såsom reservationsanslag för denna, så att möjligen uppstående besparingar under följande år få för anslagets ändamål disponeras af den myndighet, genom hvilkens försorg besparingar uppstått. Denna grundsats har ock af den centrala förvaltningsmyndigheten i själfva verket redan länge tillämpats beträffande flera sådana anslag, som i 1898 års förslag upptagits såsom möjliga att decentralisera.

Det kan emellertid, enligt kommitténs åsikt, ej vara lämpligt eller för åstadkommandet af en god hushållning ändamålsenligt att genom reglementsbestämmelser genomföra någon vidsträckt decentralisation af anslagen. I många, kanske de flesta fall lära uppkommande behof för de särskilda underordnade myndigheterna icke med bestämdhet kunna på förhand beräknas, hvarför det skulle vara att befara, att antingen brist eller ett mer än rimligt öfverskott ofta skulle uppkomma eller ock att verkliga behof ej blefve tillgodosedda eller att, vid god tillgång, medel användes för onödiga eller åtminstone umbärliga ändamål. Fördens skull håller kommittén före, att i sådana fall dispositionsrätten uteslutande bör tillkomma den centrala förvaltningsmyndigheten, som med sin öfversikt öfver hela anslagsställningen bäst är i stånd att handla efter omständigheterna. Därför anser ock kommittén det helt och hållet böra öfverlämnas åt den för statsanslagen i deras helhet ansvariga centralförvaltningsmyndigheten att bestämma gränserna för den anslagsdecentralisation, som kan finnas ändamålsenlig, eller tilläfventyrs hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställning i sådant afseende.

Kommittén kan väl ej annat än biträda den åsikt, att den genom en anslagsfördelning under fred ökade förvaltningsmyndighet för fördelningsintendenturerna och arméfördelningscheferna skulle befrämja deras skicklighet att under krig handhafva likartad förvaltning; men vill kommittén på samma gång framhålla, att genomförandet af en anslagsdecentralisation med utsträckt själfbestämmanderätt för arméfördelnings- och regementsintendenturerna föranleder utfärdandet af detaljerade formulär för den anslagsredovisning, som komme att dem åligga, så att dessa redovisningar

utan tidsödande omslut måtte kunna läggas till grund för den i centralstyrelsen förekommande hufvudbokföring.

*Ifrågasatt
samman-
förande af
räkenskaps-,
redovisnings-
och revisions-
väsendet till
ett departe-
ment.*

Uti sin underdåniga skrifvelse den 28 oktober 1895 anförde de ledamöter af Riksdagens båda kamrar, hvilka erhållit nådigt uppdrag att afgifva yttrande öfver ett förslag till förändrad uppställning af riksstatens fjärde hufvudtitel, bland annat, att de trott sig finna, att förvaltningen af de under hufvudtiteln hörande medel borde, jämte dithörande räkenskaps-, redovisnings- och revisionsväsende, förläggas å *endast ett* departement i arméförvaltningen, till hvilket sålunda alla slags redogörelser för dylika medel skulle ingå och hvilket i följd häraf också skulle äga att för denna redovisning utfärda de nödiga föreskrifterna. Förslag i dylikt syfte framställdes äfven af 1893 års kommitté, och det uppdrag, som lämnades de personer, hvilka sedermera afläto 1898 års förslag, var ursprungligen att utarbета förslag i syfte att till det civila departementet förlägga hela den ämbetsverket åliggande kassavården, bokföringen, anordningsväsendet och revisionen samt alla ärenden inom verket af juridisk eller civil-administrativ art, såsom besvärsmål och dylikt. 1898 års förslag med dess i allmänhet utpräglade decentralisationsidéer kunde naturligtvis ej genomföra den sålunda angifna centralisationsplanen i vidare mån än som var en följd af förslaget om civila och intendentsdepartementens sammanslagning till en intendenturstyrelse.

Kommittén, som redan i det föregående framhållit lämpligheten däraf, att kassan bibehålles såsom gemensam för hela ämbetsverket och som tillika finner nödvändigt, att hela verkets räkningar sammanföras i ett gemensamt bokslut, hyser visserligen den åsikt, att ärenden af samma art böra så vidt möjligt tillhöra ett och samma departement, men anser det från förvaltningssynpunkt olämpligt att frantaga något departement ärenden eller göromål, som beröra dess förvaltningsområde. Sålunda finner kommittén det ändamålsenligt, att hvarje departement har sin revision och sin bokföring för de under departementets förvaltning varande anslagsmedel. För dem, som hafva att disponera ett visst anslag, är det af vikt att när som helst kunna öfvertyga sig om anslagets ställning för att kunna bedöma, i hvad mån anslaget må kunna bära ifrågakommande utgifter. Väl kan invändas, att då hela ämbetsverket inrymmes i samma hus, sådan kännedom om anslagsställning skulle utan svårighet kunna vinnas, äfven om bokföringen försigginge å annat departement, men befaras kan, att bokföringen där, öfver hvilken det förvaltande departementet ej hade något att bestämma, icke skedde i sådan form, att af densamma vid hvarje tidpunkt kunde inhämtas åstundade upplysningar. Detta torde dock lätteligen kunna åstadkommas om hvarje departement för sig, såsom vederbör,

äger att bestämma sättet för bokföringen af sina anslag och lämna föreskrifter om specialbokföring, där sådan kan erfordras.

Af lika stor vikt är, att revision af anslagsräkenskaperna försiggår å det anslagsförvaltande departementet, där i hvarje fall den största sakkunskap är att påräkna. Härtill kommer, att tillgång till räkenskaperna ofta är nödvändig för såväl föredragande som andra departementets tjänstemän för inhämtandet af upplysningar vid beredning och handläggning af förekommande ärenden. Därjämte äro revisorer å de särskilda departementen nödvändiga för utredning af vissa s. k. underhandsmål, i hvilka fråga kan vara om utbetalning, vare sig utbetalningen skall ske från något departementets anslag eller af medel, lydande under annat departement, såsom ofta är fallet med reseräkningar, hvilka ej lämpligen kunna granskas å annat departement än det, som förordnat om resorna, äfven om kostnaderna skola bestridas af det utaf civila departementet handhafda reseanslaget.

Med bibehållandet af revision å de särskilda departementen följer ock, att pröfning af de utaf revisionen å visst departement anhängiggjorda anmärkningsmål bör å samma departement försiggå. Vederbörande föredragande, som i regel deltagit i eller närvarit vid afgörandet af det beslut, vid hvars tillämpning revisor kan anse felaktigheter hafva förekommit, har ock den största förutsättning för att rätt bedöma befogenheten af därom gjorda anmärkningar.

På anförda skäl finner kommittén sålunda, att hvarje departement bör hafva egna organ för sitt räkenskaps-, redovisnings- och revisionsväsende.

C. Allmänna grunder för arméförvaltningens organisation.

För bestämmandet af ett centralt ämbetsverks organisation måste man först och främst klargöra för sig dess uppgift vid förverkligandet af statsändamålet. Statens behof allena, yttrar 1809 års konstitutionsutskott, är grunden för ämbetsverkens förändrade eller bestående inrättning. Men för att kunna rätt bedöma detta behof och däraf föranledande organisation af ett ämbetsverk, lär det vara nödvändigt att utgå från den allra högsta administrativa styrelsen.

Vi hafva af den historiska öfversikten funnit, hurusom de gamla kollegierna från början voro nära förbundna med regeringen och utgjorde en förgrening af riksrådet, men med tiden utvecklade sig till fristående myndigheter, hos hvilka den största administrativa skicklighet och erfarenhet ansågos vara att påräkna. Men med det konstitutionella statsskick, som infördes år 1809, uppkom behofvet af de administrativa ämbetsverkens

Arméförvaltningens grundläggande uppgift.

reglering, hvilket särskildt fann uttryck i den år 1828 vidtagna åtgärd att därifrån skilja ärenden, som icke tillhörde förvaltningen. Den därefter år 1840 införda departementalstyrelsen påkallade åter ett omordnande af ämbetsverken i ändamål att anpassa deras verksamhet efter denna nya styrelseform, hvarom 1834 års konstitutionsutskott yttrade, att det vore angeläget att genom regeringsärendenas ändamålsenliga fördelning och deras likväl bevarade inbördes sammanhang bereda full kraft och enhet i riksstyrelsen äfvensom att Konungens rådgifvare till ett nödigt antal ställdes i spetsen för hvar sin gren af styrelsen, så att de närmast Konungen måtte kunna i helt både öfverskåda egna förvaltningsgöromål och taga kännedom om hvarandras, med skyldighet, å ena sidan, att när som helst göra Konungen reda för administrationens gång och resultaten däraf samt, å den andra, att med tillräcklig myndighet inom det dem anförtrodda departement främja verkställigheten af Konungens beslut och vaka öfver allmänna föreskrifters efterlefnad.

Den sammanhållning i förvaltningen, som förut var att finna i kollegiernas organisation, synes sålunda varit afsedd att öfverflyttas till statsdepartementen och deras chefer. Grundlagen medgifver dock icke någon ministerstyrelse, där chefen för ett statsdepartement äger fatta beslut i förekommande förvaltningsärenden, utan utöfva departementscheferna sitt inflytande endast i statsrådet. Ej heller äga statsråden förvalta allmänna medel, för hvilka fordras redovisning och revision, ty statsrådets utövande af sina ämbeten kommer endast under bedömande af Riksdagen och dess konstitutionsutskott.

Häraf följer, att för ett statsdepartement, inom hvars områden sådan medelsförvaltning förekommer, erfordras ett från departementet särskildt styrelseverk. För landtförsvarsdepartementet med därtill hörande anslag är sålunda ett dylikt ämbetsverk nödvändigt, och ämbetsverkets uppgift är således, från berörda synpunkt, att förvalta departementets eller fjärde hufvudtitelns statsanslag.

Men arméförvaltningen har äfven en annan i grundlagen bestämd uppgift, nämligen att afgifva underdåniga utlåtanden och förslag i ärenden, som för sådant ändamål af Kungl. Maj:t till ämbetsverket öfverlämnas (remitteras). Med statsrådets år 1840 förändrade sammansättning äsyftades icke att göra ämbetsverkens utlåtanden mindre behöfliga. Bestämmelsen uti 10 § regeringsformen om inhämtandet af nödiga upplysningar från vederbörande ämbetsverk i ärenden, innan de hos Konungen i statsrådet föredragas, är därför fortfarande af stor betydelse.

Vid organiserandet af den centrala förvaltningsmyndigheten måste följaktligen i första rummet tillses, att densamma varder i stånd att fylla

denna dubbla uppgift, att vara dels förvaltande samt dels utredande och rådande.

Huru nära förenadt det centrala ämbetsverket än måste vara med landtförvarsdepartementet och dess chef, hvilken icke utan detsamma kan grundlagsenligt fullgöra sina åligganden, måste dock tillses, att åt ämbetsverket bevaras den själfständighet, som dess ansvar i förvaltningshänseende kräfver.

Ämbetsverkets befogenhet i afseende å förvaltningen uttryckes i nu gällande instruktion för arméförvaltningen sålunda, att den har under Kungl. Maj:t och chefen för landtförvarsdepartementet högsta uppsikten öfver den ekonomiska förvaltningen vid armén och hvad i öfrigt vidkommer försvarsverket till lands.

Instruktionen angifver ock närmare innebörden af denna arméförvaltningens befogenhet såsom omfattande dels förvaltning af statsanslag och användning af andra, för landtförsvaret befintliga medel samt redovisnings-skyldighet, dels ock omsorg om truppernas utrustning och därför afsedda förråd.

I hvilken form än arméförvaltningens ämbetsuppgift angifves, lärers densamma icke till innehållet kunna väsentligt annorlunda bestämmas. Alla ämbetsverkets göromål hafva ett gemensamt syfte, nämligen att befordra arméns underhåll och landtförsvarets behöriga vidmakthållande samt dess utveckling och förbättrande. För ernåendet af detta gemensamma ändamål förutsättes å ena sidan den enhet i förvaltningen, som kommittén förut anfört såsom skäl, bland andra, för arméförvaltningens bibehållande såsom ett enda ämbetsverk. Men å andra sidan äro göromålen både så många och af så olika beskaffenhet samt fordrande olika insikter, att de icke kunna alla under gemensam delaktighet och ansvar skötas. Därför måste ock ärendenas lämpliga fördelning läggas till grund för ämbetsverkets organisation.

Vid bestämmandet af fördelningen framträda redan från början två särskilda grupper af de arméförvaltningen tillkommande ärenden, nämligen dels sådana, som utgöra så att säga rena förvaltningsärenden, hvilkas handläggning hos vederbörande förutsätter de kvalifikationer, som i allmänhet kräfas af statens administrativa ämbets- och tjänstemän, och dels sådana, för hvilkas behandling och pröfning särskildt tekniska insikter fordras.

I främsta rummet nödvändiggör detta förhållande anställandet i arméförvaltningen af dels civila och dels militära tjänstemän. Ty det lärers näppeligen kunna förutsättas, att de sistnämnda, såsom representanter för den militäriskt-tekniska sakkunskapen, skola besitta jämväl den kompetens, som anses förvärfvad genom aflagda ämbetsexamina, ej heller att de,

hvilkas allmänna utbildning varit riktad mot den civila tjänstemannabanan, skola kunna tillägna sig de kunskaper inom den mångartade militärteknikens områden, som äro oumbärliga för arméns tidsenliga utrustning och i synnerhet för krigsredskapens anskaffning. Den sammanblandning af militära och civila frågor, hvilken särskildt å de nuvarande militärdepartementen finnes mellan förekommande ärenden, som äro hvarken rent militärtekniska eller rent civila, gör det dock önskvärdt, att tjänstemännen redan vid sitt inträde i öfverstyrelsens tjänst förvärfvat några insikter inom hvarandras områden.

Om de militära tjänstemän, som anställas eller placeras i arméförvaltningen, kan antagas, att de förvärfvat en viss grad af erfarenhet i förvaltningsgöromål under sin föregående verksamhet. Men för de civila föreligger icke ett motsvarande förhållande, hvarför kommittén anser en särskild mindre utbildningskurs böra för dem föreskrifvas såsom kompetensvillkor för anställning i ämbetsverket.

Den fördelning af göromålen, som föranledes af dessas karaktär att vara antingen rena förvaltningsärenden och sålunda af samma art som de inom andra administrativa ämbetsverk förekommande eller rent militärtekniska eller ock utgöra en blandning af båda, bör följdriktigt genomföras. Endast det förhållande, att de till någon af de angifna grupperna hörande ärenden vore till antal eller beskaffenhet af allt för ringa omfattning, skulle möjligen kunna berättiga till deras sammanförande under ett chefskap. Men den utredning öfver de å arméförvaltningens särskilda departement förekommande mål, som kommittén företagit (se bil. 7—13), angifver tydligt, att så ej är förhållandet. De rena civilmålen äro visserligen färre än de öfriga målen sammanlagda, men likväl mer än tillräckligt många för att motivera bibehållandet af en uteslutande civil afdelning, det civila departementet, med dess jämväl civile chef.

Vidkommande öfriga mål och ärenden eller sådana, för hvilkas handläggning fordras militärtekniska kunskaper eller hvilka, äfven om de äro af civil beskaffenhet, hafva sin grund och uppkomst i tillgodoseendet af sådana behof, för hvilkas bedömande militärtekniska insikter förutsättas, synes kommittén ej skäl föreligga att frångå den nuvarande indelningen i hufvudgrupperna artilleriärenden, fortifikationsärenden och intendenturärenden. Men till icke någon af dessa grupper äro sjukvårdsärenden hänförliga, hvarför de ej heller, under annan förutsättning än att ett särskildt departement för dem inrättas, kunna tillhöra arméförvaltningen.

Som emellertid kommittén på förut angifna skäl icke anser sig böra förorda en sådan utvidgning af ämbetsverket, återstår för kommittén ej annat än att föreslå deras förläggande under annat förvaltningsorgan.

Liksom fullgörandet af det centrala ämbetsverkets förvaltande uppgift, enligt hvad af det anförda visas, förutsätter, att den administrativa kunskapen och erfarenheten där skola vara att finnas, påkallas ock sakkunskapen af ämbetsverkets andra hufvuduppgift, att vara utredande och rådande. Denna sakkunskap måste ock, såsom kommittén ådagalagt, vara grunden för göromålens fördelning å ämbetsverkets särskilda afdelningar.

Den ämbetsverket åliggande förvaltning föranleder visserligen i främsta rummet, att sakkunskapen måste vara representerad hos cheferna, men för ärendenas säkra och snabba handläggning fordras ock, att de underordnade organen, hvart inom sitt område, besitta en genom teori eller praxis förvärfvad skicklighet.

Kompetensvillkor för ämbets- och tjänstemän.

Hvad de militära eller civilmilitära ämbets- och tjänstemännen angår, lära icke några kompetensvillkor för deras anställning lämpligen böra föreskrifvas. Deras skicklighet får anses gifven genom den grad, de uti den militära eller civilmilitära tjänsten förvärfvat. I öfrigt gör kommanderings- och placeringssystemet det lättare å det militära området än å det civila att få den rätte mannen å den rätta platsen. Under utöfning af militärtjänstens olika grenar visa sig den enskildes större eller mindre håg och fallenhet för den ena eller andra sysselsättningen; och då förvaltningsgöromål i ganska stor omfattning förekomma såväl vid de särskilda truppförbanden som vid öfriga militära formationer, lär det icke möta någon svårighet att genom ett urval bland dem, som härmed haft sysselsättning, få de mest lämpliga för göromålen inom det centrala förvaltningsverket där placerade.

Annat är förhållandet med de civila ämbets- och tjänstemännen.

Arméförvaltningens nuvarande instruktion innehåller icke några bestämmelser om kompetensvillkor vare sig för vinnande af inträde i ämbetsverket eller för erhållande af ordinarie anställning. Kompetensvillkoren för inträde i arméförvaltningen äro desamma som för inträde i de flesta andra centrala ämbetsverk, hvarom bestämmelser återfinnas i kungl. kungörelsen angående förändrade villkor för anställning i statens civila tjänstebefattningar den 12 maj 1865 med däri genom nådiga kungörelserna den 16 februari 1872 och den 5 maj 1882 gjorda ändringar. Enligt nämnda författningar är den, som aflagt examen till Kungl. Maj:ts kansli, behörig att vinna anställning inom arméförvaltningens såväl kansli- som kameral- och räkenskapsafdelningar, ämbetsverket dock obetaget att äfven på examen till rättegångsverken medgifva dylik anställning. Praxis torde hafva varit, att alla, som uppfyllt nämnda villkor och sökt anställning hos arméförvaltningen, blifvit antagna till extra tjänstemän hos äm-

betsverket, ehuru antagandet i den nu gällande instruktionen i så måtto är begränsadt, att det samma är giordt beroende af »behof och anvisade tillgångar». Att af sistanförlorda ord draga den slutsats, att alla hos ämbetsverket anställda extra tjänstemän åtnjuta aflöning, är förhastadt.

Utan att inlåta sig på någon kritik af oförmålda examina, kan kommittén icke i alla fall tillerkänna dem någon afgörande betydelse såsom mått för ämbets- eller tjänstemannaduglighet inom arméförvaltningen. Men äfven om, å ena sidan, något mera än en aflagd examen måste fordras för en persons skicklighet att bestrida en viss beställning, kan, å andra sidan, ifrågasättas, huruvida icke för vissa tjänstebefattningar den för kompetens nu föreskrifna examen skulle kunna undvaras och ersättas med andra kunskapsprof. Kommittén anser sig likväl ej befogad att afgifva något förslag i afseende å inskränkning af kompetensvillkoren för särskilda tjänster, med hvilken inskränkning följdriktigt skulle följa en begränsning jämväl af befodringsmöjligheterna.

Kommittén kan däremot icke underlåta att framhålla, att, enligt kommitténs åsikt, såväl föreskrifterna angående antagandet af extra tjänstemän böra erhålla ett tillägg som ock villkoren för kompetens till bestridande af vissa befattningar böra skärpas, allt i syfte att vinna de största möjliga förutsättningar för ämbetsverkets förmåga att på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift.

Då inträde sökes i ämbetsverket, lär den sökande i allmänhet icke kunna förete andra intyg om sin skicklighet än betyg öfver aflagd föreskrifven examen, hvarför ej heller någon grund för bedömande af hans praktiska duglighet förefinnes. För närvarande lär förhållandet vara det, att en person, som vunnit inträde i verket, får där kvarstanna, om han icke själf finner med sin fördel förenligt att å annat håll söka sin utkomst; och erhåller han vanligen i tur och ordning förordnande att vid inträffade ledigheter bestrida ordinarie tjänstemans befattning samt befordras slutligen, likaledes i tur och ordning, till ordinarie tjänst.

Ett dylikt antagnings- och befodringsssystem kan icke vara ägnadt att främja tjänstedugligheten inom verket. Kommittén anser en förbättring härutinnan kunna åstadkommas genom ett sådant tillägg till bestämmelserna om extra tjänstemäns antagande, att en inträdessökande, hvilkens ansökning vunne bifall, skulle vara underkastad viss tids profjtjänstgöring vid förvaltningens olika grenar, innan hans antagande definitivt bestämdes, samt att, sedan, efter den utsatta pröfvotidens tilländagång, fråga om hans bibehållande i ämbetsverket förevarit till afgörande, upplysning genast skulle honom meddelas, om hans tjänstgöring ansetts nöjaktig eller icke, i hvilket senare fall han icke skulle hafva anledning att, till men för

beredandet af sin utkomst annorstädes, vidare ägna sitt arbete åt arméförvaltningen. Om han skulle visa fallenhet för *en* tjänstegren, men ej för en annan, skulle hinder ej möta för hans bibehållande, men skulle i sådant fall hans befordringsmöjlighet vara inskränkt till först nämnda tjänstegren.

Genom införandet af denna ordning för antagandet af extra personal skulle redan från början en viss trygghet vinnas för erhållandet af dugliga tjänstemän.

Sedan den extra ordinarie tjänstemannen blifvit såsom sådan fast antagen, har han att inom ämbetsverket göra sig ytterligare förtrogen med där förekommande göromål. Under prøfvotiden har väl hans håg och fallenhet för förvaltningsgöromål af särskilda slag kommit i dagen, men någon säkerhet för hans skicklighet att på egen hand bestrida en befattning kan näppeligen hafva åstadkommit. Särskildt kan tvifvel om hans kompetens vara berättigadt i fråga om revisions-, bokhållare- och kamreraregöromål, i hvilka ej alls någon utbildning vid universiteten äger rum. Kännedom härom är emellertid ytterst nödvändig redan vid bestridandet af första gradens tjänster, till hvilka revisions- och bokhållaregöromål höra och hvarifrån befordran sker till kamrerarebefattningar.

Lika nödvändig som kunskap i bokföring är för den, som på egen hand skall utföra dylikt arbete, är sådan kunskap för den, som har att granska af andra uppgjorda räkenskaper. Men revisionsarbetet omfattar icke allenast en formell granskning af räkenskaper och redogörelser, utan äfven ett sakligt bedömande af författningstillämpning, hvarförutom pröfning af ändamålsenligheten utaf sådana vidtagna åtgärder, som kräft utgifter, icke heller bör vara från revisionens tjänsteuppgift utesluten, ehuru denna pröfning i första hand må tillkomma vederbörande chefer eller andra öfverordnade tjänstemän och faller inom områdena för deras initiativa befogenhet och inspektionsskyldighet. För att kunna motsvara de fordringar, som rimligen kunna ställas på revisionsarbetet i sist omnämda afseenden, måste revisorn vara förtrogen ej allenast med de författningar och andra urkunder, efter hvilka utgifterna under fjärde hufvudtiteln regleras, utan äfven med de mångahanda anslag, hvilka å ordinarie eller extra ordinarie stat under samma hufvudtitel förefinnas, och deras användning för de med dem afsedda ändamål. En sådan förtrogenhet kan svårigen vinnas uteslutande på teoretisk väg eller inom arméförvaltningens murar, utan måste förvärfvas genom erfarenhet om förvaltningen i dess praktiska utöfning.

På grund af hvad sålunda anförts, anser kommittén, att såsom kompetensvillkor för erhållande af ordinarie tjänst i första lönegraden inom

arméförvaltningen måste uppställas, att den sökande skall ej mindre, på sätt arméförvaltningen må äga bestämma, hafva aflagt godkändt prof i bokföring än äfven hafva tjänstgjort hos regements- eller likartad förvaltning eller hos fördelningsintendentur under så lång tid, som arméförvaltningen kan finna erforderlig.

Kommittén har vid framställandet af sitt förslag till denna skärpning af kompetensvillkoren ej förbisett, att anmärkningar kunna framställas däremot, att fordringarna för anställning hos arméförvaltningen skola vara högre än för anställning hos andra centrala ämbetsverk, utan att en motsvarande förbättring af lönevillkoren erhålles. Huru öfvertygad kommittén än är därom, att goda aflöningsvillkor äro det säkraste medlet för erhållande af dugliga tjänstemän och att nu bestämda löner äro i förhållande till gängse pris å lifsförnödenheter af alla slag allt för knappa, anser sig likväl kommittén icke behörig att föreslå någon ändring i afseende å tjänstemännens ordinarie aflöning, allrahelst som en särskild, redan år 1902 tillsatt kommitté har i uppdrag att afgifva förslag rörande reglering af statens ämbetsverks och myndigheters löneförhållanden. Kommittén, som emellertid är förvissad, att behovet, å ena sidan för staten af dugliga tjänstemän och å andra sidan för dessa af en i förhållande till lefnadsutgifter samt omkostnader för utbildning skäligen aflöning, kommer att framtvinga den löneförbättring, hvarpå statens civila tjänstemän länge nog väntat, anser det dock icke ligga utanför sin befogenhet, att förorda en tillfällig aflöning åt de hos arméförvaltningen antagna extra tjänstemän under den tid, de för vinnande af kompetens till ordinarie anställning hos ämbetsverket äro i tjänstgöring utom ämbetsverket hos förvaltningsmyndigheter; och anser kommittén denna tillfälliga aflöning böra utgå med samma belopp som den intendentsaspirant under tjänstgöring tillkommande godtgörelse. Bestämmelse om ifrågavarande tillfälliga aflöning torde, då plats för densamma icke lämpligen läres kunna beredas i reglementet för arméns aflöning under fred, inflyta i instruktionen för arméförvaltningen med hänvisning till berörda aflöningsreglemente.

Under det att nu aflagd examen till Kungl. Majts kansli är hufvudvillkoret för rätt till inträde i ämbetsverket och examen till rättegångsverken först i andra rummet nämnes i den form, att det är ämbetsverket obetaget att jämväl på denna examen medgifva anställning, anser kommittén, att ordningen mellan nämnda examina såsom kompetensvillkor bör omkastas, så att examen till rättegångsverken eller juris kandidatexamen, som enligt Kungl. Majts nådiga stadga angående juridiska examina den 29 april 1904 närmast motsvarar den forna hofrättsexamen, uppställas såsom hufvudvillkor, under det att det må vara beroende af ämbetsverket

att anställa jämväl sådana, som aflagt kansliexamen. Särskildt för upprätthållandet af de civila byråchefsbeställningarna, hvilka, med bortseende från generalkrigskommissarieämbetet, utgöra gränsen för befordringsmöjligheterna å det civila området, torde skicklighet i bedömandet äfven af rena juridiska spörsmål vara nödvändig. Inom förvaltningsområdet förekommer nämligen ej allenast sådana ärenden, som endast kräfva verkställighetsåtgärder eller en viss formell behandling, utan äfven såväl administrativa tvistemål, hvilkas handläggning kräfver domareegenskaper, som ock andra rent juridiska pröfningsfrågor, såsom bedömande af bestående aftal eller annorledes grundade rättsförhållanden mellan kronan och enskilda, upprättandet af kontrakt och andra rättsafhandlingar m. m. Som skicklighet härutinnan särdeles befrämjas genom praxis, finner kommittén önskvärdt, att äfven någon tids utöfning af domareämbete eller motsvarande tjänstgöring måtte stadgas såsom villkor för befordran till byråchef eller krigsråd och till sekreterare, som dels vid förfall för byråchef närmast bör ifrågakomma till bestridandet af sådant ämbete, dels ock vid utöfningen af sin egen tjänst är ansvarig åtminstone för handlingars och expeditioners formella affattning, hvilken kan vara af stor betydelse för det skrifnas rätta förstånd. Kommittén hemställer därför, att såsom villkor för befordran till krigsråd och sekreterare måtte föreskrifvas aflagd examen, som berättigar till utöfning af domareämbete, med företräde för den, som med nöjaktigt vitsord under viss tid, exempelvis tre månader, utöfvat sådant ämbete å landet och därunder förrättat ting eller ock under lika lång tid tjänstgjort såsom domare i rådstufvurätt.

Om likväl någon, som aflagt endast kansliexamen, under sin tjänstgöring i arméförvaltningen ådagalagt synnerligen framstående skicklighet och nit samt fallenhet för förvaltningsgöromål af olika slag och sålunda styrkt sin kompetens till erhållande af sekreterarebefattning eller byråchefsbefordran ej förefinnas, hvarför kommittén anser ett tillägg i sådant syfte till de föreslagna bestämmelserna om kompetensvillkoren böra i instruktionen inflyta.

Med de fordringar i afseende å juridisk bildning hos de civila byråcheferna, som kommittén förordat, har kommittén icke afsett att tillerkänna byråcheferna doms- eller afgöranderätt i förekommande mål och ärenden, utan har afsikten allenast varit att tillgodogöra ärendenas beredning erforderlig sakkunskap, som bör göra sig gällande såväl vid föredragningen som i de förslag till beslut, hvilka det må åligga byråchef att afgifva.

Beslutanderätten å departementet bör däremot tillkomma vederbörande departementschef. Detta sätt för ärendenas afgörande — den s. k.

*Ärendenas
avgörande.*

centrala förvaltningsformen — infördes med krigskollegii öfvergång till arméförvaltningen, ehuru i vissa fall den kollegiala formen bibehölls. En kvarlefva af den senare förefinnes ännu i bestämmelsen i § 17 af arméförvaltningens instruktion, att vid alla slag af gemensamma sammanträden däri deltagande byråchefer hafva rösträtt tillika med departementscheferna.

1858 års kommitté, som förordade den centrala förvaltningsformen i alla ärenden såväl i plenum som å de särskilda afdelningarna med undantag dock för pensionerings- och fondförvaltningsärenden å fjärde afdelningen, åsyftade härmed icke blott, att ärendena skulle förvaltas med kraft och konsekvens, utan ock att ansvarigheten för förvaltningen skulle med fog drabba den, som stode i spetsen för densamma. Därjämte ansåg denna kommitté, att afdelningschefernas fristående egenskap äfven medförde fördelen af en genare och lättare kommunikation från statsdepartementschefens sida, när frågor förekomme, som hos ena eller andra administrationsgrenen påkallade utredning eller förberedande behandling.

Ehuru uppfattningen hos 1858 års kommitté om den centrala förvaltningsformens tillämpning såsom en följd af departementalstyrelsens införande vann principiellt gillande, syntes likväl den kollegiala formen böra bibehållas för ärenden af större vikt, hvilka ej voro af den beskaffenhet, att fråga var endast om rena verkställighetsåtgärder. Sålunda blef den kollegiala formen bibehållen ej allenast vid gemensamma sammanträden utan äfven ända till år 1881 i alla till arméförvaltningen å civila departementet hörande ärenden. Så stark har föreställningen om den kollegiala formens företräden i afseende å främjandet af en betryggande handläggning varit, att ännu statsutskottet vid 1899 års Riksdag ville framhålla önskvärdheten däraf, att uti de instruktioner, som för de då förordade styrelserna antoges komma att utfärdas, sättet för ärendenas behandling måtte så ordnas, att, med uteslutande af de militärtekniska ärendena, det i öfrigt, i så stor omfattning som lämpligen kunde ske, blefve kollegialt.

Kommittén finner det tvifvelaktigt, huruvida ens i afseende å den framhållna tryggheten något företräde kan tillerkännas det kollegiala behandlingssättet i fråga om förvaltningsärenden — och andra äro ej här föremål för bedömande.

Däremot kan den understundom, såsom en af ledamöterna i 1858 års kommitté uttrycker sig, »gynna en sådan försiktighet, som uppmärksammar formaliteter med förbiseende af statens verkliga fördel, men är i allmänhet icke ägnad att bibehålla den enhet, som bör genomgå förvaltningen».

I allt öfrigt, såsom i afseende å snabbhet i afgörandet, anpasslighet till förhållanden, som med ett föreliggande ärende hafva gemenskap, ett

systematiskt ordnande af förvaltningen m. m., har alltid den centrala förvaltningsformen haft ett obestriddt företräde, hvarför den ock under utvecklingens gång kommit att allt mer och mer tillämpas.

Kommittén, som ansluter sig till hvad 1858 års kommitté anförut beträffande det centrala ämbetsverkets förhållande till statsdepartementet och dess chef, vill ytterligare framhålla den omständigheten, att cheferna för arméförvaltningens särskilda departement såsom sådana enligt 35 § regeringsformen innehafva förtroendesysslor, innebärande från deras synpunkt hvad i nu gällande instruktion för arméförvaltningen uttryckes därmed, att de äro Konungen ansvariga för ärendenas jämna och ändamålsenliga gång.

En sådan ansvarighet kan i fråga om förvaltningsärenden ej förenas med ett kollegialt behandlingssätt, som, i fall byråcheferna såsom ledamöter skulle öfverrösta departementschefen, måste föranleda denne att från sitt ämbete afgå, eftersom han ju icke kan åtaga sig ansvar för hvad som är stridande mot hans afgifna votum.

Då sålunda den centrala förvaltningsformen, enligt kommitténs åsikt, har sitt fäste i grundlagens föreskrifter, kan kommittén icke finna annat, än att denna form för ärendenas handläggning måste fullständigt genomföras och sålunda tillämpas jämväl beträffande sådana ärenden, i hvilka enligt nu gällande instruktion deltagande i beslut tillkommer jämväl byråcheferna. Ett fullständigt genomförande af den centrala förvaltningsformen i fredstid har ock sin stora praktiska betydelse för förhållanden vid krigstillfälle, då vikten och betydelsen af förvaltningsärendenas snabba och ändamålsenliga handläggning omöjliggöra ett kollegialt behandlingssätt. Att icke några särskilda, af ett systemskifte föranledda anordningar behöfva vidtagas för öfvergång från freds- till krigsförvaltning kan ej vara annat än fördelaktigt, ej minst med hänsyn därtill, att vederbörande chefer, ostörda af dylika organisationsändringar, kunna ägna sin tid och sina krafter uteslutande åt de viktiga värf, som krigstillståndet för dem medför.

Beträffande de ärenden, som enligt instruktionen skola handläggas vid *sammanträden mellan två eller flera departement*, synes det kommittén vara en uppenbar brist på följdriktighet, att dessa, på sätt nu gällande instruktion föreskrifver, skola afgöras kollegialt, hvarjämte därigenom den bestämmanderätt, som bör tillkomma hvarje departement inom gränsen för dess förvaltningsområde, lätt kan äfventyras och synes för öfrigt ej i nu gällande instruktion vara fullt tillgodosedd.

Karaktären af sådana ärenden är, att de tillhöra delvis ett och delvis ett annat departements förvaltningssfär. Antaget, till exempel, att framställning till Kungl. Maj:t inkommit om tillgodoseendet af ett artilleribehof,

för hvilket medel ej finnas tillgängliga å något af Riksdagen beviljad anslag, och att Kungl. Maj:t däröfver vill inhämta arméförvaltningens å artilleri- och civila departementen underdåniga utlåtande. Som ärendet i och för sig ej faller inom civila departementets förvaltningsområde, föreligger i remissen till jämväl detta departement den underförstådda mening, att erforderliga kostnader möjligen skola kunna bestridas af medel, ställda under dess förvaltning. Enligt instruktionen skola i handläggningen af detta ärende deltaga cheferna för artilleri- och civila departementen samt två byråchefer, en från hvardera af nämnda departement.

Om nu chefen för artilleridepartementet, som, därest kostnaderna kunnat utgå från något af detta departements anslag, varit ensam beslutande, anser framställningen böra bifallas, men denna mening icke vid omröstning enligt de i § 17 af instruktionen angifna grunder blifver den segrande, så blifver arméförvaltningens beslut, att afstyrka bifall till framställningen. Har framställningen gjorts hos arméförvaltningen å artilleridepartementet och departementschefen på grund af sin åsikt påkallar gemensam behandling med civila departementet, ter sig det kollegiala beslutet om arméförvaltningens afslag å framställningen än mera ödesdigert, enär i detta fall ärendet blifver definitivt afgjort, då det, såsom redan pröfvadt af arméförvaltningen, icke lämpligen kan af samma myndighet underställas Kungl. Maj:ts afgörande. I hvarje fall måste chefen för artilleridepartementet böja sig för ett mot hans åsikt stridande beslut i ärende, tillhörande den förvaltning, för hvars ändamålsenlighet han dock är Kungl. Maj:t ansvarig.

Med det exempelvis anförda fallet har kommittén endast velat visa, hvartill nu gällande bestämmelser i afseende å ärendens handläggning kunna leda, utan att ens antaga, att ett ärende af omförmäldt slag i verkligheten på angifvet sätt behandlas. Klokheten kan ju alltid finna lämpliga utvägar för ett förnuftsensligt afgörande, till uppnående hvaraf vederbörande chefers personliga samverkan i väsentlig mån kan bidraga.

Med tillämpning af den centrala förvaltningsformen och med iakttagande af de särskilda departementens beslutanderätt skulle i anförda fallet arméförvaltningens å artilleridepartementet beslut i enlighet med departementschefens mening blifvit, att framställningen i underdånighet tillstyrkts eller, om ansökningen gjorts hos arméförvaltningen, att hemställan skulle göras hos Kungl. Maj:t om anvisandet af medel för det ifrågasvarande ändamålet, i hvilket sistnämnda fall tillika torde bringats till Kungl. Maj:ts kännedom, att arméförvaltningen å civila departementet ansett sig icke kunna tillstyrka, att kostnaderna skulle bestridas af de under detta departements vård ställda medel, liksom ock arméförvalt-

ningen å detta departement, om ärendet där förevarit på grund af nådig remiss, bort tillkännagifva sin åsikt, att departementet ansåge sig icke med sina förvaltningsmedel kunna bestrida kostnaderna, men icke yttra sig om det ifrågavarande artilleribehovet, som ej tillhör departementets förvaltningsbefogenhet.

En särskild grupp af ärenden bilda de, som enligt gällande instruktion tillkomma *arméförvaltningen in pleno* och för hvilka jämväl kollegial behandling är föreskrifven. Då kommittén ej finner skäl föreligga för att beträffande dessa ärenden göra ett undantag från den centrala förvaltningsprincipen, kan ifrågasättas, om under sådana förhållanden pleniärendena böra fortfarande i instruktionen särskiljas eller om de icke kunna i allo likställas med andra ärenden, som skola behandlas vid gemensamma sammanträden, i sådant fall af Arméförvaltningen å artilleri-, fortifikations-, intendents- och civila departementen, och följaktligen den institution, som benämnes arméförvaltningen in pleno eller arméförvaltningens plenum, upphöra.

Med ärenden, som skola behandlas af arméförvaltningen å samtliga departement, hafva nuvarande pleniärenden det gemensamt, att de angå ämbetsverket i dess helhet. Men de skilja sig dock därutinnan från ärenden, som äro föremål för behandling vid gemensamma sammanträden, att de sistnämnda i bestämda delar tillhöra det ena eller andra departementet, under det att de särskilda departementens andelar i pleniärenden äro abstrakta och oskiljbara, så att själfva ärendets beskaffenhet, som utgör hinder för, att det ena departementet för sin del beslutar ett och det andra för sin del något annat, fordrar ett enda gemensamt beslut. För den skull lär fortfarande i instruktionen få beredas rum för pleniinstitutionen liksom ock i viss mån från den centrala förvaltningsformen afvikande bestämmelser måste blifva gällande för därtill hörande ärendens behandling. Beslutanderätten kan nämligen här icke öfverlämnas åt en, utan måste tillkomma samtliga departementschefer kollektivt.

I nuvarande instruktion förekommande föreskrift om ärendens handläggning jämväl i sammanträde mellan departementscheferna synes kommittén ej vidare erforderlig, då, efter upphörandet af byråchefernas medbeslutanderätt, sättet för afgörandet af sådana ärenden blifver detsamma som för pleniärenden.

Byråchefernas inflytande på ärendenas afgörande måste, med fullständigt genomförande af den centrala förvaltningsformen, blifva inskränkt till det, de kunna göra gällande vid föredragning af ärendena för departementscheferna.

Kommittén anser dock, att byråchef, som må vara skyldig att afgifva

förslag till beslut i ärende, som af honom föredrages, bör vara både berättigad och skyldig att, därest detta förslag ej är öfverensstämmande med det beslut, som varder gällande, låta anteckna sin skiljaktiga mening, vid äfventyr att han eljest kommer att anses hafva tillstyrkt beslutet. Enahanda rätt och skyldighet böra tillkomma äfven de byråchefer, som, utan att vara föredragande, deltaga i sammanträden mellan två eller flera departement.

I sammanträden mellan flera departement måste nämligen, såsom förut framhållits, hvarje departements beslutanderätt bevaras, hvarför ock, då ett hvar af de sammanträdande departementen har att fatta beslut öfver sin del i ärendet, departementet bör vara sammansatt på samma sätt som vid behandling af detsamma ensamt tillkommande ärende och sålunda utgöras af departementschefen och en byråchef.

Hvilken byråchef föredragningskyldigheten vid sammanträden mellan flera departement skall åligga, bör vara beroende af ärendets beskaffenhet, så att den, hvilkens byrå ärendet i dess viktigaste delar tillhör, blifver föredragande. Om emellertid chefen för ett annat i sammanträdet deltagande departement önskar öfverlämna föredragningen af ärendet, i hvad det angår hans departement, åt sin byråchef, bör hinder härför ej förefinnas, allra helst som dylikt förfarande utgör en strängt följdriktig tillämpning af den åt hvarje departement förvarade självbestämmanderätten.

Annat är förhållandet med plenisammanträden. Till följd af pleni-ärendens beskaffenhet att angå hela ämbetsverket, utan att kunna i bestämbara delar hänföras till något särskildt departement, samt däraf följande kraf å ett kollektivt beslut, erfordras ej, att samtliga departement skola vid dylika ärendens afgörande vara representerade äfven af byråchefer, utan är det tillräckligt, att en byråchef såsom föredragande med reservationsrätt deltagar i sammanträdet.

En alldeles särskild undantagsställning i afseende å behandlingssättet intaga anmärkningsmålen. Med dem, säger nu gällande instruktion för arméförvaltningen, förfares på sätt särskildt är stadgadt, hvarmed åsyftas bestämmelserna i kungl. förordningen den 11 december 1830. Förfarings-sättet, för hvilket redogjordes i arméförvaltningens instruktion af år 1865, är det, att i ämbetsverket å det ena eller andra departementet uppkomna anmärkningsmål pröfvas af samma departement, sammansatt af krigsrådet och kamreraren, utan att departementschefen i afgörandet deltagar. Detta förfaringsätt har föranlett en skiljaktighet i betydelsen af benämningarna för ämbetsverkets hufvuddelar, så att t. ex. »arméförvaltningen å civila departementet», som utgöres af departementschefen och vederbörande föredragande, ej innebär detsamma som uttrycket »arméförvaltningens civila

departement», som utgöres af departementet, så sammansatt som i 1830 års förordning är stadgad. Den oinvigde torde i de särskilda uttrycken icke ana någon skiljaktighet i sak.

Det processuella förfarandet med anmärkningsmål i förening med rena etikettsskäl torde utgöra anledningen till anmärkningsmålen undantagsställning. Besvär öfver förvaltningsverkets beslut i anmärkningsmål skola nämligen, enligt gällande bestämmelser, anföras hos kammarrätten; men som arméförvaltningen, hvilken bland rikets styrelser och förvaltningsverk intager det rum, som fordorm innehades af krigskollegium, sålunda icke är ett kammarrätten underordnad ämbetsverk, har det ansetts olämpligt, att något af en arméförvaltningens departementschef fattadt beslut skulle kunna dragas under kammarrättens pröfning.

Kommittén, som ej vill tillerkänna anförda skäl någon afgörande betydelse, finner anledning numera ej förefinnas för fortsatt bibehållande af ett särskildt behandlingssätt för anmärkningsmålen. Härvid vill kommittén till en början erinra, hurusom det kan vara beroende af en ren tillfällighet, om ett i afseende å ifrågakommande utbetalning af medel tvistigt ärende kommer att såsom anmärkningsmål eller såsom ett vanligt förvaltningsmål behandlas. Om exempelvis hos en regementsförvaltning ett ersättningsanspråk framställles, men afslås, och klagan däröfver föres, tillkommer pröfningen af besvaren arméförvaltningen å vederbörande departement, och skola besvär öfver arméförvaltningens beslut i detta fall anföras hos Kungl. Maj:t. Om däremot ersättningsanspråket af regementsförvaltningen gillas, kan anmärkning mot utbetalningen göras af revisionen i arméförvaltningen, hvars vederbörande departement utan departementschefens medverkan pröfvar anmärkningen, hvarefter, om någon af parterna med departementets beslut ej åtnöjes, besvär däröfver skola anföras hos kammarrätten. Kammarrättens utslag kan öfverklagas hos Kungl. Maj:t. I sammanhang härmed vill kommittén framhålla en omständighet, som enligt kommitténs åsikt kan innebära möjlighet till förvecklingar. Då ett besvärsmål inkommit till Kungl. Maj:t, vill Kungl. Maj:t, i enlighet med grundlagens föreskrift, inhämta utlåtande däri af arméförvaltningen. Detta utlåtande skall afgifvas af arméförvaltningen å vederbörande departement och kommer sålunda i dylikt fall äfven departementschefen att pröfva den föreliggande frågan, som i denna ordning kommer att för honom föredragas af byråchefen, hvilken förut gifvit utslag i målet. Därvid kan inträffa, och exempel därpå saknas ej, att departementschefens mening blifver en annan än byråchefens. Ett sådant fall kan icke hafva en nyttig verkan å förvaltningsgöromålen inom det ifrågavarande departementet, utan måste hos de underordnade tjänstemännen åstadkomma en

osäkerhet vid dem åliggande behandling af ärenden, som äro likartade eller stå i sammanhang med det, som det föreliggande anmärkningsmålet angår. Tillika kan det vara ägnadt att väcka betänkligheter hos departementschefen i afseende å tillämpade principer i vissa fall för den förvaltning, hvarför han bär ansvaret, helst som det kan inträffa, att dessa principer endast genom den tillfälligheten, att målet drages under Kungl. Maj:ts pröfning och till arméförvaltningen remitteras, komma till hans kännedom.

En annan i förvaltningshänseende afsevärd olägenhet kan framhållas i den tidsutdräkt, som det slutliga afgörandet af ett anmärkningsmål kräver därigenom, att det kan underställas pröfning af så många myndigheter.

Kommittén anser omförmälda olägenheter och inkonsekvenser kunna i afsevärd mån afhjälpas genom bestämmelser om det processuella förfarandet, som, på samma gång de inskränka processens vidlyftighet, ansluta sig till de förvaltningsformer, som i öfrigt äro för arméförvaltningen gällande.

Anmärkningsmålen äro nämligen icke tvistefrågor i egentlig mening. Om detta varit fallet, skulle de otvifvelaktigt hafva medföljt de ärenden, som genom kungl. förordningarna den 17 april 1828 öfverflyttades från kollegierna till de allmänna domstolarna.

De mål, som till domstol öfverfördes och icke uteslutande rörde privata personer, voro sådana, däri kronan på grund af föreliggande aftal eller annat förhållande var likställd med enskild part, samt sådana, som anginge uppenbara lagöfverträdelser, på hvilka enligt allmänna lagen borde följa straff. Däremot bibehöllos under kollegierna sådana mål, som stodo i omedelbart sammanhang med administrationen. Till dylika mål äro anmärkningsmålen att hänföra. De hafva visserligen en formell likhet med tvistesaker, i det att deras afgörande innebär att skilja mellan olika meningar, men till sin egentliga innebörd måste de anses utgöra rena förvaltningsfrågor.

En af administrationens förnämsta uppgifter är att bringa till säker verkställighet gifna bestämmelser i ärenden, som falla inom området för dess verksamhet. För att kunna fylla denna uppgift måste de centrala förvaltningsverken sättas i stånd att undanröja de hinder, som härför kunna uppkomma genom underordnade förvaltningsorgans möjliga missförstånd af meddelade föreskrifter eller underlåtenhet att iakttaga desamma. Detta kan icke ske annorledes än genom bevarandet åt administrationen af en lagskipning, hvilken dock, ehuru den måste antaga rätts-tvistens form, ej afser annat än att reglera förvaltningen inom de gränser, som i gällande författningar äro utstakade.

Inom denna del af administrationen tillkommer det i första hand revisionen tillse, att gifna bestämmelser iakttagits och att statens medel ej på obehörigt sätt användts. Såsom en följd af detta tjänsteåliggande har revisionen att, därest felaktigheter skulle yppa sig, vidtaga åtgärder för vinnande af rättelse, hvarför åt revisionen måste inrymmas behörighet att i sådana fall anhängiggöra och utföra talan mot den, som enligt revisionens åsikt är felande. Men revisionens åklagaremyndighet är inskränkt till talan mot förvaltningstjänsteman, som i förhållande till det centrala förvaltningsverket är underordnad och för sin tjänsteverksamhet har ansvarighet.

Det centrala ämbetsverkets pröfningsrätt är ock härtill begränsad, hvaremot pröfning af den enskildes rätt, om denna är tvistig, tillhör allmän domstol. Då sålunda anmärkningsmålen äro rena förvaltningsfrågor och deras pröfning innebär ett afgörande om förvaltningens behöriga handhafvande, anser kommittén, att denna pröfning och detta afgörande böra tillkomma densamme, som har beslutanderätt i öfriga förvaltningsfrågor, eller, vidkommande anmärkningsmål i arméförvaltningen, vederbörande departementschef; och synes detta kommittén så mycket angelägnare, som beslut i ett anmärkningsmål kan varda grundläggande för förvaltningen i betydande omfattning samt ägnadt att för framtiden ordna förhållanden, som kunna hafva stor inverkan på det allmännas angelägenheter.

Kommittén anser sålunda, att anmärkningsmål i arméförvaltningen böra afgöras på samma sätt som andra förvaltningsärenden af departementschefen efter föredragning af vederbörande byråchef.

Målens beskaffenhet torde i de allra flesta fall afse författningstolkning och fördenskull komma att, å militärdepartement, föredragas af den civile byråchefen; men möjlighet för dylika måls föredragande af militär byråchef bör ej vara utesluten. Sådana anmärkningsmål, till exempel, hvilka angå användning af materiel m. m., synas lämpligen böra föredragas å militärbyrå.

Föremål för särskild behandling äro, enligt gällande instruktion, jämväl reskontrerings- och balansmål.

Enligt kommitténs åsikt förefinnes ej hinder för reskontreringsmålen likställighet med anmärkningsmål, hvadan desammas handläggning och afgörande, liksom dessa, torde öfverlämnas till arméförvaltningens vederbörande departement.

Beträffande däremot balansmålen lærer fortfarande en undantagsställning böra dem tillkomma. Visserligen afse också dessa förvaltningsförhållanden, men de härvid förekommande handlingar hafva i vanliga fall öfverskridit äfven de långt utdragna gränserna för den befogenhet, som bör tillkomma en administrationens tjänsteman, och falla inom lagöfver-

Reskontrerings- och balansmål.

trädelsernas områden. I följd häraf måste de tillhöra domstol. Denna domstol är nu kammarrätten.

Bestämmelse om anmärknings- och reskontreringsmåls pröfning och afgörande hos arméförvaltningen af vederbörande departementschef utgör, enligt kommitténs åsikt, icke i och för sig något skäl för ändring af det processuella förfarandet därutinnan, att besvär öfver arméförvaltningens beslut i dylika mål skola anföras hos kammarrätten. Men kommittén anser sakliga skäl föreligga för sådan ändrings genomförande. Då anmärkningsmålen till sin beskaffenhet äro rena förvaltningsärenden, för hvilkas handläggning och afgörande den speciella sakkunskapen är att påräkna i det centrala förvaltningsverket, och dessa mål, huru viktiga de än kunna vara, dock icke äro af större betydelse än andra förvaltningsärenden, synes ej heller nödvändigt att för dem bevara starkare eller mera utvidgade handläggningsformer. Den trygghet, som kammarrättens pröfning må anses innebära, förblifver ändå bevarad, enär den kammarrättens revisionsafdelning tillkommande granskningsbefogenhet kvarstår, hvadan kammarrätten, om anledning till anmärkningar mot de från arméförvaltningen till kammarrätten insända räkenskaperna föreligger, fortfarande blifver i stånd att pröfva och bedöma vederbörandes förvaltningsåtgärder.

En sådan ändring af det processuella förfarandet i anmärkningsmål, att besvär öfver arméförvaltningens beslut däri skulle, liksom besvär öfver förvaltningens beslut i andra ärenden, anföras direkt hos Kungl. Maj:t, synes kommittén vara att förorda jämväl med hänsyn till önskvärdheten af förvaltningsärendens snabba afgörande. Särskildt för vederbörande redogörare bör det vara af stor vikt, att en anmärkningsfrågas slutliga afgörande icke onödigt fördröjes. Utom det förhållande, att det slutliga utslaget blifver för honom ett rättesnöre för hans framtida förvaltningsåtgärder, kan frågan för honom blifva af vida större ekonomisk betydelse än ersättandet af anmärkta medel, enär den honom i de allra flesta fall tillkommande rätt att af vederbörande söka sitt åter lätt kan genom för långt dröjsmål blifva imaginär.

Någon praktisk nytta vare sig för staten eller den enskilde tjänstemannen däraf, att besvärsmålen från arméförvaltningen på sin väg till Kungl. Maj:t passera kammarrätten, lärer däremot näppeligen kunna påvisas. De mål, hvori kammarrätten funnit skäl göra ändring i arméförvaltningens beslut, äro ytterst få, hvarför ej heller från denna synpunkt skäl förefinnes att för anmärkningsmålen göra en undantagsbestämmelse i arméförvaltningens instruktion.

*Ärenden,
gemensamma
med andra
ämbetsverk.*

I nu gällande instruktion för arméförvaltningen förutsättes, att arméförvaltningen kan sammanträda med annat ämbetsverk, hvarjämte särskildt

angifvas vissa ärenden, som af civila departementet skola handläggas gemensamt med kammarkollegium.

Kommittén anser, att några särskilda föreskrifter härutinnan icke behöfva i ny instruktion för arméförvaltningen inflyta. Om sättet för ärendens handläggning vid sammanträden af flera ämbetsverk äro nämligen för alla ämbetsverk gemensamma bestämmelser gifna uti nådiga kungörelsen den 16 februari 1900; och de för gemensam handläggning af civila departementet och kammarkollegium uppgifna ärenden äro för öfrigt samtliga sådana, som hafva afseende å det numera upphäfdade indelnings- och roteringsverket för armén.

Då kommittén, på sätt i det föregående framhållits, förordat ett fullständigt genomförande af den centrala förvaltningsformen, synes det kommittén icke följdriktigt att bibehålla nu gällande bestämmelser angående ärendens afgörande under departementschefs frånvaro. *Departementschefs ställföreträdare.*

De allmänna skäl, som äro anförda därför, att afgörandet utaf förvaltningsärenden bör tillkomma en enda beslutande chef, äro fortfarande gällande; och den af kommittén fasthållna grundsats om sakkunskapens uteslutande inflytande på besluten skulle komma till korta, om deltagande i afgörandet utaf militära ärenden ålades en civil byråchef. Bevarandet af såväl ensambeslutanderättens som sakkunskapens principer anser kommittén särskildt betingas af det förhållande, som kommittén ständigt har i sikte, att öfvergången från freds- till krigsförvaltning icke må försvåras genom förändring af förvaltningsformerna. I fråga om de göromål, som under krigsförhållanden tillkomma de särskilda departementen, måste cheferna för militärbyråerna å de militära departementen och krigsrådet å civila departementet hvar för sig på grund af sin ställning inom förvaltningsverket och därunder förvärfvad förtrogenhet med de uppkommande frågornas läge och andra omständigheter, som kunna inverka på deras afgörande, anses vara bäst skickade att under departementschefs frånvaro öfvertaga dennes ämbetsåligganden.

På grund häraf och då det tillika icke är utan betydelse för förvaltningens ostörda gång att under departementschefs tillfälliga frånvaro förekommande ärenden handläggas och afgöras efter samma grunder, som under chefs egen ämbetsutöfning, anser kommittén sålunda, att vid departementschefs frånvaro å militärt departement chefen för militärbyrån och å civila departementet krigsrådet böra inträda såsom tjänstförrättande departementschefer med alla departementschef tillkommande rättigheter och skyldigheter, och att under tiden annan må upprätthålla den tjänstförrättande departementschefens ordinarie beställning. Skulle å militärdepartement chefen för militärbyrån eller å civila departementet krigsrådet vara hindrad

att tjänstgöra såsom departementschef, torde underdånig anmälan härom göras, hvarefter Kungl. Maj:t lärer vilja i nåder förordna annan att berörda ämbete under departementschefens frånvaro uppehålla. För att undvika afbrott i förvaltningens utöfvande anser kommittén det för det undantagsvis förekommande fall, att både departementschef och vederbörande byråchef skulle vara frånvarande och att Kungl. Maj:ts förordnande för annan icke genast skulle föreligga, kunna uppdragas åt arméförvaltningen in pleno att förordna annan departementschef att, till dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnat, förestå jämte eget äfven den frånvarande chefens departement. Om aflöningen till de sålunda tjänstförrättande lära ej erfordras några särskilda bestämmelser, enär, hvad de militära och civilmilitära personerna angår, deras aflöningsförhållanden få bedömas efter vederbörande aflöningsreglemente för armén, och de civila, som förrätta annat än eget ämbete, böra, i enlighet med förut gällande föreskrifter, under tiden uppbära godtgörelse, motsvarande tjänstgöringspenningar för det ämbete de upprätthålla mot afstående af egna tjänstgöringspenningar.

Sedan kommittén sålunda redogjort för de principiella ändringar af arméförvaltningens instruktion, som enligt kommitténs åsikt böra vidtagas, vill kommittén, innan densamma vidare yttrar sig om de ärenden, som böra tillkomma arméförvaltningen, i korthet afgifva

D. Förslag till organisation af arméns sjukvårdsstyrelse.

Såsom i det föregående är nämnt, anser kommittén, att de nu intendentsdepartementet tillhörande sjukvårdsärenden böra från arméförvaltningen skiljas och öfverlämnas åt en särskild styrelse.

Otvifvelaktigt är, att organisationen af arméns sanitetsväsande är högst otillfredsställande. Under det andra grenar af hvad till arméns förvaltning hör småningom blifvit på ett efter tids- och utvecklingsförhållandena någorlunda tillfredsställande sätt ordnade, har arméns sanitetsväsande under nära ett århundrade förblifvit i hufvudsak oförändradt; och vårt land torde numera vara det enda, som ej i spetsen för sitt militära sanitetsväsande har en personligen ansvarig chef. Dock har det en gång varit det första, som i teorien haft en militär sanitetskår med egen chef, som ägde själf tillsätta alla underläkare såväl vid regementen som vid sjukhus, hvaremot de högre militärläkarna skulle af Kungl. Maj:t på förslag af chefen utnämnas. Bestämmelser härom förefinnas nämligen i ett kungl. bref af den 6 augusti 1806, och reglemente för den nya fältläkarekåren utkom den 15 februari 1808. Häre bestämdes, att chefen ålåge alla de skyldigheter, som

enligt författningar och reglementen tillkomme cheferna för öfriga militära kårer inom armén i allt, som rörde subordination och disciplin. Han skulle vara Kungl. Maj:t direkt ansvarig för kårens militäriska ordning och personalens skicklighet och nit i tjänsten samt skulle å tid och sätt, som för öfriga kårer i armén vore föreskrifna, ingifva underdåniga förslag och rapporter äfvensom från sina underhåfvande infordra sådana angående hvad för tjänstens bästa kunde finnas nödigt. Såsom ledamot i krigskollegii intendentsdepartement, där det, enligt kårens organisation, ålåg honom föredraga och besörja hvad, som rörde arméns sjukvård, borde han tillse, att regementena vore försedda med sina medicinalkistor, instrument och utredningspersedlar för de sjuka, att i förråden funnes i brukbart skick alla enligt fastställda planer till sjukhusen hörande medicinalutrednings- och trosspersedlar samt att dessa väl och på ett efter persedlarnas natur afpassadt sätt vårdades. Allt, som rörde räkenskaper och redogörelser, skulle dock föredragas af civilledamot i krigskollegium och handläggas i vederbörande kammarkontor. I reglementet ingingo äfven föreskrifter om sjukvårdstjänsten i fält.

Denna organisation har emellertid knappast någonsin blifvit verklighet; och de ganska talrika förslag, som därefter framkommit om det militära sanitetsväsendets och därtill hörande personals ställande under en mer eller mindre själfständig chef, hafva ej vunnit framgång. Den ställning, öfverfältläkaren för närvarande innehar, är icke någon chefs, såsom många på grund af benämningen torde antaga, utan är han i själfva verket endast i medicinalstyrelsen civilt medicinalråd, som föredrager, bland andra ärenden, de förekommande militära. Medicinalstyrelsens chef är oförhindrad att vid inträffande ledighet till öfverfältläkare hos Kungl. Maj:t genom chefen för civildepartementet föreslå en civil läkare. Hvad militärläkarne angår, lyda de fortfarande, till stort men för tjänsten, under flera myndigheter, nämligen dels i afseende å den medicinska verksamheten, befodringsförhållanden, kommanderingar, rapportväsendet m. m. under medicinalstyrelsen, dels i disciplinärt hänseende under vederbörande truppförbandschefer, dels i afseende å sjukvårdsmateriels anskaffning och underhåll under arméförvaltningens intendentsdepartement. Att här uppräknat alla de brister, som vidlåda vårt militära sanitetsväsende och som skulle göra sig särskildt märkbara vid härens plötsliga ställande på krigsfot, skulle blifva allt för vidlyftigt.

Anledningen därtill, att vårt land blifvit uti förevarande afseende efter andra länder, torde vara att söka hufvudsakligast i det förhållande, att den militära sjukvården varit underställd det rent civila ämbetsverket, sundhetskollegium sedermera medicinalstyrelsen, som ock, ända till

dess 1892 års härordning börjat tillämpas, motsatt sig förslagen till det militära sjukvårdsväsendets utbrytning därifrån.

Anledningen till sist omförmälda förhållande torde dock mera hafva varit ämbetsverkets omsorg om uppfyllandet af egna ämbetsgöromål än motvilja för en omorganisation af det militära sjukvårdsväsendet. Göromålen hos medicinalstyrelsen äro nämligen, såsom styrelsen framhållit, allt för många, för att ämbetsverket skulle kunna utan vederlag afstå från arbetskrafter. Otvifvelaktigt medför därför öfverfältläkarens borttagande från medicinalstyrelsen, att ett annat medicinalrådsämbete där inrättas. Denna omständighet bör emellertid ej utgöra hinder för genomförandet af en reform inom det militära sjukvårdsväsendet, hvilket, enligt kommitténs åsikt, icke under nuvarande organisationsförhållanden kan vinna den utveckling, som nutiden kräfver. Första villkoret härför är, att det, liksom annorstädes i Europa, äfven i våra grannländer Danmark och Norge, har skett, ställes under en egen, personligen ansvarig chef.

Om betydelsen häraf i fråga om nyttiga och nödvändiga åtgärders genomförande kunna vi för öfrigt inhämta lärdom genom den partiella reform i förvaltningshänseende, som efter antagandet af 1892 års härordning genomfördes. Sedan nämligen intendentsdepartementets sjukvårdsbyrå öfvertagit befattningen med anskaffning och underhåll af den egentliga sjukvårdsmaterielen, har fältarmén blifvit försedd med sådan materiel till ganska stor omfattning och af den beskaffenhet, att armén i detta afseende nog väl kan uthärda jämförelse med hvad andra arméer kunna hafva att framvisa. Men ännu kvarstår den mångfald af de öfver det militära sjukvårdsväsendet bestämmande myndigheter, som måste verka hindrande för dess rationella utveckling och funktionering. För att undanröja dessa hinder är det nödvändigt att sammanföra de ärenden, som nu tillkomma dessa myndigheter, till en enda.

Då det härvid knappt kan ens ifrågasättas, att den nuvarande sjukvårdsbyrå skulle själf kunna blifva sådan myndighet, och erfarenheten vittnar mot återförandet af bestyren med sjukvårdsmaterielens anskaffning och underhåll till medicinalstyrelsen, samt det af förut anförda skäl ej torde vara lämpligt att inom arméförvaltningen upprätta ett nytt departement för sjukvårdsärenden, lär ej återstå annat, än att ett själfständigt ämbetsverk för ifrågavarande ärenden organiseras.

Kommittén har dock af kostnadshänsyn ansett själfständigheten icke behöfva genomföras så fullständigt, att äfven anslagna medel öfverföras till det nya ämbetsverket. Medelsbehovet, nu inbegripet i statsanslaget till arméns diverse intendentur- och sjukvårdsbehof, är nämligen så ringa, att anställandet därför af särskilda kamerala tjänstemän må kunna

anses såsom slöseri med arbetskrafter. Därför har kommittén ansett, att de för det nya ämbetsverket, för hvilket benämningen »arméns sjukvårdsstyrelse» synes lämplig, erforderliga medel och berörda anslag fortfarande böra kunna bibehållas hos arméförvaltningens intendentsdepartement, hvarifrån sjukvårdsstyrelsen skulle kunna rekvirera förskottsmedel för hvad för dess behof erfordrades. Pröfningen af behovet inom gränserna för den del af omförmälda anslag, som kan vara beräknad och i nådigt fastställd stat anvisad för sjukvården, bör däremot tillkomma styrelsen.

Sjukvårdsstyrelsen skulle sålunda, enligt kommitténs förmenande, ej behöfva andra tjänstemän än, utom chefen, föredragande och expedierande samt, för redovisningsväsendet, en intendent.

Hvad chefen angår, har kommittén ansett, att han i denna egenskap bör likställas med den civila chefen i arméförvaltningen och sålunda erhålla generalspersons ställning. Vid beslutet härom har kommittén tillika påverkats af det förhållande, att han, i likhet med generalintendenten gent emot intendenturkåren, blifver chef för fältläkare- och fältveterinärkårens reservpersonal samt tillika må vara chef för den militärläkarekår, hvars organisation kan komma att genomföras.

De ärenden, som kunna förekomma i sjukvårdsstyrelsen, angå dels den personella hälso- och sjukvården samt dels hästsjukvården; och har kommittén för dem valt benämningarna sanitetsärenden och veterinärärenden. Som sanitetsärenden, hvartill kommittén räknar alla såväl personliga (befordrings-) som sakförhållanden, hvilka hafva afseende å den personella sjukvården, blifva såväl till beskaffenhet som antal betydande, har kommittén ansett, att handläggning och föredragning af desamma kräfva en särskild tjänsteman och dessutom en assistent, hvarför kommittén ansett dessa böra uppbära all aflöning å sjukvårdsstyrelsens stat. Däremot synes det kommittén, att veterinärärendena icke blifva mera omfattande, än att de kunna beredas af därtill förordnad regementsveterinär vid något i hufvudstaden förlagdt truppförband mot åtnjutande af ett särskildt, af kommittén till 1,200 kronor föreslaget arfvode. För en särskild registrator torde det nya ämbetsverket ej lämna tillräckligt arbete, utan har kommittén ansett diarieföringen af inkommande mål och ärenden kunna anförtros åt den bataljonsläkare, som kommittén funnit böra, i likhet med hvad under de närmast förflutna åren ägt rum hos öfverfältläkaren, förordnas som adjutant. För denne, hvilken sålunda liksom den föredragande regementsveterinären åtnjuter aflöning å annan stat, föreslår kommittén ett arfvode till samma belopp som för nämnde befattningshafvare eller 1,200 kronor.

Samtliga nu nämnda beställningar eller befattningar äro afsedda att beklädas af civilmilitära personer. Fördenskull har kommittén, i den mån

de föreslagits till erhållande af lön å sjukvårdsstyrelsens stat, för dem upptagit de för armén gällande aflöningsformer, lön och dagaflöning, till belopp, som för motsvarande grader i militära stater äro bestämda.

Som emellertid härigenom aflöningen till den för sanitetsärenden anställda fördelningsläkaren, hvilken icke i likhet med sina jämlingar vid armén kan påräkna någon inkomst af enskild läkarepraktik, skulle i förhållande till vikten af de honom åliggande göromål blifva allt för ringa, har kommittén ansett ett tillägg af 1,000 kronor i form af arfvode böra honom tillkomma. Härigenom skulle hans aflöning komma att mera öfverensstämma med den, som för närvarande utgår till en civil byråchef, med hvilken han i afseende å göromålen är närmast likställd.

Utöfver nu nämnda tjänstemän upptager kommitténs förslag till stat äfven en civil tjänsteman, afsedd att bestrida sekreteraregöromålen i styrelsen. Sådana lära dock ej förekomma i den myckenhet, att beställningen skäligen bör såsom sekreterarebeställning aflönas, hvarför kommittén föreslagit honom, under benämning notarie, till aflöning i civiltjänstemäns första lönegrad med de för sådana tjänstemän tillämpade aflöningsformer eller lön, 1,800 kronor, och tjänstgöringspenningar, 1,200 kronor, jämte två ålderstillägg å lön, hvarterda å 500 kronor.

Den i förslaget till stat uppförda intendentsbefattning kräfver ej någon ökad kostnad. Dylik befattning är för sjukvårdsförvaltningen beräknad och upptagen uti den i sammanhang med 1901 års härorganisation fastställda stat för intendenturkåren.

Det i förslaget till stat upptagna belopp, 1,300 kronor, till skrifmaterialier, expenser, ved m. m. är beräknadt efter förutsedt behof och i förhållande till hvad för sådana ändamål utgår vid andra ämbetsverk.

Vidkommande det föreslagna beloppet, 2,360 kronor, till vikariatsersättning, arfvoden åt extra assistenter, tillfälligt biträde och renskrifningskostnader, vill kommittén fästa uppmärksamheten därå, att staten ej upptager aflöning till någon amanuens, som vid ledighet eller förfall för ordinarie tjänsteman kan förordnas att bestrida dennes göromål. Kommittén har funnit den föreslagna formen för aflöning åt ställföreträdare eller extra biträden mera lämplig än uppförandet af amanuensarfvoden, enär behof af dylika biträden, särskildt extra assistenter, ofta kan förekomma äfven då alla ordinarie tjänstemän äro tillgängliga, utan att behovet blifver af någon längre varaktighet.

Slutligen har kommittén i förslaget till stat uppfört en för styrelsen behöflig vaktmästare med den aflöning, som till betjante plägar utgå.

Sjukvårdsärendenas öfverflyttning till en själfständig styrelse, i den omfattning kommittén afsett, lärer föranleda behof af en särskild *instruk-*

tion för denna styrelse. Kommittén anser sig böra i korthet angifva, hvad en sådan instruktion, enligt kommitténs åsikt, må innehålla.

I särskilda afdelningar torde böra förekomma bestämmelser angående styrelsens ämbetsbefattning, dess sammansättning, ärendenas handläggning, tjänstetillsättning och afsked m. m., ansvar för tjänstefel samt besvär öfver styrelsens beslut.

Ämbetsbefattningen må omfatta handläggning af alla till armén hörande sanitets- och veterinärärenden. Af arméns sjukvårdsstyrelse må sålunda komma att behandlas icke blott alla ärenden rörande anskaffning, vård och redovisning af arméns sjukvårdsmateriel, utan äfven dels frågor angående uppförande af sjukhusbyggnader eller förändring af sådana dels andra byggnadsärenden, i den mån för deras handläggning hygienisk sakkunskap är af nöden. Vidare bör styrelsen tillkomma att yttra sig öfver frågor rörande portions- och rationsstater, att upprätta tabeller, rapporter och rullor m. m., som afse den militära hälso- och sjukvården, och att följa det militära sjukvårdsväsendets utveckling i främmande länder. Till arméns sjukvårdsstyrelse böra tillika öfverlämnas alla ärenden angående sjukvården å garnisonssjukhusen samt dessas organisation och förvaltning, ehuru därför beviljade statsanslag fortfarande böra stå under arméförvaltningen. Likaledes böra till sjukvårdsstyrelsens handläggning höra alla ärenden rörande anskaffning, vård och underhåll af veterinärmateriel samt arméns veterinärvård i allmänhet, hvarför den bör medverka i frågor, som angå utfodring, skoning, störtade hästar m. m. Till sjukvårdsstyrelsen torde öfverflyttas de nu till medicinalstyrelsen hörande ärenden angående militärläkarnes och veterinärernas medicinska verksamhet, befodringsförhållanden, kommenderingar, rapportväsendet m. m.

Sjukvårdsstyrelsen må disponera den för sjukvårdsväsendet beräknade andel af anslaget till arméns diverse intendentur- och sjukvårdsbehof och fördenskull däraf rekvirera medel, då sådana erfordras, från arméförvaltningen.

Om *sammansättningen* af styrelsen torde böra föreskrifvas, att densamma utgöres af generalläkaren såsom chef samt en föredragande för sanitetsärenden och en för veterinärärenden; att generalläkaren är i första rummet Kungl. Maj:t ansvarig för styrelsens förvaltning, samt att föredragande har skyldighet att bereda honom tillkommande ärenden och ansvara för att styrelsens beslut i desamma varda utan dröjsmål expedierade. Därjämte böra uppräknas de hos styrelsen anställda tjänstemän.

Ärendena må föredragas inför generalläkaren, som bör hafva ensambeslutanderätt. Föredraganden må dock vara skyldig att afgifva förslag ill beslut och, därest förslaget ej af generalläkaren gillas, låta anteckna

sin skiljaktiga mening. Utan föregående föredragning må den, till hvilkens beredande ärende hör, äga att däri inhämta upplysningar och yttranden samt att till granskning, förvaring eller annan behörig åtgärd af vederbörande tjänsteman befordra inkommande rapporter och andra handlingar, som icke böra till omedelbar åtgärd af styrelsen föranleda.

Generalläkaren torde böra i instruktionen erhålla bemyndigande att, efter anmälan hos chefen för landtförsvarsdepartementet, företaga inspektionsresor för att tillse att styrelsen underlydande tjänstemän fullgöra sina skyldigheter och för att undersöka förhållanden, som för det militära sjukvårdsväsendet äro af vikt. Om så pröfvas nödigt, må han äga beordra någon styrelsens tjänsteman att vara sig följaktig.

I generalläkarens frånvaro torde, därest Kungl. Maj:t ej annorlunda förordnar, den i styrelsen anställde fördelningsläkaren inträda i generalläkarens ämbetsutöfning, i hvilket fall den såsom assistent tjänstgörande bataljonsläkaren bör öfvertaga föredragningsskyldigheten i sanitetsärenden. I befodringsfrågor bör dock, om icke Kungl. Maj:t annorlunda medgifver, beslutanderätten åt generalläkaren bevaras.

Öfver de ärenden, som i styrelsen föredragas, bör genom föredragandens försorg upprättas en lista, å hvilken vid hvarje ärende medelst en kort anteckning utmärkes det beslut, som i ärendet fattas. Dessa listor böra samlas i tidsföljd och förvaras. Protokoll må föras, då skiljaktiga meningar förekomma och då generalläkaren finner skäligt därom förordna.

I skrivelser till Kungl. Maj:t bör redogöras för skiljaktiga meningar, om sådana förekommit.

Från styrelsen utgående expeditioner må undertecknas af general-läkaren och föredraganden.

De närmare bestämmelser, som kunna erfordras för göromålens bestridande inom styrelsen, torde få meddelas af styrelsen genom särskilda ordningsföreskrifter.

I fråga om *tjänstetillsättning m. m.* torde generalläkaren samt fördelningsläkaren, som skall vara föredragande för sanitetsärenden, och bataljonsläkaren, som skall vara hans assistent, utnämnas af Kungl. Maj:t, fördelningsläkaren efter förslag af generalläkaren samt bataljonsläkaren efter ansökning och förslag af sjukvårdsstyrelsen. Notarien tillsättes efter ansökning medelst fullmakt af styrelsen.

Förordnande såsom föredragande af veterinärärenden och såsom adjutant meddelas af Kungl. Maj:t efter förslag af styrelsen.

Vaktmästare antages af styrelsen utan ansökning.

Styrelsen må äga att i mån af behof anställa extra biträden och extra vaktbetjante.

Såsom kompetensvillkor för erhållande af notarietjänst torde föreskrifvas kansliexamen eller examen inför juridisk fakultet.

Rätt till semester bör tillkomma de hos styrelsen anställda tjänstemän.

Ansökning om afsked eller entledigande från befattning bör, då sökanden är af Kungl. Maj:t utnämnd eller förordnad, till Dess afgörande genom styrelsen öfverlämnas. I annat fall pröfvas ansökningen af styrelsen.

Vidkommande *ansvar för tjänstefel* lära generalläkaren samt andra till styrelsen hörande civilmilitära personer vara underkastade krigslagarna samt vid fel eller försummelse i tjänsten böra ådömas ansvar i den ordning, nämnda lagar utstaka.

Styrelsen må dock äga att i fråga om fel eller försummelse i tjänsten af annan civilmilitär tjänsteman än föredragande äfvensom af notarien efter omständigheterna gifva den felande lämplig varning eller fälla honom till mistning af tjänsten under viss tid, ej öfverstigande tre månader, eller ock förordna om hans tilltalande inför laga domstol.

Extra ordinarie tjänsteman eller betjänt, som ådagalägger försumlighet, oskicklighet eller ett klandervärdt uppförande, må af styrelsen afskedas.

Besvär öfver styrelsens beslut torde få anföras hos Kungl. Maj:t och ingifvas eller insändas till landtförvarsdepartementet inom trettio dagar efter erhållen del af beslutet.

Öfver tilldelad varning torde dock klagan icke få föras.

E. Förslag till organisation af artilleridepartementet.

Vid en jämförelse mellan de i nuvarande instruktion för arméförvaltningen gifna bestämmelser angående de ärenden, som skola handläggas af artilleridepartementet, å ena, samt arméförvaltningens stat, i hvad den omfattar nämnda departement, å andra sidan, kan tvifvel uppstå, huruvida någonsin under den tid, instruktionen varit gällande, ifrågavarande departement, så organiseradt, som staten angifver, varit i stånd att fullgöra sina åligganden. Alla de ärenden, som i instruktionen upptagas, med undantag af en del utaf dem, som angå medelsförvaltning, äro i första hand beroende af handläggning å departementets militärbyrå, som, enligt staten, allenast består af fälttygmästaren såsom chef och föredragande samt en assistent. Det torde vara uppenbart, att denna personal är otillräcklig för handläggning af de både till beskaffenhet och antal betydande ärenden, som tillhöra militärbyrån. Chefen för artilleridepartementets militärbyrå har ej heller, såsom till exempel chefen för fortifikationsdepartementets militärbyrå, till sitt biträde officerare, hvilkas beställningar å stat tillkommit i anledning af behovet utaf sådan tjänstgöring.

Väl förefinnes en institution, artilleristaben, af hvilken, i synnerhet af dess s. k. konstruktionsafdelning, artilleridepartementet genom sin chef kan förskaffa departementet hjälp i frågor om materielkonstruktion m. m., men den för artilleristaben fastställda stat upptager endast större eller mindre arfvoden, under det att därtill hörande officerare åtnjuta lön och dagaflöning å artilleritruppförbandens stater. Som emellertid äfven det biträde, som kunnat lämnas af artilleristaben med dess begränsade officersantal, visat sig otillräckligt, har behovet framkallat ännu en institution, benämnd generalfälttygmästarens expedition, hvilken icke återfinnes vare sig i fastställda stater eller i författningar. Expeditionen, bestående af officerare och underofficerare från artilleritruppförbanden, bereder en mångfald af ärenden af rent artilleristisk natur. Härjämte har departementet till biträde å militärbyrån en officer ur artilleriet, till hvilken härför, enligt nådigt bref den 29 januari 1904, utgår ett årligt arvode af 800 kronor från vapenanslaget.

Anledningen därtill, att artilleridepartementets författningsenliga organisation för handläggning af departementet tillkommande militära ärenden blifvit så otidsenlig, som den är, torde vara att söka i artillerivapnets och teknikens utveckling, som varit alltför hastig för att kunna af förvaltningsorganisationen följas. De utvägar, som anlitas för att på ett någorlunda nöjaktigt sätt kunna följa utvecklingen, hafva, huru fyndiga de än varit, dock icke kunnat annat än vara menliga för vissa grenar af artilleriets verksamhetsområde. Alla de officerare, som anlitas för förvaltningsgöromål, vare sig dessa förekomma i det centrala ämbetsverket, i artilleristaben, vid artilleriets fabriker och verkstäder eller annorstädes, ryckas bort från trupptjänsten, för hvilken deras beställningar äro afsedda. Ej ens fälttygmästaren, som är chef för artilleridepartementets militärbyrå, har sin militära lön i sådan egenskap, utan förekommer äfven hans ordinarie aflöning å staten för något af truppförbanden. Detsamma gäller om de i förvaltningstjänst brukade underofficerare. Beträffande denna kategori har dock en förändring skett genom den från och med år 1903 tillkomna staten för artilleriets tygstater. Ett beaktansvärdt försök till förbättring, jämväl hvad officerspersonalen angår, gjordes genom den till 1904 års Riksdag gjorda framställning om upprättandet af en särskild stat för artilleriets tekniska personal, å hvilken stat skulle uppföras dels fälttygmästaren och tygmästaren i Stockholm dels styresmännen för artilleriets fabriker, nämligen Karl Gustafs stads gevärsfaktori, ammunitionsfabriken och Åkers krutbruk. Ehuru Riksdagen då icke fann tillräckligt vägande skäl vara anförda för en sådan förändring, vill kommittén, som nu skärskådar den ifrågasatta förändringen från förvaltningssynpunkt, dock framhålla förslagets administrativa fördelar. Genom sin fasta anställning vid förvaltningen skulle omförmälda tjänstemän blifva i tillfälle att helt och hållet ägna sig däråt, utan att splittra sina krafter mellan förvaltningstjänsten och den praktiska trupptjänsten, till hvilken de i vanliga fall, för att kunna vinna befordran, måste återvända, för att kanske ånyo, efter någon tids trupptjänst, återgå till förvaltningsgöromål. Klart är, att dessa förhållanden och ej minst däraf föranledda ombyten af ledare för omförmälda viktiga förvaltningsgren icke kunna vara ägnade att befordra förvaltningsgöromålens rationella skötsel.

Vidkommande fälttygmästarebefattningen, som särskildt är föremål för kommitténs uppmärksamhet, synes det kommittén synnerligen oegentligt, att innehafvaren af denna befattning icke innehar den ställning, som befattningens vikt kräfver. Han skall, enligt gällande bestämmelser, vara af regementsofficers grad; och vanligen har så plägat ske, att en kapten, som genom föregående verksamhet ansetts hafva ådagalagt sin skicklighet,

befordras till major i armén och därefter förordnas att tills vidare vara fälttygmästare. I denna egenskap kan han väl ytterligare befordras i armén och sålunda erhålla öfverstelöjtnants och öfverstes grad, men därigenom förbättras ej hans lönevillkor, utan kvarstår han fortfarande med kapstens lön från sitt truppförbands stat. Befordran till högre lönebeställning vid detta eller annat truppförband kan icke motiveras med annat än visad duglighet vid trupptjänstgöring, hvarför han, till erhållande af sådan befordran, måste bereda sig för den erforderliga tjänstgöringen och därefter, för utförandet af densamma, afbryta sin förvaltningsverksamhet. Kommittén anser det angeläget, att fälttygmästarebefattningen, med hvilken befattningen såsom chef för artilleridepartementets militärbyrå, enligt kommitténs åsikt, fortfarande bör vara förenad, förändras till en själfständig beställning och såsom sådan öfverföres till staten för artilleriets tygstater, till hvilken fälttygmästaren med hänsyn till de honom åliggande göromål måste anses rätteligen höra.

Fälttygmästaren är i denna egenskap chef för artilleriets tygstater med därtill hörande befattnings- och beställningsinnehafvare, af hvilka de förra ofta innehafva regementsofficers grad. Såsom chef för artilleridepartementets militärbyrå komma i subordinationförhållande till honom icke blott de officerare, som, enligt hvad kommittén ämnar föreslå, skola å departementet anställas, utan äfven de, som med högre eller lägre, för närvarande högst öfverstelöjtnants och alltid minst kapstens, grad utöfva befattningar såsom styresmän för artilleriets fabriker. Härtill kommer, att, vid bifall till hvad kommittén förut föreslagit, fälttygmästaren såsom militär byråchef skulle under generalfälttygmästarens frånvaro vara tjänstförrättande departementschef och sålunda vid utöfningen af de sådan chef åliggande ämbetsgöromål hafva att fatta beslut öfver framställningar eller resolutioner af regementschefer. På grund af dessa förhållanden och framför allt på grund af vikten utaf den fälttygmästaren i denna egenskap och den af byråchef tillkommande ämbetsutöfning och därmed förenade ansvarighet anser kommittén, att fälttygmästarebeställningen bör likställas med öfverstebeställning och sålunda vara förenad med de löneförmåner, som tillkomma öfverste. Härigenom bringas ock förhållandena vid artilleridepartementets militärbyrå i öfverensstämmelse med dem vid de mera tidsenligt organiserade fortifikationsdepartementets motsvarande byrå.

Innan kommittén vidare utvecklar grunderna för den förändrade organisation af artilleridepartementets militärbyrå, som, enligt kommitténs åsikt, bör genomföras, vill kommittén hafva uttalat, att brister vidlåda jämväl organisationen af departementets civila byrå, hvarjämte ändringar

af arbetsfördelningen emellan de båda byråerna synas kommittén böra genomföras.

Göromålens ökade omfattning å den civila byrån har af arméförvaltningen med styrka framhållits såsom grund för den af ämbetsverket gjorda underdåniga framställning om inrättandet af nya tjänster, som föranlett Kungl. Maj:ts till 1905 och 1906 års Riksdagar aflåtna propositioner om beviljandet af medel å extra ordinarie stat för aflöning åt extra tjänstemän i ämbetsverket. Utom anställandet af en registrator i stället för den extra tjänsteman, som under benämning af diariieförande amanuens hade att bestrida registratorsgöromål, fäste arméförvaltningen uppmärksamheten vid revisionsarbetet, som å detta departement skulle vara fördeladt mellan en revisor, tillika bokhållare, en annan revisor och en amanuens, af hvilka likväl den förstnämnde var så upptagen af de ständigt växande bokhållerigöromålen, att någon revisionslott ej kunnat honom tilldelas. All revision måste således verkställas af den andre revisorn, hvilken det ålåg att, jämte handläggning af diverse s. k. underhandsmål, såsom reseräkningar, traktaments- och arfvodesräkningar m. m., hvilka kräde skyndsam behandling, granska de vidlyftiga medels- och persedelsräkenskaper, som årligen afgåfves af departementet underlydande fabriker och tygstationer m. fl. anstalter, med biträde af amanuensen, som hade att verkställa granskning af öfriga från departementet underlydande förvaltningsmyndigheter — samtliga truppförvaltningar — ingående räkenskapshandlingar af alla slag. Denne amanuens, ehuru aflönad med ett årsarfvode af allenast 1,000 kronor, hade sålunda måst tilldelas full revisionslott och under år 1903 handlagt 408 revisionsmål.

Behovvet af ytterligare en revisor under nuvarande förhållanden har blifvit till fullo erkänt genom beviljandet af medel å extra stat till aflöning åt honom, hvilken aflöning utgör 2,500 kronor.

Därmed anser dock kommittén icke, att revisionsväsendet inom detta departement blifvit på ett tillfredsställande sätt ordnad.

Artilleridepartementets förvaltning är af säreget slag. Genom den befattning, departementet har dels med tre stora fabriker och ej mindre än nio verkstäder dels ock med beställningar af materiel från annat håll såväl inom som utom landet, blifver artilleridepartementets verksamhet i dessa delar mer än de öfriga departementens en ren affärsverksamhet, jämförlig med en större enskild sådan. Resultaten af denna verksamhet, fabriken och den tillverkade eller upphandlade materielen af olika slag, äro af den beskaffenhet, att saklig kännedom om desamma icke kan förvärfvas annorledes än genom speciell teknisk undervisning och praktisk öfning, som icke kommit de civila revisionstjänstemännen till del. De kunskaper

i berörda afseenden, som kunna förvärfvas vid revisionsbordet, äro icke tillräckliga för ett sakligt bedömande af förekommande förhållanden eller ens för kännedom om betydelsen af de för förekommande materiel använda tekniska benämningar med mera sådant. Därför måste revisionen, utförd af en för den civila tjänstemannabanan bildad personal, i vanliga å detta departement förekommande fall blifva af rent formell beskaffenhet. Den bristande tekniska sakkunskapen gör sig märkbar hufvudsakligen vid granskning af persedelredogörelser af särskilda slag, hvarför ock kommittén anser, att granskningen af dylika redogörelser bör öfverlämnas från civil- till militärbyrån och att endast revisionen af medelsredogörelser och räkningar må å den civila byrån förekomma.

Då genom sådan öfverflyttning revisionsarbetet å den civila byrån blifver i väsentlig grad förminskadt, lär icke behof af den för närvarande på extra stat aflönade revisorn å denna byrå föreligga, hvarför någon tillökning af de i nu gällande ordinarie stat upptagna arbetskrafter för revisionsarbetet å samma byrå ej erfordras, ehuru dessa arbetskrafter å andra sidan icke heller lära kunna minskas.

Härvid är dock att beakta, dels att med den nuvarande bokhållarebeställningen icke, af skäl, som af arméförvaltningen i ofvan anförda skrifvelse framhållits, kunna förenas revisionsgöromål, dels ock att de militärpersoner, som enligt kommitténs åsikt böra öfvertaga persedelgranskningen, icke lära kunna utrustas med den åklagaremyndighet, som bör tillkomma en revisor och för hvars utfövande åter torde fordras de kompetensvillkor, som gälla för civila tjänstemän och som icke kunna förut sättas hos de militärer, åt hvilka själfva granskningsarbetet skulle anföras.

Till afhjälpan af dessa hinder föreslår kommittén, att det biträde med revisionsarbetet å civilbyrån, som kan behövas för den uteslutande för sådant arbete afsedde tjänsteman, måtte åläggas den tjänsteman, som kommer att bestrida registratorsgöromålen å byrån och som kommittén fördenskull i sitt förslag till stat upptagit under benämning registrator och revisor.

Registratorsgöromålen å arméförvaltningens särskilda departement hafva allt sedan arméförvaltningens tillkomst ombesörjts af extra ordinarie tjänstemän, hvilka naturligtvis till följd af den ringa aflöningen icke länge kunnat i sådan ställning ägna de krafter och den tid, som just på de platserna erfordras. Arméförvaltningen har ock i sin förberörda underdåniga skrifvelse gjort framställning om anställandet å hvarje departement af en ordinarie registrator; och behovet däraf har ock af statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet i hans anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1905 vitsordats, ehuru han, då den åtgärd, hvarom

då var fråga, endast afsåg en tillfällig förstärkning af ämbetsverkets arbetskrafter, intill dess en omorganisation kunde blifva genomförd, ansåg registratorsbefattningarna å artilleri- och fortifikationsdepartementen kunna tills vidare, i afvaktan å den afsedda omorganisationen, fortfarande skötas af amanuenser. Registratorn hos ett centralt ämbetsverk bör, såsom arméförvaltningen erinrat, äga en fullständig inblick i verkets maskineri samt, till underlättande af arbetets jämna gång och bevarande af dess kontinuitet, en på längre tjänstgöring grundad erfarenhet om sättet för ärendenas behandling. Nödvändigheten af en ordinarie registrators anställande framgår för öfrigt af det förhållande, att den, som har sig registratorsgöromålen anförtrodda, måste, för att med upplysningar från diariet, registraturet och handlingarna i öfrigt tillhandagå ej mindre ämbetsverkets tjänstemän än äfven allmänheten, vara tillstädes å tjänsterummet dagligen under hela expeditionstiden. Men en så utsträckt tjänstgöring kan icke rimligen fordras af en extra ordinarie tjänsteman.

Registratorn hos artilleridepartementet skulle, enligt kommitténs mening, föra diarium och registratur beträffande alla mål, som i någon mån kunde blifva föremål för handläggning å civilbyrån, omhänderhafva alla till departementet inkommande kungl. bref samt därjämte alla öfriga handlingar, som anginge ärenden, hvilka tillhörde civilbyrån eller i någon mån varit föremål för handläggning å denna byrå, äfvensom stå i förbindelse med allmänheten.

Genom begränsningen af registratorsgöromålen därutinnan, att de mål och ärenden, som uteslutande kräfva behandling å militärbyrån, ej behöfva i det å civilbyrån förda diarium införas, anser kommittén det möjligt att kunna anlita registratorn jämväl för revisionsarbete.

Då de anmärkningsmål, till hvilka det till militärbyrån förlagda revisionsarbetet kan föranleda, icke kunna, såsom kommittén erinrat, af därvarande granskningsmän utföras, har kommittén tänkt sig denna angelägenhet kunna ordnas sålunda, att, då skäl föreligger till anmärkning rörande felaktigheter, som icke kunna under hand rättas, vederbörande granskningsman, med angifvande af dessa skäl, öfverlämnar revisionsmålet till revisorn å civilbyrån, hvilken efter pröfning af föreliggande omständigheter må äga att i författningsenlig ordning anhängiggöra anmärkningsmål och däri utföra talan. Men då under denne revisors åklagaremyndighet komme att falla alla anmärkningsmål, med undantag af dem, som kunde uppkomma vid den registratorn åliggande revision, synes det kommittén vara fördelaktigt att borttaga detta undantag och förty förlägga all åklagaremakt till den egentlige revisorn. Följaktligen skulle vid yppade

skäl till anmärkningar äfven registratorn öfverlämna anmärkningsmålet till revisorn.

Ej allenast nu berörda förhållanden, hvarigenom revisorn skulle tillkomma en pröfningsrätt af andra tjänstemäns åtgärder, utan äfven vikten och betydelsen af de i öfrigt på denne tjänsteman hvilande åligganden föranleda komittén att föreslå honom till erhållande af beställning såsom tjänsteman af andra lönegraden, såsom förste revisor. Härtill finner komittén anledning jämväl i betraktande af de ringa befordringsmöjligheter, som för arméförvaltningens tjänstemän i allmänhet och artilleridepartementets i synnerhet, äfven efter genomförandet af en organisation i öfverensstämmelse med kommitténs förslag, komma att föreligga.

Den nuvarande revisors- och bokhållarebeställningen, hvars innehafvare, såsom kommittén ansett, bör befrias från revisionsgöremål, föreslår kommittén till bibehållande, dock under ändrad benämning af redogörare och bokhållare, viljande komittén därmed redan i benämningen hafva gifvit uttryck för den skyldighet, denne tjänsteman bör åligga, ej blott att bokföra de särskilda, under departementets förvaltning ställda anslag, utan äfven att föra sådana böcker, att han när som helst och utan vidlyftiga räkningar kan göra reda för hvad å de särskilda anslagen enligt departementets beslut är disponerad. Därjämte må, enligt kommitténs uppfattning, honom kunna åläggas att vara redogörare för de medel, som äro anvisade å staten för artilleriets tygstater, hvarigenom det arfvode, 500 kronor, som för närvarande, enligt nådigt bref den 31 december 1902, till en redogörare utgår från vapenanslaget komme att besparas.

I fråga om den nuvarande sekreterare- och kamrerarebeställningen har kommittén i anledning af de olika kompetensvillkor, kommittén föreslagit dels för befordran till sekreterare dels ock för erhållande af kameral tjänst i första lönegraden, tagit i öfvervägande, huruvida sekreterare- och kamreraregöromålen fortfarande borde vara förenade hos en person eller om de tilläfventyrs borde skiljas. Kommittén anser emellertid några eftergifter i de allmänna kompetensvillkoren för sekreterare icke böra ifrågakomma. Vid det förhållande att de med beställningen i fråga förenade kamreraregöromål äro både af ringa omfattning och af enkel beskaffenhet, skulle snarare kompetensvillkoret för revisor kunna bortfalla; men då, med hänsyn till antalet af ordinarie beställningar i första lönegraden, den första befordran inom ämbetsverket måste antagas i de allra flesta fall blifva erhållandet af sådan beställning af kameral natur, har kommittén ej funnit skäl föreslå några särskilda undantagsbestämmelser för ifrågavarande beställning, helst kommittén i allmänhet tillstyrkt dispens för sådana

tjänstemän, som under sin föregående verksamhet visat synnerlig fallenhet för skötandet af förvaltningsangelägenheter.

En förminskning af de sekreterarens åliggande göromål skulle enligt kommitténs förslag äga rum därigenom, att alla ärenden, hvilkas afgörande uteslutande tillkommer militärbyrå, komme att undandragas sekreterarens tjänstebefattning. Den lättnad, som härigenom beredes sekreteraren, är afsevärd i så måtto, att han befrias från allt tjänsteansvar för expeditioner i sådana ärenden, hvaremot någon betydande minskning af de rena sekreteraregöromål, han hittills ombesörjt, ej inträder. Omförmälda ärenden kräfva nämligen, för att kunna rätt uppfattas, i vanliga fall tekniska insikter, hvarför nödvändigheten ock redan gjort till lag, i hvad de sakliga förhållandena angå, att koncept till däri erforderliga expeditioner uppsättas inom militärbyrå, under det att sekreterarens befattning med expeditionerna varit inskränkt till författandet af inledning samt ombesörjandet af konceptens utskrifning och expeditionernas kontrasignering.

Den öfverflyttning af göromål, som, enligt kommitténs åsikt, för sakkunskapens inflytande på ärendenas behandling bör verkställas från departementets civilbyrå till dess militärbyrå, medför en minskning af den civile byråchefens föredragningskyldighet. Då de frågor, som utöfver de vanliga, till sitt antal nu begränsade förvaltningsärenden tillhöra den civila byråchefen, och särskildt sådana, hvilkas afgörande är beroende af juridiska insikter, som kommittén ansett böra fordras af sådan byråchef, icke torde blifva så många som å fortifikationsdepartementet, hvarest ärenden af sistnämnda slag till stor omfattning och ofta af synnerlig viktig beskaffenhet förekomma, har kommittén, som finner lämpligt, att artilleri- och fortifikationsdepartementens civilbyråer fortfarande hafva gemensam chef, ansett billigt, att dennes aflöningsförmåner utgå från det departement, hvarest han har sin förnämsta sysselsättning, och därför i sitt förslag till stat öfverflyttat den gemensamme byråchefens aflöning från artilleri- till fortifikationsdepartementet.

Såsom af det anförda framgår, skulle tyngdpunkten af artilleridepartementets verksamhet, än mer än hittills varit fallet, förläggas till departementets militärbyrå. Till denna byrå, hvilken, såsom ofvan anförts, redan nu har till sitt biträde generalfälttygnästarens expedition samt dessutom får anlita hjälp af artilleristabens konstruktionsafdelning, böra, enligt kommitténs åsikt, båda nämnda institutioner öfverflyttas. Dessa institutioners organisatoriska bestånd *bredvid* hvarandra föranleder en onödig skriftväxling dem emellan i gemensamma ärenden och dessutom afsevärda olägenheter beträffande ärenden, som kunna fordra samtidig behandling å de särskilda institutionerna, hvilka olägenheter ökas däraf, att jämväl artillerideparte-

mentets civilbyrå enligt nuvarande arbetsordning får med samma ärenden taga befattning. Dylika missförhållanden kunna undvikas och tillgängliga arbetskrafter på ett mera ändamålsenligt sätt tillgodogöras genom sammanförande af departementets militärbyrå, generalfälttygmästarens expedition och artilleristabens konstruktionsafdelning till särskilda afdelningar under militärbyrån samt bestämmandet af sådan arbetsordning, att alla ärenden, som kräfva afgörande uteslutande å denna byrå, å vederbörliga afdelningar undergå all erforderlig behandling, såsom registrering, revidering, upprättande af erforderliga liggare och förteckningar, föredragning och expediering.

Om för ärendes handläggning eller slutliga afgörande i någon del fordras juridisk insikt eller tolkning af ekonomisk författning eller i lag och författning föreskrifvet processuellt förfarande, bör ärendet i sådan del komma jämväl under handläggning å civilbyrån samt följaktligen inflyta i dess diarium och expeditioner däri ombesörjas af sekreteraren. Till dylika ärenden äro att hänföra sådana, hvori förekomma rena rättsfrågor, uppgörandet af kontrakt, i hvad de angå formen för civila rättsbestämmelser samt tvångstillämpning af stadgade villkor, pröfning af frågor enligt entreprenadförordningen, anhängiggörandet och utförandet af besvärsmål m. m.

De särskilda afdelningar af militärbyrån, som, enligt kommitténs förslag, sålunda skulle uppkomma och samtliga lyda under fälttygmästaren, skulle lämpligen kunna benämnas första och andra expeditionsafdelningen samt konstruktionsafdelningen; och anser kommittén förekommande ärenden, i korthet angifna, så böra fördelas, att de, som nu handläggas å militärbyrån och beredas af byråchefsassistenten, handläggas å första expeditionsafdelningen och de, som nu äro öfverlämnade till generalfälttygmästarens expedition, vinna behandling å andra expeditionsafdelningen samt de artilleristabens konstruktionsafdelning nu tillkommande ärenden förläggas till militärbyråns konstruktionsafdelning.

Vid militärbyrån äro nu anställda en assistent med arfvode af 1,000 kronor å departementets stat och en extra assistent, till hvilken enligt nådiga brefvet den 29 november 1904 utgår ett årligt arvode af 800 kronor från vapenanslaget. Dessutom äro nu vid generalfälttygmästarens expedition en och vid artilleristabens konstruktionsafdelning tre artilleristabsofficerare anställda. Någon ökning af denna officerspersonal för det nya artilleridepartementet torde ej för närvarande erfordras. Angående berörda personals aflöning skulle kunna ifrågasättas, huruvida denna, i hvad den afser aflöning för ordinarie beställning, skulle öfverföras från vederbörande truppförband eller där bibehållas och i sistnämnda fall, om de arfvoden, som därutöfver böra utgå, skola uppföras å artillerideparte-

mentets stat eller å staten för artilleristaben. En delning af arfvodena mellan sistnämnda stater synes nämligen kommittén olämplig. Vid öfvervägandet af dessa frågor har kommittén, oaktadt de olägenheter för trupp-tjänsten, som fortfarande skulle komma att äga rum genom borttagandet af beställningsinnehafvare, afsedda för sådan tjänst, likväl ansett sig icke kunna föreslå den ordinarie aflöningens öfverförande från truppförbandens stater, och ej heller ansett lämpligt, att de ifrågavarande officerspersonal tillkommande arfvoden upptagas å artilleridepartementets stat, utan har kommittén hufvudsakligen af den anledning, att generalfälttygmästaren må kunna, vid förefallande behof för tjänstgöring å departementet anlita äfven flera artilleristabsofficerare än de å departementets stat upptagna, funnit skäligt föreslå att äfven de sistnämndas arfvoden uppföras å artilleri-stabens stat, där de flesta af dem redan förefinnas.

Såsom förut framhållits tagas nu för de särskilda formationerna jämväl underofficerare från truppförbanden i anspråk. Kommittén anser äfven denna personal böra förvaras åt artilleridepartementets nya militärbyrå; och håller kommittén före, att det till de särskilda afdelningarna förlagda registrerings- och revisionsarbete, förandet af liggare och förteckningar äfvensom renskrifning och, å konstruktionsafdelningen, ritning böra åt denna personal anförtros. Personalen har visserligen ej vunnit den teoretiska utbildning, som fordras af de civila tjänstemännen, men den besitter genom aflagda underbefälsexamina och genom praxis vunnen sakkunskap, som de civila tjänstemännen sakna och som just för utförandet af dessa göromål inom artilleridepartementets förvaltningsområde med dess speciella materiel och därför begagnade säregna benämningar, äro af synnerlig betydelse. En säkerhet för erhållandet af dugliga förvaltnings-tjänstemän från underofficerskårerna förefinnes i det förhållandet, att urval kan ske bland så många och att de, som utväljas, redan förut genom dem anförtrodda förvaltningsgöromål kunnat visa sin lämplighet och fallenhet för förvaltningsväsendet, särskildt i hvad det omfattar ifrågavarande speciella del. För att ytterligare betrygga sakkunskapens inflytande på förvaltningsgöromålen handhafvande af denna personal äfvensom för att framkalla en aflan i fråga om ett ordentligt och skickligt utöfvande af förvaltningsgöromålen inom artilleriet i allmänhet, anser kommittén, att de, som i artilleridepartementet anställas, skola hafva erhållit tygförvaltares utbildning samt åtnjuta, utöfver tygförvaltares aflöningsförmåner, ett arfvode af 500 kronor årligen. Därigenom skulle dessa befattningar blifva de högst aflönade, som af underofficerare vid artilleriet kunna eftersträfvast. Kommittén har ock ansett lämpligt, att särskilda benämningar för dessa befattningar bestämmas; och har kommittén för deras innehafvare velat föreslå benämningen departementsskrifvare.

Enligt kommitténs på nuvarande förhållanden grundade uppfattning böra dylika departementsskrifvare anställas till antal af två å första expeditionsafdelningen, en å andra expeditionsafdelningen och två å konstruktionsafdelningen. Därjämte anser kommittén en böra anställas å civilbyrån för att tillhandagå med där förekommande ärenden, i hvilka tekniska insikter erfordras samt i öfrigt lämna det biträde, som kan påkallas.

De arfvoden, som böra tillkomma departementsskrifvare, lära, då dessa tjänstemän icke lämpligen kunna inrymmas i artilleristaben, få uppföras å artilleridepartementets stat. Hvad deras beställningar å ordinarie stat angår, finner kommittén i detta fall alldeles nödvändigt, att de icke vidare bibehållas å truppförbandens stater, på det att icke truppförbanden, såsom däraf skulle blifva följden, måtte beröfvas underofficerskrafter, af hvilka de för värnpliktiges utbildning och trupptjänstens rationella bedrifvande hafva ett oeftergiftigt behof. Departementsskrifvarnes beställningar torde därför, med samma aflöning som tygförvaltares, uppföras å staten för artilleriets tygstater, till hvilka de, med hänsyn till sin verksamhet, egentligen höra.

På grund af hvad sålunda anförts, föreslår kommittén:

att artilleridepartementet, med generalfälttygmästaren såsom chef, organiseras å två byråer: *militärbyrån* med fälttygmästaren såsom chef och föredragande samt *civilbyrån* med chefen för fortifikationsdepartementets civilbyrå såsom chef och föredragande;

att *militärbyrån* delas i tre afdelningar: *första expeditionsafdelningen* med två artilleristabsofficerare och två departementsskrifvare; *andra expeditionsafdelningen* med en artilleristabsofficer och en departementsskrifvare samt *konstruktionsafdelningen* med tre artilleristabsofficerare och två departementsskrifvare,

samt att å *civilbyrån* anställas: en sekreterare och kamrerare och en förste revisor, båda tjänstemän i andra lönegraden, samt en redogörare och bokhållare, en registrator och revisor, dessa två såsom tjänstemän i första lönegraden, samt dessutom en departementsskrifvare;

att å *första expeditionsafdelningen* handläggas materiel- och anslagsärenden, som angå:

- a) arméns handvapen och tillhörande ammunition;
- b) kavalleriets sprängmedel;
- c) arméns öfningar, utom artilleriets, i hvad härför erforderlig materiel icke tillhör annat departement;
- d) tillverkningarna vid gevärsfaktoriet, ammunitionsfabriken och krutbruket samt verksamheten vid tygstationerna i allt, som rör handvapen och dessas ammunition;
- e) försök, som angå sådana vapen och ammunition;

- f) byggnader och skjutfält;
- g) granskning af gevärs-, ammunitions- (för eldhandvapen) och perse-
delredogörelser från truppförbanden, fabrikerna och tygstaternas gevärs-
förråd, samt
 - h) artilleribehof, som icke tillkomma annan afdelning;
- att å *andra expeditionsafdelningen* handläggas ärenden, som angå:
 - a) artilleriets materiel och ammunition;
 - b) materiel och medel för artilleriets öfningar;
 - c) tillverkningarna vid gevärsfaktoriet, ammunitionsfabriken och krut-
bruket samt verksamheten vid tygstationerna i allt, som ej angår hand-
vapen och ammunition för sådana;
 - d) personalen vid artilleriets tygstationer, fabriker och skjutfält samt
kontrollpersonal vid enskilda fabriker;
 - e) försök med artillerimateriel, som ej tillkomma konstruktionsafdelningen;
 - f) artillerimuseum;
 - g) granskning af artilleriregementenas materielredogörelser samt tyg-
förrådens och ammunitionsförrådens persedelredogörelser; och
 - h) mobilisering;
 - att å *konstruktionsafdelningen* handläggas ärenden, som angå:
 - a) konstruktioner beträffande artillerimateriel och artilleriammunition;
 - b) försök med artillerimateriel och artilleriammunition, i hvad de afse
konstruktioner, vård eller tekniska detaljer;
 - c) granskning af fortifikatoriska anordningar för pjäser, observations-
anstalter, belysning m. m.;
 - d) uppsättandet af konstruktionsbestämmelser, i hvad de afse frågor
af teknisk art rörande artillerimateriel och artilleriammunition; och
 - e) artillerimaterielens och artilleriammunitionens vård, besiktning och
undersökning;
 - samt att å *civilbyrån* handläggas ärenden, som angå:
 - a) utanordning af medel;
 - b) bokföring af medel;
 - c) granskning af medelsredogörelser och räkningar;
 - d) aflöning åt tygstatspersonalen;
 - e) artilleridepartementets civila personal;
 - f) kontraktsbestämmelser samt tillämpning af sådana och af ekono-
miska författningar; och
 - g) anmärkningsmål, hvarjämte civilbyrån tillkommer
 - h) förvaring af kontrakt, uppbörds- och leveransbevis samt värde-
handlingar.

För bedömande af omfattningen utaf de hvarje byrå eller afdelning tillkommande ärenden vill kommittén hänvisa till de vid detta betänkande fogade uppgifter (bil. 7 och 13) angående mål, som under år 1904 och 1905 handlagts å artilleridepartementet samt i generalfälttygmästarens expedition och artilleristabens konstruktionsafdelning.

Vid betänkandet fogas tillika förslag till stat för artilleridepartementet (bil. 14) i öfverensstämmelse med kommitténs förslag. I anmärkning till statsförslaget angifves, att en af de å militärbyrån anställde artilleristabs-officerare förordnas såsom byråchefsassistent. Kommittén, som anser ändamålsenligt, att det vid förekommande förfall för fälttygmästaren finnes bestämd person, som inträder såsom tjänstförrättande byråchef, har dock icke kunnat förorda någon å viss afdelning anställd officer till denna befattning af den anledning, att möjligen någon därtill lämpligare kan vara anställd å annan afdelning, hvarjämte hänsyn bör tagas jämväl till tjänsteåldern, så att, så vidt möjligt, en äldre bör erhålla företräde framför en yngre. Förordnande såsom byråchefsassistent torde böra af Kungl. Maj:t på förslag af chefen för artilleridepartementet meddelas.

F. Förslag till organisation af fortifikationsdepartementet.

Mot den för fortifikationsdepartementet nu gällande stat skulle kunna göras samma anmärkning, som kommittén anfört beträffande artilleridepartementet, eller att den i staten upptagna personal å departementets militärbyrå ej är tillräcklig för handhafvandet af de utaf fortifikationsdepartementet enligt instruktionen för arméförvaltningen åliggande ärenden, som kunna anses tillkomma denna byrå. Förhållandena äro dock icke likställda. För fortifikationsdepartementet har den organisatoriska utvecklingen i fråga om behandlingen af fortifikatoriska förvaltningsangelägenheter varit gynnsammare än för artilleridepartementet beträffande artilleriärendens handläggning. I motsats till artilleristaben utgöres nämligen fortifikationsstaben af officerare med beställningar, som tillkommit just för stabstjänstgöringen, i hvilken ingå förberedande arbeten, utredningar m. m., som komma förvaltningsverket till godo. Samarbetet mellan staben och det centrala ämbetsverket har underlättats däraf, att för staben afsedda beställningar varit förenade med befattningar inom fortifikationsdepartementets militärbyrå. Sålunda har med den hittills varande enda öfverstebeställningen vid fortifikationen följt befattningen såsom chef för nämnda byrå, hvar-

jämte en annan vid staben anställd officer kommenderats till utöfvandet af den i staten omförmälda adjutantsbefattningen.

Det kan ifrågasättas, om icke från organisatorisk synpunkt det vore lämpligt, att den tekniskt bildade personal, som fortifikationsdepartementet i likhet med artilleridepartementet behöfver för ett ändamålsenligt utöfvande af förvaltningsgöromålen, upptages å departementets stat å särskilda afdelningar under militärbyrån. Härigenom skulle likformigheten mellan de båda departementen, artilleri- och fortifikations-, som i flera afseenden hafva likartade förvaltningsformer, blifva i väsentlig mån utvidgad.

Emellertid föreligga numera hinder för utförandet af den för likställighetens erhållande erforderliga öfverflyttningen af byggnadsafdelningarna vid fortifikationen till departementet. Då sjöbefästningarna öfverfördes från landtförsvars- till sjöförsvarsdepartementet och sålunda ställdes under sistnämnda departements förvaltande ämbetsverk, marinförvaltningen, upphörde nämligen icke chefens för fortifikationen befattning med dessa fästningar, utan ordnades denna angelägenhet sålunda, att bemälde chef skulle i fråga om sjöbefästningarna intaga samma ställning till chefen för sjöförsvarsdepartementet och marinförvaltningen, som han i andra hänseenden intoge till chefen för landtförsvarsdepartementet och arméförvaltningen. Denna dubbla befattning blifver det möjligt för chefen för fortifikationen att utöfva genom den ställning, han intager såsom chef för fortifikationens officers- och underofficerskårer och däraf följande befogenhet att till erforderlig tjänstgöring inom de särskilda, åt chefen anförtrordade ämbetsområdena kommendera under hans befäl varande officerare och underofficerare. Dessa kunna sålunda af chefen för fortifikationen anlitas vid utförandet af de uppdrag i afseende å sjöbefästningarna och kustartilleriets byggnader m. m., som chefen kan af chefen för sjöförsvarsdepartementet och marinförvaltningen erhålla. Men om fortifikationens byggnadsafdelning öfverflyttades till fortifikationsdepartementet, som icke lyder eller kan komma att lyda under chefen för sjöförsvarsdepartementet eller marinförvaltningen, måste för sjöförsvaret anordnas en särskild byggnadsafdelning eller ock erforderlig personal från fortifikationen kommenderas att tjänstgöra vid marinförvaltningens fortifikationsafdelning och där bilda den behöfliga tekniska byrån. I båda fallen skulle en dubbel uppsättning af personal erfordras, hvarjämte i sistnämnda fall chefens för fortifikationen inflytande i fråga om sjöbefästningarna komme att försvinna. Men detta bör ju ej få ske.

Vid sådana förhållanden återstår att tillse, huru departementet må kunna på annat sätt tillgodoföras den militärtekniska sakkunskap, som för ett ändamålsenligt handhavande af förvaltningsgöromålen erfordras och af hvilken behovet särskildt vid revisionsväsendet gör sig gällande.

Därvid är först att erinra, att de brister i omförmälda afseende, hvilka här liksom å artilleridepartementet förefunnits, redan blifvit i stor omfattning afhjälpta genom bestämmelserna i nämnda brefvet den 7 juli 1899 angående rikets indelning i fortifikationsområden med där anställda fortifikationsbefälhafvare samt nämnda kungörelsen den 21 december 1900 angående behandling af ärenden rörande nybyggnad och underhåll af vissa landtförsvaret tillhörande hus och byggnader. I nämnda kungörelse stadgas, att närmaste öfverinseendet öfver landtförsvarets samtliga inom fortifikationsområde belägna byggnader, som äro ställda under arméförvaltningens å fortifikationsdepartementet vård, skall utöfvas af vederbörande arméfördelningschef med biträde af fortifikationsbefälhafvaren, hvilken skall föredraga alla frågor rörande nybyggnad och underhåll af sådana byggnader äfvensom de ärenden i öfrigt, hvilka på grund af hvad sålunda stadgats, tillhöra arméfördelningschefens pröfning. På grund af berörda nämnda bref och kungörelse har arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet den 18 juni 1902 och den 23 maj 1906 utfärdat och låtit kungöra särskilda bestämmelser beträffande vården och underhållet af de till truppförbanden öfverlämnade kasern- och lägeretablissemang, som stå under fortifikationsdepartementets förvaltning; och har härigenom vederbörande fortifikationsbefälhafvare tillagts en vidsträckt och ingående kontroll- och granskningsverksamhet. Sålunda och då, enligt omförmälda bestämmelser, till kasern- och lägeretablissemangen räknas alla till desamma hörande hus och öfriga byggnader, skjutbanor, öfningsfält, brunnar, stängsel, planteringar, vägar, broar, diken m. m. samt all till etablissemangen hörande fast inredning, är den för granskning af alla från vederbörande truppförband ingående redogörelser, som angå det under departementets vård ställda ordinarie underhållsanslaget, erforderliga tekniska sakkunskapen åt förvaltningen försäkrad.

Detsamma är förhållandet beträffande redogörelser öfver extra ordinarie anslagsmedel för arbeten, som utföras på entreprenad eller efter beställning hos större fabriker. För dessa arbetens utförande anställas nämligen särskildt utsedda sakkunniga kontrollanter.

Däremot har icke hittills för saklig revision af redogörelser, som afse dels arbeten, hvilka af de befintliga fyra fortifikationsförvaltningarna vid ingenjörtrupperna ombesörjas, dels ock sådana arbeten å rikets fästningar, hvilka till följd af sin natur ej lämpligen kunna utbjudas till allmän täflan, någon tekniskt bildad personal funnits att tillgå.

Denna brist, som med hänsyn till det öfverinseende, som alltid äger rum från fortifikationsstabens hufvudstation, dock icke kan tillmätas någon större betydelse, har kommittén ansett kunna förminskas genom de kompe-

tensvillkor, kommittén föreslagit för erhållande af ordinarie revisorsbeställning hos arméförvaltningen, därvid kommittén föreställt sig förhållandena kunna så ordnas, att revisor, som erhållit sin praktiska utbildning under tjänstgöring hos fortifikationsförvaltning, anställas företrädesvis hos arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet. Därjämte finner kommittén anställandet af ytterligare en officer å departementets militärbyrå vara ägnadt att afhjälpa antydde brist, enär denne må kunna antingen själf granska redogörelserna i tekniskt hänseende eller ock tillhandagå vederbörande revisor med erforderliga upplysningar.

Redan nu är, jämte den i departementets stat upptagna adjutanten, till tjänstgöring å detta departement beordrad en annan officer med särskildt uppdrag att utreda och granska sådana departementet tillkommande ärenden, som äga sammanhang med anordnande och underhåll af skjutbanor. Enligt kungl. brefvet den 14 juni 1901 utgår till denne extra adjutant ett årligt arvode af 1,200 kronor från anslaget till arméns byggnader, mötesfält, kommandantskapsutgifter samt fortifikationens öfningar och materiel.

Då denna för närvarande tillfälliga befattning enligt kommitténs förslag bör utbytas mot en stadigvarande sådan, att innehafvas af en fortifikationsstabsofficer, synes det kommittén lämpligt, att jämväl det med befattningen förenade arvode utbytes mot ett ordinarie arvode åt sådan officer och att sålunda ytterligare ett arvode för fortifikationen upptages bland dem, som i liggaren öfver de i Riksstaten uppförda anslag å fjärde hufvudtiteln förekomma i beräkningen af statsanslaget för aflöning och rekrytering m. m.

Med hänsyn till göromålens å departementet nuvarande antal och visade ökning (se bil. 8) kan det antagas, att de båda officerare, hvilka, utom chefen för militärbyrån, skulle där anställas, tidtals icke skulle kunna medhinna att jämte utförandet af andra dem tillkommande göromål, verkställa den tekniska granskning af inkommande förslag och redogörelser, som bör å militärbyrån äga rum. I sådana fall bör det stå chefen för fortifikationen öppet att till biträde å departementet kommendera andra officerare från fortifikationsstaben.

Med förändring af den nu å ifrågavarande departement använda benämningen adjutant till assistent, anser kommittén de båda vid militärbyrån till byråchefens biträde anställda officerare böra å staten betecknas såsom byråchefsassistent och andre assistent; afseende kommittén med förstnämnda assistents benämning att bestämma hans behörighet att vid förfall för byråchefen inträda i hans ämbetsutöfning. I sammanhang härmed vill kommittén erinra, att, då enligt den nya härorganisationen två

öfverstebeställningar vid fortifikationen uppkomma, chefsskapet för fortifikationsdepartementets militärbyrå torde böra, på sätt i kommitténs förslag till stat för departementet är uttryckt (bil. 15), angifvas tillkomma chefen för fortifikationsstabens hufvudstation.

Kommittén, som anser att fortifikationsdepartementets nuvarande indelning i en militär- och en civilbyrå bör bibehållas, har beträffande sistnämnda byrå redan i sitt förslag till artilleridepartementets organisation anført skäl för den af kommittén omfattade åsikt, att den för nämnda båda departements civilbyråer gemensamme chefen tillkommande aflöning bör uppföras å staten för fortifikationsdepartementet, där hans viktigaste verksamhet är förlagd.

Beträffande nuvarande beställningar såsom sekreterare och kamrerare samt revisor och bokhållare har kommittén icke funnit skäl föreslå någon annan ändring af nuvarande förhållanden, än hvad kommitténs förslag i fråga om kompetensvillkor innebär. Dock vill kommittén, som hänvisar till hvad kommittén anført i fråga om motsvarande beställningar å artilleridepartementet, framhålla nödvändigheten af en klar och öfverskådlig bokföring äfven å detta departement. I fråga härom gäller emellertid för detta departement detsamma, som angående bokföringen å artilleridepartementet anförts.

För detta liksom för artilleridepartementet är, på de i förslaget till organisation af sistnämnda departement anförda skäl, anställandet af en särskild registrator erforderligt. Som likväl de å detta departement förekommande ärenden icke äro så många, att registratorn i sådan egenkap tillkommande befattning med desamma skulle under expeditionstid kräfva hela hans arbetskraft, men å andra sidan såväl sekreteraren som revisorn kunna vara i behof af biträde för fullgörandet af dem åliggande göromål, anser kommittén, att registratorn bör åläggas skyldighet att biträda sistnämnda tjänstemän, hvilken skyldighet kommittén i sitt förslag till stat för ifrågavarande departement velat uttrycka genom ett tillägg till benämningen registrator, af orden »biträdande vid revisionen och kansliet».

Någon ändring i fråga om de ärenden, som nu tillkomma fortifikationsdepartementet, har kommittén ej ansett böra förekomma.

På grund af hvad sålunda anförts, föreslår kommittén:

att fortifikationsdepartementet, med chefen för fortifikationen såsom chef, må fortfarande organiseras på två byråer, nämligen en militär- och en civilbyrå;

att å *militärbyrån* må, utom chefen för fortifikationsstabens hufvudstation såsom byråchef, anställas en byråchefsassistent och en

andre assistent, hvilka dock liksom byråchefen ej må åtnjuta aflöning å departementets stat;

att å *civilbyrån* anställas såsom chef och föredragande ett krigsråd samt att till byrån i öfrigt må höra

1 sekreterare och kamrerare,

1 revisor och bokhållare samt

1 registrator, tillika biträdande vid revisionen och kansliet;

att å *militärbyrån* handläggas mål och ärenden, som angå:

a) tillsynen, vården och underhållet af arméförvaltningens ämbetshus i hufvudstaden samt därtill hörande brandredskap;

b) anskaffning och underhåll af materiel för ingenjörtruppernas och öfriga under departementets vård ställda förråd;

c) befästningars och till dem hörande byggnaders m. m. uppförande och underhåll;

d) uppförande och underhåll af kasernetablissemang med därtill hörande byggnader m. m.;

e) öfningsområden och skjutbanor;

f) öfriga under departementets vård ställda byggnader och markområden m. m.;

g) kommendantskapen;

h) inkvartering i de under departementets vård ställda byggnader och

i) granskning af redogörelser i tekniskt hänseende;

samt att å *civilbyrån* handläggas mål och ärenden, som angå:

a) utanordningar af medel;

b) bokföring;

c) granskning af redogörelser och räkningar;

d) fortifikationsdepartementets civila personal;

e) inköp eller försäljningar af fast egendom eller upplåtelse af nyttjanderätt till sådan egendom;

f) uppgörande af kontrakt samt tillämpning af kontraktsbestämmelser och af författningar, och

g) anmärkningsmål, hvarjämte byrån tillkommer

h) förvaring af kontrakt, uppbörds- och leveransbevis samt värdehandlingar.

G. Förslag till organisation af intendents- och civila departementen.

Under det att gränserna för artilleri- och fortifikationsdepartementens verksamhetsområden redan äro af de nämnda departement tillkommande ärendens art och beskaffenhet bestämda, kan beträffande intendents- och civila departementen ifrågasättas, huruvida icke en bättre fördelning af de på deras handläggning beroende ärenden må kunna åstadkommas i syfte att, till befordran af sakkunskapens inflytande på ärendenas behandling, likartade bestyr må komma att sammanföras till ett och samma departement och sålunda enhet i förvaltningen af dylika bestyr ernås. Den principiella skillnaden mellan nämnda departements förvaltningsändamål torde kunna sålunda bestämmas, att till intendentsdepartementet må höra ärenden, som angå anskaffning af naturaföremål af särskilda slag, hvaremot ärenden, afseende personliga förhållanden med däraf föranledande utgifter, böra tillhöra civila departementet. Sålunda är det ock, fränsedt de åligganden, som kvarstå såsom minnen af den fordom omfattande fondförvaltningen, och rena kassaärenden, hufvudsakligen ärenden, som afse aflöning, ordinarie eller tillfällig, samt pensionering, hvilka tillhöra sistnämnda departement.

Kommittén har icke lämnat obemärkt, att aflöningsmedel ingå jämväl i anslag, som stå under artilleri- och fortifikationsdepartementens förvaltning, samt tagit i öfvervägande möjligheten af öfverförandet utaf dylika anslag eller delar därpå till det egentliga aflöningsdepartementet, det civila, men har kommittén i sådana fall funnit vederbörande anslags sakliga innebörd utgöra hinder därför.

Vid enahanda pröfning af de under intendentsdepartementets förvaltning nu befintliga anslag har kommittén kommit till samma slutsats beträffande en del sådana, såsom exempelvis anslaget till landstormen, hvars hufvudsakliga natur dock är att vara ett aflöningsanslag. Däremot synes för kommittén något sakligt hinder ej föreligga för öfverförandet från intendents- till civila departementet af anslagen till ridskolan och till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet samt af anslaget för de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m. De under nämnda anslag upptagna utgifter äro af samma art, som de, hvilka utgå från det till civila departementet förlagda anslaget till aflöning och rekrytering m. m., och sammanförandet af berörda anslag synes desto lämpligare, som däri upp-

tagna aflöningsförmåner i flera fall tillkomma personer, som jämväl hafva aflöning från det ordinarie aflöningsanslaget.

Öfverflyttningen af berörda anslag skulle följdriktigt föranleda öfverflyttning jämväl af arbetskrafter från intendents- till civila departementet; men göromålsens mängd å intendentsdepartementet blifva äfven efter en sådan anslagsöfverflyttning så många, att de, långt ifrån att medgifva en minskning af arbetskrafter, ej kunna medhinnas af den å departementets nu gällande stat uppförda personal. Bristen på ordinarie arbetskrafter å detta departement har länge gjort sig gällande och framkallat extra åtgärder för dess afhjälpan. I sådant syfte har Kungl. Maj:t på framställning af arméförvaltningen genom nådigt bref den 5 oktober 1883 anvisat medel till aflöning åt en extra revisor under en tid af åtta månader och ytterligare genom nådigt bref den 19 december 1884 från fjärde hufvudtitelns anslag till extra utgifter anvisat 3,200 kronor för anställandet under år 1885 af en extra revisor och två extra amanuenser. Sistnämnda belopp har därefter för berörda ändamål utgått årligen till och med år 1901, hvarefter medel till aflöning åt nämnda personal utgått från det å arméförvaltningens stat uppförda belopp för vikariatsersättning, arvoden åt extra tjänstemän m. m., hvilket belopp fördenskull af 1901 års Riksdag, i enlighet med Kungl. Maj:ts framställning, höjdes med 3,500 kronor eller från 26,000 till 29,500 kronor. Denna personalökning har dock långt ifrån varit tillräcklig och behovet af förstärkning har naturligtvis med den ökning af göromål, som med tillämpningen af 1901 års härordning uppkommit, blifvit än större.

Härordningens inverkan i detta afseende har gifvetvis varit kännbar för arméförvaltningen i dess helhet, men särskildt för intendents- och civila departementen. Härom lämnar arméförvaltningen utredning i sin af kommittén förut omförmälda underdåniga skrifvelse den 16 november 1904 angående behovet af ytterligare tjänstemän hos ämbetsverket. Sålunda meddelas i fråga om revisionsarbetet, att till intendentsdepartementets revision öfverlämnats ej mindre än 3,662 mål, afseende 1902 års redovisningsväsende, af hvilka mål 3,091 blifvit af revisionen handlagda, hvar emot 571 redogörelser måst i ogranskadt skick till kammarrätten öfverlämnas. Civila departementet hade för samma tid af 1,877 inkomna särskilda redogörelser handlagt 1,678 och till kammarrätten ogranskade öfverlämnat 199.

Det var anförda förhållande, som framkallade anmärkning af Riksdagens revisorer, hvilka anförde, bland annat, att de underlydande förvaltningsmyndigheternas användning af betydande anslagsbelopp icke i arméförvaltningen underkastats den detaljgranskning, som särskildt här borde

kunna med full sakkunskap åstadkommas, samt att i följd däraf det med revisionen inom detta ämbetsverk afsedda ändamål eller beredande af tillfälle till en kraftig och skyndsam kontroll öfver ämbetsverkets underlydande åsidosattes.

Arméförvaltningen, som i afgifven förklaring öfver anmärkningen medgaf dess befogenhet med tillägg, att det med tillgängliga arbetskrafter icke stode i ämbetsverkets förmåga att afhjälpa det anmärkta förhållandet, framhåller i sin förut omförmälda skrifvelse ytterligare nödvändigheten däraf, att statens institutioner i allt, som rör armén under nuvarande förhållanden äro i stånd att fungera med största möjliga raskhet och precision, hvilket mål dock icke kunde vinnas med en i förhållande till det alltjämt ökade arbetet otillräcklig personal, hvars ihärdighet ovillkorligen måste taga intryck af vissheten om att icke kunna fullgöra det arbete, som blifvit densamma förelagdt.

Arméförvaltningens på anförda skäl gjorda framställning om ökning af revisionspersonalen med två revisorer å intendentsdepartementet och likaledes två revisorer å civila departementet biträdades af statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, ehuru han ifråga om aflöning till den nya erforderliga personalen, som tills vidare borde uppföras å extra stat, ansåg, att en af de extra revisorerna kunde utan allt för stor olägenhet fortfarande aflönas med ett belopp af 1,500 kronor.

Sedan Riksdagen i hufvudsak bifallit Kungl. Maj:ts i enlighet med statsrådets tillstyrkan gjorda framställning, utföres revisionsarbetet sedan innevarande års början å intendentsdepartementet af två ordinarie revisorer och två extra ordinarie, af hvilka den ena å arméförvaltningens och den andra å extra stat åtnjuta arfvoden å 2,500 kronor, samt å civila departementet af två ordinarie och två extra ordinarie revisorer, de sistnämnda med aflöning å 2,500 kronor, samt två amanuenser, hvarjämte andra extra ordinarie tjänstemän biträda vid granskningsarbetet.

Kommittén, som åberopar hvad arméförvaltningen i berörda skrifvelse anført, har efter verkställd utredning angående omfattningen af revisionsarbetet å intendentsdepartementet och fördelningen af detsamma, funnit, att därför måste, äfven efter öfverflyttningen af ofvanangifna anslag, anställas tjänstemän till minst det antal, som nu för ändamålet anlitas. Som det, enligt kommitténs åsikt, är oegentligt, att ordinarie arbete öfverlämnas till extra ordinarie tjänstemän för att af dem själfständigt och med full ansvarighet ombesörjas, och som det, särskildt hvad det noggrannhet och grannlagenhet fordrande revisionsarbetet angår, är af synnerlig vikt, att homogenitet och följdriktighet vid dess handhafvande iakttagas, anser kommittén att ordinarie revisorer böra anställas till så stort antal, som erfordras, för

att granskningsvärfvet må i sin helhet kunna af dem behärskas och ansvaret för samma arbete utan obillighet dem åläggas. Här af följer, att alla anmärkningar, som ej kunna under hand afhjälpas, utan måste underkastas departementets pröfning, böra omhändertagas af ordinarie revisor, som har att vidtaga härför erforderliga åtgärder och å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar föra talan.

Amanuensers och andra extra ordinarie tjänstemäns anlitande för revisionsarbetet har kommittén ej därmed velat afstyra. Fast hellre anser kommittén anställning af extra tjänstemän nödvändig ej mindre för att det ämbetsverket åliggande revisionsarbete må kunna hinna utföras än äfven för ifrågavarande extra tjänstemäns egen information till förvärfvande af skicklighet att i sin ordning rycka upp till ordinarie beställning.

Revisionen å intendentsdepartementet torde med afdrag af redogörelser, som afse värnpliktsanslaget samt anslagen till ridskolan och till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, kunna beräknas komma att under de närmaste åren omfatta omkring 3,000 redogörelser årligen. Om dessa fördelas på fyra revisionsrotlar, skulle på hvarje rotel komma omkring 750 mål. Ansvarighet för något större antal läser näppeligen kunna en revisor åläggas; men å andra sidan torde ock med biträde af en amanuens granskning af detta antal redogörelser kunna medhinnas. I följd här af föreslår kommittén, att utöfver nu befintliga två ordinarie revisorer å nämnda departement ytterligare två måtte där anställas.

Om, såsom kommittén föreslagit, förvaltningen af anslagen för de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m., ridskolan samt skjutskolan för infanteriet och kavalleriet öfverflyttas till det civila departementet, skulle denna öfverflyttning medföra en afsevärd ökning af det nämnda departements revision åliggande arbete. Antalet revisionsmål, som nu uppgår till omkring 2,000, kan beräknas komma att därigenom för närvarande höjas med omkring 900 och sålunda blifva i det stora hela ungefär detsamma som å intendentsdepartementet. Men granskningsarbetet med de civila departementet tillkommande redogörelser och räkningar, särskildt reseräkningar, är i allmänhet med hänsyn till redogörelsernas och räkningarnas beskaffenhet och omfattning mera tidskräfvande och medför i större grad än å intendentsdepartementet brefväxling med vederbörande redogörare samt utredningar under hand angående grunden för gjorda utbetalningar eller annat fullständigande af verifikationshandlingar. Därför kräver revisionsarbetet å detta departement flera arbetskrafter än å intendentsdepartementet, ehuru antalet revisionsmål ej är större.

Efter den af kommittén verkställda utredning har kommittén kommit

till den öfvertygelse, att, med tillämpning af nyss angifna grunder och under förutsättning, att omförmälda öfverflyttning af anslag kommer att äga rum, minst tre nya ordinarie revisorer erfordras å civila departementet. Denna kommitténs åsikt står i nära öfverensstämmelse med arméförvaltningens i dess förut i andra delar berörda skrifvelse i fråga om behovet af ytterligare tjänstemän, hvori arméförvaltningen för revisionsväsendet hemställt om ökning med två revisorer. Behovet häraf får anses ådagalagd genom numera medgifven anställning å extra stat af dessa revisorer. Härtill kommer det genom anslagflyttningar uppkomna behof af ökad revisionspersonal, hvilket icke lär kunna tillgodoses med mindre än att ytterligare minst en revisor anställas.

För att ytterligare vinna försäkran om revisionsarbetets behöriga utförande har kommittén i sitt förslag till stat uppfört jämväl en förste revisor med aflöning såsom tjänsteman i andra lönegraden. Denne tjänsteman bör, enligt kommitténs åsikt, hafva till uppgift att, utom deltagande i själfva granskningsarbetet, öfvervaka departementets hela revisionsväsende samt vara föredragande i alla anmärkningsmål, utan att likväl deltaga i besluten, hvilka på vanligt sätt må fattas af departementschefen efter förslag af byråchefen. Därigenom utjämnas för byråchefen arbetsbördan, som eljest, förut tillräckligt stor, skulle ökas, därest honom nu ej åliggande föredragningskyldighet i besvärsmål skulle tillkomma; men på samma gång bevaras den följdriktighet i afseende å ärendens afgörande, hvilken är beroende därpå, att alla anmärkningsmål föredragas af samma person.

Men det är ej endast inom revisionsområdet, arbetskrafterna å intendents- och civila departementen äro otillräckliga, utan äfven inom kansliet.

Å dessa departement, som i fråga om arbetets fördelning äro något olika de öfriga departementen, utgjordes till innevarande års början kanslipersonalen å intendentsdepartementet af en sekreterare och två amanuenser samt å civila departementet af en sekreterare och en amanuens, hvartill från och med detta år kommit en af extra ordinarie anslagsmedel aflönad notarie å hvartdera departementet, i sammanhang hvarmed den ena kansliamanuensen å intendentsdepartementet indragits.

Behovet af ifrågavarande notarier såsom biträden åt sekreterarne vid dessa departement har redan blifvit pröfvadt och erkändt genom bifall till arméförvaltningens framställning om ökade arbetskrafter, i hvad densamma afsåg anslag å extra ordinarie stat till dylika tjänstemäns aflöning, hvarför kommittén anser ej erforderligt, att nu upprepa eller ytterligare anföra skäl för deras anställande. Kommittén vill dock hafva erinrat om fördelen för ämbetsverket att vid förekommande förfall för ordi-

narie sekreterare eller vid vakanser hafva att tillgå förut skolade vikarier eller lämpliga personer till fyllande af vakanserna. Notarieöromålsens ordentliga utförande bör nämligen vara en god rekommendation för erhållande af befordran till sekreterarebeställningar.

I de af kommittén upprättade förslag till stater för intendents- och civila departementen (bil. 16 och 17) har kommittén ock uppfört en registrator för hvartdera departementet. Nödvändigheten af dessa redan å extra stat upptagna tjänstemän torde anses tillräckligt ådagalagd genom en hänvisning till de här bifogade uppgifter angående det antal mål, som under de två sistförflutna åren till departementen inkommit (se bil. 9—11). I öfrigt åberopar kommittén hvad angående uppförandet i stat af ordinarie registratorsbeställningar vid artilleri- och fortifikationsdepartementen anförts.

Med undantag af den personalökning, som kommittén nu föreslagit, har kommittén, som vid afgifvandet af nämnda förslag, i hvad de angå intendentsdepartementet, förutsatt, att sjukvårdsärendena skulle från departementet undantagas, ansett någon ändring af nuvarande organisation eller stater för intendentsdepartementets civilbyrå och civila departementet ej böra ifrågakomma. Likaledes har kommittén, i fråga om de institutioner, som nu äro gemensamma för hela ämbetsverket, men lyda under chefen för civila departementet, nämligen bokslutskontoret och kassakontoret, ansett, att desamma böra med oförändrad organisation och ställning i öfrigt bibehållas. Dock har kommittén i sitt förslag till stat för civila departementet från bokslutskontoret till civilbyrån öfverflyttat bokhållarebeställningen och från den å byrån nu upptagna revisors- och bokhållarebeställningen borttagit bokhållarebenämningen. Dessa åtgärder innebära likväl icke några ändringar af bestående förhållanden, enär, enligt hvad kommittén inhämtat, innehafvaren af sistnämnda beställning uteslutande tagits i anspråk för revisionsarbete, under det att civila departementets bokhålleri bestrides af den bokhållare, som upptagits under bokslutskontoret. Bokföringen å sistnämnda kontor, omfattande hufvudsakligen upprättandet af arméförvaltningens hufvudbok, har hittills bestridits endast af kamreraren, hvilken vid utöfvandet af öfriga, enligt instruktionen honom åliggande göromål haft till sitt biträde en amanuens. I gällande instruktion återfinnas ej heller särskilda bestämmelser om åligganden för någon bokhållare å bokslutskontoret, utan är omförmälde tjänsteman där inrymd bland bokhållare å departement.

Slutligen vill kommittén i fråga om den civila departementets chef underlydande personal fästa uppmärksamheten vid den nu i arméförvaltningens stat under benämning »ett juridiskt biträde för hela ämbetsverket»

upptagna tjänsteman med aflöning af 2,000 kronor i form af arfvode. Denne tjänsteman har tillkommit såsom ersättning för den hos krigskollegium och därefter hos arméförvaltningen anställde advokatfiskalen. Under det stillastående i härväsendets utveckling, som ännu utmärkte 1870- och början af 1880-talet, hade advokatsfiskalens göromål så förminskats, att, då fråga blef om arméförvaltningens omorganisation, hans beställning ansågs kunna indragas. Benämningen af juridiskt biträde, som valdes för arftagaren till hans åligganden, och det ringa belopp, som anslogs till dennes aflöning, kunde möjligen vid den tiden anses förklarliga. I samma mån som nödvändigheten af härens omorganisation gjorde sig mera gällande och lifaktigheten inom det militära området blef större, ökades emellertid göromålen för det juridiska biträdet. Halft förgätna rättsförhållanden måste utredas. Kronans äganderätt till fastigheter, som öfvergått till enskilds besittning, måste häfdas. Rättsliga bevis måste från de särskilda arkiven framletas och omfattande rättegångar anhängiggöras. Utom dylika maktpåliggande värf uppkommo vid genomförandet af beslutade förbättringar i härordningen en massa rättsfrågor af särskilda slag, hvilka till det juridiska biträdet öfverlämnades. Arméförvaltningen, som icke hade till sitt förfogande medel till förbättring af lönevillkoren, gaf sitt erkännande af betydelsen utaf det juridiska biträdets verksamhet genom att tillägga honom värdighet af t. f. ombudsman, och det åt honom upplåtna tjänsterum utmärktes såsom ombudsmanskontor. En fortsatt stegring af antalet ärenden, som öfverlämnades till ombudsmannens handläggning, föranledde dock slutligen arméförvaltningen att hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställning om extra ersättning åt honom; och har sådan framställning därefter årligen förnyats och vunnit Kungl. Maj:ts bifall, så att ombudsmannen under ett hvart af de sistförflutna åren uppburit, utöfver sitt arfvode 2,000 kronor enligt staten, ett belopp af 1,000 kronor, hvilket belopp för år 1905 anvisats från fjärde hufvudtitelns anslag till extra utgifter.

Uti hvad sålunda förekommit finner kommittén välgrundad anledning därtill, att äfven i arméförvaltningens stat gifves uttryck åt den förbättrade ställning, som de arméförvaltningens juridiska biträde tillkommande göromål åt detsamma faktiskt förvärfvat; hvarför kommittén föreslår, att i ämbetsverkets organisation måtte ingå ett ombudsmanskontor, som i likhet med bokslutskontoret och kassakontoret blifver gemensamt för hela ämbetsverket, men ställes under chefens för civila departementet öfverinseende, samt att för en ombudsman såsom tillhörande detta kontor i staten uppföres ett arfvode af 3,000 kronor.

För kommittén, som i det föregående yttrat sig om organisationen af

intendentsdepartementets civilbyrå och civila departementet med därunder lydande kontor, återstår att afgifva förslag rörande intendentsdepartementets militärbyrå. Om organisationen af denna byrå, som nu ej omfattar annan personal än en fältintendent såsom chef och föredragande samt en intendent såsom assistent, gäller i tillämpliga delar, hvad om motsvarande byråer å artilleri- och fortifikationsdepartementen anförts. I närmaste öfverensstämmelse med den föreslagna organisationen af sistnämnda byrå har kommittén i sitt förslag till stat för intendentsdepartementets militärbyrå uppfört en chef och föredragande af öfverstes grad, en byråchefsassistent af regementsofficers och en andre assistent af kompaniofficers grad, samtliga med aflöning å annan stat, intendenturkårens. Med den ökning af intendenturtjänstemän genom en andre assistent, som kommittén i staten uppfört, är icke behovet af teknisk sakkunskap i departementet, enligt kommitténs åsikt, under alla förhållanden tillgodosedt; men det må tillkomma chefen för departementet, som tillika är chef för intendenturkåren, att från intendenturkårens hufvudstation till tjänstgöring å departementet beordra andra intendentur, när så erfordras för förvaltningsärendenas ändamålsenliga behandling.

De båda assistenternas uppgift skulle vara att bereda till militärbyrån inkommande ärenden samt afgifva de yttranden angående anskaffningar, hvartill förvaltningsgöromålens handläggning, särskildt räkenskapsundersökningar, kunde gifva anledning. Kommittén afser nämligen, att ifrågavarande assistenter skola vara målsmän för den sakliga granskning, som, enligt hvad ofta framhållits, är af så stor betydelse för förvaltningens ändamålsenliga handhafvande och som särskildt inom detta departements förvaltningsområde kan vara af utomordentlig ekonomisk vikt och isynnerhet ägnad att åstadkomma likformighet i de olika förvaltningsgrenarna hos truppförbanden.

Byråchefsassistenten, med hvilken benämning kommittén i enlighet med hvad förut yttrats, afser att angifva dennes behörighet och skyldighet att vid förfall för byråchefen öfvertaga hans ämbetsutöfning, skulle exempelvis kunna förberedande handhafva alla utrustningsfrågor, hvaremot öfriga intendenturtekniska ärendens beredning kunde tillkomma andre assistenten. Göromålens fördelning mellan assistenterna torde dock vara beroende af byråchefen, som har att föredraga samtliga ärenden för departementschefen.

Då kommittén för byråchefen föreslagit öfverstes grad, har kommittén härför påverkats af samma skäl, som under artilleridepartementet anförts beträffande fälttygmästarens ämbetsställning samt därjämte tagit särskild hänsyn till det förhållande, att byråchefen må, liksom de-

partementschefen, vara behörig att verkställa inspektioner af arméförvaltningen underlydande regementsförvaltningar. För behörighet härtill förutsättes från militärsynpunkt, att den inspekterande åtminstone är likställd med dem, hvilkas åtgärder äro föremål för hans kritiska bedömande. Dylika inspektioner och den däraf föranledda personliga beröringen mellan det centrala ämbetsverkets och de decentraliserade förvaltningsinstitutionernas funktionärer synas kommittén böra hafva ett synnerligt förmånligt inflytande på förvaltningens handhafvande efter riktiga grunder samt därefter afpassade, sins emellan öfverensstämmande former. Detta inflytande kan blifva till stor fördel i ekonomiskt afseende därigenom att den erfarenhet, som vunnits vid ett truppförband, kan öfverföras och blifva till nytta vid ett annat och sålunda inom hela förvaltningsområdet genomföras de principer, hvilkas tillämpning medför minsta möjliga kostnad på samma gång som den åstadkommer fasthet och enhet i förvaltningen. De å byrån anställda assistenterna liksom öfriga intendenturtjänstemän, som kunna komma att anlitas å militärbyrån, blifva i tillfälle att i väsentlig mån bidraga till ernäendet af ett sådant önskvärdt förvaltningsresultat. Genom den jämförelse mellan de särskilda truppförbandens förvaltning, sådan den gifver sig tillkänna i dessas till militärbyrån sammanförda räkenskaper och redogörelser, kunna nämligen de å militärbyrån anställda assistenter eller från intendenturkårens hufvudstation beordrade intendenturtjänstemän bedöma förekommande skillaktigheter mellan de olika truppförbanden samt af föreliggande resultat vinna en väl grundad uppfattning om det mest ändamålsenliga och billiga sätt för förvaltningens handhafvande i den ena eller andra grenen, och, genom framhållande för byråchefen af hvad de sålunda inhämtat, sätta honom i stånd att vidtaga åtgärder för rättelser eller jämkningar, där sådana erfordras i de vid de särskilda förvaltningarna använda system.

Bifall till kommitténs förslag till organisation af intendentsdepartementets militärbyrå föranleder till sådan ökning af intendenturkårens stat, att däri upptages aflöning för ytterligare en öfverfältintendent. En förening, i likhet med den i fortifikationsdepartementet, af befattningen såsom chef för intendentsdepartementets militärbyrå med befattningen såsom chef för intendenturkårens hufvudstation torde, på grund af de å bådaddera hållen förekommande göromålens omfattning till såväl myckenhet som beskaffenhet, icke vara tänkbar.

I fråga om de intendentsdepartementet tillkommande göromål må erinras, att de i arméförvaltningens instruktion departementet tillagda ärenden angående mötesfält och skjutbanor förut öfverflyttats till fortifikationsdepartementet, hvaremot ärenden angående ved, ljus och vatten öfverflyttats från sistnämnda departement till intendentsdepartementet. Med

erinran om den af kommittén redan föreslagna utbrytning från departementet af sjukvårdsärenden har kommittén, utöfver hvad ofvan anförts angående öfverflyttning till civila departementet af förvaltningen utaf vissa anslag, icke att föreslå någon ändring i afseende å de ärenden, som tillhöra intendentsdepartementets ämbetsåligganden.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer kommittén,

att *intendentsdepartementet*, med generalintendenten såsom chef, organiseras å två byråer: *militärbyrån* med en öfverfältintendent såsom chef och föredragande samt en fältintendent såsom byråchefsassistent och en intendent vid intendenturkåren såsom andre assistent, samt *civilbyrån* med ett krigsråd såsom chef och föredragande,

att i öfrigt å *civilbyrån* anställas en sekreterare och en kamrerare såsom tjänstemän i andra lönegraden samt en registrator, en notarie, fyra revisorer och en bokhållare såsom tjänstemän i första lönegraden;

att å *militärbyrån* handläggas ärenden, som angå:

- a) truppernas underhåll;
 - b) arméns munderingsutrustning och annan intendenturmateriel;
 - c) intendenturförråden;
 - d) remonteringsväsendet och legning af exercishästar;
 - e) furagering;
 - f) ved, ljus och vatten för fästnings- och garnisonsorter; och
 - g) landstormen, intill dess uppdelningen af anslaget härför kan ske;
- samt att å *civilbyrån* handläggas ärenden, som angå:

- a) utanordning af medel;
- b) bokföring;
- c) granskning af redogörelser och räkningar;
- d) departementets civila personal;
- e) uppgörandet af kontrakt samt tillämpning af sådana och af ekonomiska författningar; och
- f) anmärkningar mot räkningar och redogörelser, hvarjämte civilbyrån tillkommer;
- g) förvaring af kontrakt, uppbörds- och leveransbevis samt värdehandlingar.

Under återopande af hvad kommittén anført beträffande *civila departementet*, föreslår kommittén:

att detta departement, med generalkrigskommissarien som chef, organiseras å en *civilbyrå*, med ett krigsråd såsom chef och föredragande, samt att under departementets öfverinseende ställas tre för hela ämbetsverket gemensamma kontor, nämligen: *bokslutskontoret*, *kassakontoret* och *ombudsmanskontoret*;

att å *civilbyrån*, förutom byråchefen, anställas:

en sekreterare,
 en kamrerare,
 en förste revisor,
 fem revisorer,
 en notarie,
 en registrator och
 en bokhållare;

att därjämte anställas:

å *bokslutskontoret*: en kamrerare,
 å *kassakontoret*: en krigskassör och
 å *ombudsmanskontoret*: en ombudsman;

att å departementet handläggas ärenden, som angå:

- a) arméns rekrytering;
- b) aflöning, som utgår från de å riksstatens fjärde hufvudtitel uppförda aflöningsanslag;
- c) anslagna medel till krigshögskolan, ridskolan, skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, krigsskolan och militärläkares undervisning;
- d) de värnpliktiges aflöning m. m.;
- e) inkvarterings- och servisbidrag, så vidt sådana utgå från inkvarteringsanslagen å nämnda hufvudtitel;
- f) rese- och traktamentsersättningar, så vidt de skola utgå från det särskilda anslaget å samma hufvudtitel;
- g) stipendier;
- h) reglementen för enskilda pensionsinrättningar vid arméns truppförband;
- i) kontroll i vissa delar af befintliga roterings- och därmed jämförliga kassor;
- j) pensionering och understöd från Vadstena krigsmanshuskassa, invalidhusfonden samt bevaringsmanskapets invalid- och pensionsfond äfven som begravningshjälp efter aflidna militärer, där sådan skall utgå;
- k) arméförvaltningens kassa, i dessa ärenden inbegripna samtliga rekvisitioner från statskontoret, hvilka rekvisitioner skola för hela ämbetsverket genom civila departementet verkställas;
- l) arméförvaltningens bokslut;
- m) tillsynen öfver arméförvaltningens arkiv och
- n) upprättandet hvarje år af liggare öfver anslagen under fjärde hufvudtiteln samt utarbetandet af det för Riksdagens revisorer afsedda statistiska tabellverk.

Såsom kommittén förut framhållit, erfordras utöfver den personal,

som uppförts å de af kommittén afgifna förslag till stater för arméförvaltningens olika departement, extra tjänstemän till biträde åt de ordinarie och till deras ersättande ifall af behof. Åt de extra tjänstemän, hvilkas biträde är nödvändigt för upprätthållandet af förvaltningsgöromålen, böra, enligt kommitténs åsikt, anvisas fasta arvoden. Det erforderliga antalet af sådana extra ordinarie tjänstemän eller amanuenser har kommittén beräknat till sexton, nämligen åtta för civila och sex för intendentsdepartementet samt en för hvartdera af fortifikations- och artilleridepartementen. Behof af amanuenser å civila departementet har kommittén nämligen ansett förefinnas för krigsrådet, till biträde vid ärendenas beredning, samt för kamreraren och bokhållaren, hvilka för ett säkert utförande af dem åliggande göromål måste hafva hjälp för kollationering, sifferkontroll och räkning m. m., hvarjämte en amanuens erfordras till biträde med Vadstena krigsmanshuskassas räkenskaper, en vid kansliexpeditionen, en vid boksluts- och krigskassörskontoren samt två vid revisionen. Å intendentsdepartementet erfordras biträde af en amanuens å kansliexpeditionen, en för hvarje revisionsrotel och en för bokhållaregöromålen. Den för hvartdera af artilleri- och fortifikationsdepartementen föreslagna amanuensen må vara behjälplig med de i allmänhet å vederbörande departements civilbyrå förekommande göromål samt vara tillgänglig för mottagande af förordnande för ordinarie tjänsteman, som kan vara förhindrad att upprätthålla sin beställning.

H. Erinringar angående ny instruktion för arméförvaltningen.

Kommittén, som icke har att afgifva förslag till affattningen utaf ny instruktion för arméförvaltningen, har i det föregående afgifvit förslag till bestämmelser angående arméförvaltningens verksamhet och organisation m. m., hvilka, enligt kommitténs åsikt, böra i instruktionen inflyta. Till fullständigande häraf har kommittén ansett sig böra ytterligare göra några uttalanden angående den ifrågasatta instruktionen.

Hvad då först angår indelningen af instruktionens innehåll, har kommittén i detta afseende icke något väsentligt att erinra mot nu gällande instruktion; dock synes kommittén dess första kapitel böra afhandla verkets ämbetsbefattning, hvilken, själf härledande sig från grundlagen, är bestämmande för ämbetsverkets organisation, som förty enligt den logiska ordningen bör följa därefter. Vidare torde bestämmelser gifvas angående ärendenas handläggning samt angående tjänstetillsättning och andra tjänste-

förhållanden äfvensom, i särskildt kapitel, åtal mot personalen och dennas ansvar för tjänstefel samt slutligen bestämmelser angående besvär öfver arméförvaltningens beslut.

I den nuvarande instruktionen afhandlas i ett särskildt kapitel, det fjärde, ämbets- och tjänstemännens åligganden, hvilka där äro detaljeradt bestämda. Kommittén drager i tvifvelsmål lämpligheten af dylika noggranna bestämmelser i omförmälda afseende. Då de göromål, som tillkomma en tjänsteman, i en instruktion så noga specificeras, kan, såsom ock har inträffat, den mening vilja göra sig gällande, att icke annat ärende, än som i instruktionen uttryckligen angifves, tillhör hans tjänsteåligganden. Om därför tjänstemännens skyldigheter skola i instruktionen angifvas, böra desamma icke genom en detaljerad uppräknings lista blifva så begränsade, att en tjänsteman kan däri finna anledning att försöka undandraga sig befattningen med ett ärende, som icke uttryckligen angifves; utan böra, enligt kommitténs mening, skyldigheterna endast till sin allmänna art bestämmas. Kommittén anser likväl, att instruktionen icke bör innehålla bestämmelser om andra än cheferna. Dessa skola vara ansvariga för förvaltningen, en hvar inom sitt område. Därför bör det ock tillkomma cheferna att mellan de till deras biträde ställda tjänstemän fördela ärendena på sätt, de kunna finna nödigt, för att ämbetsverket må kunna fylla sin uppgift. Bestämmelser om tjänstemännens skyldigheter, allrahelst deras, som af ämbetsverket själf tillsättas, böra sålunda vara att söka, icke i en af Kungl. Maj:t fastställd instruktion, utan snarare i en af arméförvaltningen fastställd arbetsordning.

*Arméförvaltningens
ämbetsbefattning.*

Instruktionen bör däremot innehålla bemyndigande för arméförvaltningen att utfärda dylika föreskrifter, hvilket bemyndigande lämpligen torde erhålla plats under kapitlet om arméförvaltningens ämbetsbefattning.

I samma kapitel torde intagas nuvarande instruktions bestämmelser i § 7, med undantag dock af hvad däri förekommer angående inspektioner, hvilket synes kommittén böra falla under kapitlet om ärendenas handläggning. Till ämbetsbefattningen höra ock rätteligen arméförvaltningens befogenhet att pröfva och afgöra anmärknings-, reskontrerings- och afskrifningsmål (ins. ¹⁾ § 16), dess skyldighet att afgifva förslag om medels användning m. m. (ins. § 26) och berättelser om förvaltningen (ins. §§ 28—31); men i anledning däraf att dessa ärenden tillkomma arméförvaltningen å de särskilda departementen, torde desamma, af praktiska skäl och då departementsindelningen ännu icke blifvit nämnd, lämpligen bibehållas under bestämmelserna om ärendens handläggning. Däremot synes till första kapitlet

¹⁾ »Ins.» = nu gällande instruktion för arméförvaltningen.

böra öfverflyttas stadgandet angående arméförvaltningens skyldighet (enligt ins. § 31) att årligen afgifva underdånig, för Riksdagens revisorer afsedd berättelse om tillståndet och styrelsen af de under dess förvaltning stående delar af statsverket.

Kapitlet om arméförvaltningens organisation torde böra omfatta i hufvudsak samma föreskifter, som nu därom gälla, med de ändringar likväl, som af kommitténs förslag föranledas, så att till boksluts- och kassakontoren tillägges ombudsmanskontolet såsom lydande under chefen för civila departementet, och att såsom chefer för fortifikations- och intendentsdepartementens militärbyråer upptagas chefen för fortifikationsstabens hufvudstation för den förra och en öfverfältintendent för den senare m. m. I fråga om uppräknigen af tjänstemän anser kommittén, att alla de, som enligt kommitténs förslag skola hafva befattningar i arméförvaltningen, såsom assistenter och departementsskrifvare, böra i instruktionen omnämnas. Bestämmelserna om sättet för ämbets- och tjänstemännens utnämning och förordnanden synas kommittén böra öfverflyttas till kapitlet om tjänstetillsättning m. m.

I öfrigt anser sig kommittén böra hemställa, att i instruktionen måtte gifvas bestämdt uttryck åt det förhållande, att, ehuru ämbetsverket utgöres af fyra departement, hvart och ett af dem i de ärenden, som på dess handläggning ankomma, företräder hela ämbetsverket.

Uti en särskild § efter den, hvori cheferna för departementen omförälas, torde lämpligen kunna inrymmas bestämmelser om departementschefs och byråchefs åligganden med uttrycklig föreskrift, beträffande departementschef, att han är Kungl. Maj:ts ansvarig för departementets förvaltning, och att han äger ensam beslutanderätt i alla de ärenden, som tillhöra departementet.

Om ärendenas handläggning torde, i enlighet med kommitténs förslag, stadgas, att densamma sker i plenum, vid sammanträden mellan två eller flera departement och å de särskilda departementen.

Af de, enligt nuvarande instruktion, plenum tillkommande ärenden torde kunna ur den nya instruktionen uteslutas dels »Kungl. Maj:ts remisser, hvilka icke äro ställda till visst departement», enär sådana remisser innebära nådiga befallningar och äro inbegripna i det nästföregående momentet, dels ock »frågor om räkenskapernas form och uppställning», hvilka frågor hvarje departement för sin del bör afgöra, hvaremot till samma ärenden torde komma dem, som nu handläggas i sammanträde mellan departementscheferna.

I fråga om arméförvaltningens arbetsordning torde böra tilläggas, att

Arméförvaltningens organisation.

Ärendenas handläggning.

hvarje departement för sig äger besluta om ordnandet af arbetena inom departementet.

Angående de ärenden, som böra tillkomma hvarje särskildt departement, får kommittén hänvisa till sina härofvan afgifna förslag.

I anledning af hvad kommittén i det föregående hemställt om behandlingen af anmärknings- och andra i ins. § 16 omförmälda mål, torde någon undantagsbestämmelse icke erfordras om andra mål än balansmål.

Uti följande § förekommande bestämmelser torde böra rättas till öfverensstämmelse med kommitténs förslag. Då vid sammanträden mellan flera departement hvarje departements beslutanderätt skall bevaras, erfordras för dylika sammanträden ej särskilda föreskrifter angående omröstning till beslut, hvaremot hvad därom nu är gällande, torde fortfarande få tillämpas å plenum. Dock synes för bestämmande af pleni beslut kunna vara tillfyllest att föreskrifva, att såsom beslut skall gälla den mening, hvarom de flesta sig förenat eller, vid lika röstetal för olika meningar, den, som biträdes af ordföranden.

I enlighet med kommitténs förslag torde föreskrifvas, att plenum utgöres af departementscheferna såsom beslutande, under ordförandeskap af den äldste af dem, efter föredragning af byråchefen å civila departementet eller, om ärendet företrädesvis tillhör visst departement, af den byråchef, som förberedande handlagt ärendet. Som pleniärenden angå hela ämbetsverket, bör för beslutsmässighet föreskrifvas, att alltid hvarje departement skall i plenum vara representeradt. Protokollsförande i plenum torde fortfarande förblifva sekreteraren å civila departementet, äfven om detta departements byråchef ej varit föredragande. Protokollen böra nämligen vara samlade på ett ställe, så att ej någon tvekan uppkommer, hvar protokoll i ett ärende är tillfinnandes.

Angående sammanträden mellan två eller flera departement torde böra föreskrifvas, att däri deltaga vederbörande departementschefer såsom beslutande och en byråchef från hvar af de sammanträdande departementen, hvarvid ärendets beskaffenhet må afgöra, hvilken byråchef bör från departement, där två sådana finnas, till sammanträdet kallas; att byråchefen å det departement, som ärendet mest angår, är föredragande, med rätt dock för annan departementschef att, i hvad ärendet angår hans departement, fordra föredragning af sin byråchef, samt att protokollsföring, om sådan erfordras, och expeditioner i ärendet ombesörjas å det departement, som har största delen i ärendet.

För ärendens afgörande å särskilda departement torde böra, i enlighet med hvad kommittén i det föregående hemställt, föreskrifvas, att ärendena afgöras af departementschef uppå föredragning af vederbörande byråchef;

dock att å civila departementet i byråchefs ställe, men i dennes närvaro, föredragas anmärkningsmål af förste revisorn samt ärenden rörande pensionering af arméns manskap, tilläggande af svärdspensioner och utbetalning af nådigt beviljade gratifikationer af kamreraren, hvarförutom, på sätt i nådigt bref den 30 december 1885 bestämts, till föredragning af kamreraren må kunna af departementschefen vid behof anvisas äfven andra ärenden.

Byråchefs rätt och skyldighet att låta anteckna från beslut i ärende skiljaktig mening bör ock i instruktionen bestämmas.

Till fullständigande af bestämmelserna angående göromålsens fördelning torde lämpligen stadgas, att de särskilda departementen dessutom förvalta fjärde hufvudtitelns anslag och disponera landtförsvarets fonder efter fördelning dem emellan af samma förvaltning och disposition på grund af nämnda tillgångars användning inom hvarje särskildt departements verksamhetsområde.

I ordning härefter torde komma de af kommittén föreslagna bestämmelser angående ärendens afgörande under departementschefs frånvaro samt angående utförfandet af byråchefsämbete vid förfall för ordinarie byråchef.

Uti det till ins. § 7 gjorda tillägg genom nådiga kungörelsen den 10 juni 1892 hafva departementschefer ålagts att genom inspektioner taga personlig kännedom om tillståndet af kronans, landtförsvaret tillhörande byggnader, förråd och öfrig egendom samt tillse, huru de lokala, arméförvaltningen underlydande förvaltningsmyndigheter utföra sina åligganden och tillämpa gifna föreskrifter. Kommittén anser ej blott, att denna inspektionsskyldighet må bibehållas, utan jämväl, att densamma må å militärdepartementen utsträckas till cheferna för militärbyråerna, hvilka må, efter vederbörande departementschefs förordnande, i hans ställe kunna företaga inspektionsresor. Dylika inspektioner, som kunna anses såsom den saktliga granskningens högsta grader, äro synnerligen ägnade att åstadkomma fasthet och enhet i förvaltningen samt bidraga till anslagsmedlens rätta och ändamålsenliga användning. De äro sålunda af stor betydelse såväl för förvaltningens systematiserande som för åstadkommande af den största möjliga sparsamhet.

Gränserna mellan departementschefs ensambeslutanderätt samt byråchefs berednings- och föredragningskyldighet torde i instruktionen närmare angifvas, så att tvekan ej må uppstå, huruvida en föreliggande fråga bör underställas departementschefen eller icke. Sådana åtgärder, som erfordras för fullständig utredning af ett ärende, måste anses tillhöra ärendets beredning. Byråchef må därför äga att utan föregående föredragning infordra förklaringar, upplysningar eller yttranden, som han finner erfordrer

liga för ärendets slutliga afgörande, äfvensom vidtaga åtgärder, som afse allenast befordran till granskning eller förvaring af handlingar eller dylikt.

Vidare må i öfrigt om måls och ärendens formella behandling gifvas bestämmelser och i sådant afseende stadgas dels om deras införande i diarium, hvari böra göras anteckningar om alla i ärende vidtagna åtgärder, så att upplysningar när som helst kunna inhämtas, i hvad skick och ställning mål eller ärende befinnes, dels ock om protokollsföring och expeditioners undertecknande m. m.

Hvad protokollsföring angår, torde sådan i allmänhet vara obehöflig. Den är ock redan i flera förvaltningsverk afskaffad med undantag för vissa fall, då omständigheterna fordra, att protokoll föras. De i arméförvaltningen nu förda protokoll inskränka sig, vidkommande de allra flesta ärenden, till ett omnämnande af ärendenas diarienummer med en för dem alla gemensam hänvisning till anteckning å akterna och i diariet samt till registraturet. Beloppen af utanordnade medel förekomma dock alltid i protokollen specificerade. Protokollsföringen kan sålunda ej anses vara synnerligen betungande, men torde dock än mera kunna inskränkas genom föreskrift i instruktionen därom, att öfver alla ärenden skall genom vederbörande föredragandes försorg upprättas en lista, å hvilken vid hvarje ärende medelst en kort anteckning utmärkes det beslut, som blifvit fattadt, samt dessutom antecknas, hvilka vid ärendenas afgörande närvarit, och att dessa listor samlas för hvarje år samt förvaras å de särskilda byråerna.

Protokoll torde dock böra föras utom i de fall, sådant i gällande författningar är föreskrifvet, äfven då skiljaktiga meningar vid ett ärendes afgörande förekommit, då beslut skall expedieras genom protokollsutdrag samt då arméförvaltningen finner skäligt särskildt förordna, att protokoll skall föras.

Om skrivelser och utlåtanden af arméförvaltningen torde böra stadgas, huru de skola undertecknas.

Skrivelser eller utlåtanden till Kungl. Maj:t i ärenden, hvari olika meningar inom arméförvaltningen yppats, böra åtföljas af protokollsutdrag, innehållande dessa meningar. Pleniskrivelser böra kontrasigneras af sekreteraren å civila departementet.

Tjänstetillsättning m. m.

I instruktionen torde böra inflyta fullständiga bestämmelser om tillsättandet af arméförvaltningens ämbets- och tjänstemän.

Efter bestämmelserna om tillsättandet af ämbets- och tjänstemän samt kungörandet af ledigblifna beställningar, i hvilket sistnämnda afseende kommittén ej har att föreslå några ändringar af hvad nu är gällande, synes kommittén lämpligen böra i instruktionen införas, hvad kommittén

föreslagit i fråga om kompetensvillkor, därvid särskildt torde omförmälas extra tjänstemans rätt till ersättning under tid, han för egen utbildning tjänstgör i regements- eller likartad förvaltning.

Beträffande de stadganden angående semester, tjänstledighet, förordnanden och afsked, som i ins. §§ 45—48 innehållas, har kommittén ej andra ändringar att föreslå än sådana, som må vara en följd af hvad kommittén i det föregående hemställt i fråga dels om upprätthållande af departementschefs och byråchefs göromål under ordinarie chefs frånvaro, därvid i fråga om upprätthållandet af byråchefsämbetet å civila departementet under tid, då ordinarie byråchefen är tjänstförrättande departementschef, torde förfaras på samma sätt, som för det fall, då nämnde byråchef beviljas tjänstledighet, dels om inrättandet af nya beställningar och befattningar, dels ock om öfverförandet till plenum af de departementscheferna gemensamt nu tillkommande åligganden. Dock vill kommittén förorda, att rätt till semester medgifves äfven ombudsmannen samt, under kortare tid, de extra tjänstemän, som af arméförvaltningen antagits till amanuenser.

Hvad i nu gällande instruktion är föreskrifvet om åtal mot personalen och ansvar för tjänstefel, torde fortfarande blifva gällande; börande likväl, enligt kommitténs mening, om tjänsteman, som är af Kungl. Maj:t utnämnd, dömes till mistning af sin tjänst under viss tid eller fälles till böter, beslutet jämte skälen därför hos Kungl. Maj:t anmälas.

För den, som med arméförvaltningens beslut icke åtnöjes, torde föreskrifvas, att ändring däri må sökas genom besvär, hvilka skola till landtförsvarsdepartementet ingifvas före klockan tolf å trettionde dagen efter erhållen del af beslutet; börande delgifning i ärende, som angår tillsättandet af tjänst, anses hafva skett den dag, beslutet blifvit i allmänna tidningarna kungjordt. Öfver tilldelad varning torde dock ej klagan få föras, hvarjämte torde böra föreskrifvas, att beslut om tjänstemans eller betjänts afstängning från tjänstgöring må gå i verkställighet utan hinder af besvårs anförande.

Uti de ämnen, som gällande instruktion afhandla och som nu icke blifvit af kommittén berörda, har kommittén ansett några principiella ändringar ej erforderliga.

I fråga om arméförvaltningens redovisningsskyldighet till kammarrätten, har kommittén velat uttala önskvärheten däraf, att tiderna för öfverlämnandet af arméförvaltningens hufvudbok med därtill hörande verifikationer framflyttas, dels för vinnande af tid för utförandet af den arméförvaltningen åliggande granskning af redogörelserna dels ock för inhämtande därur af upplysningar, som kunna vara erforderliga för

*Åtal mot
personalen
och ansvar
för tjänstefel.*

*Besvär öfver
arméförvalt-
ningens
beslut.*

*Öfriga be-
stämmelser.*

handläggningen af andra förvaltningsärenden. Kommittén har emellertid ansett sig icke kunna beträffande medelsredogörelser härom afgifva förslag, hvars bifallande skulle inskränka på tiden för kammarrättens revisionsafdelning att fullgöra sin granskningsskyldighet, hvaremot det synes kommittén icke böra förefinnas hinder för persedelredogörelsernas bibehållande i arméförvaltningen under längre tid, än nu är föreskrifven, eller ens för dessa redogörelserns kvarblifvande hos arméförvaltningen, hvilket skulle vara af synnerlig betydelse dels för verkställandet beträffande efterföljande redogörelser af den sakliga revision, som i arméförvaltningen utföres, men som ej kan vara att påräkna i kammarrätten, dels ock för bedömandet af befogenheten utaf framställningar, som kunna till arméförvaltningen inkomma, om anskaffningar af persedlar af samma slag, som i förut afgifna redogörelser äro upptagna.

För den civila personalen hos arméförvaltningen har kommittén i sina förslag till stater liksom i detta betänkande använt de benämningar, som nu förekomma såväl i detta som i andra förvaltningsverk. Ehuru någon ändring häri icke kan anses beröra grunderna för ämbetsverkets organisation, vill kommittén likväl fästa uppmärksamheten vid ett förut, särskildt af 1893 års kommitté väckt förslag om fastställandet för alla arméförvaltningens civila ämbets- och tjänstemän af särskilda benämningar, angifvande deras anställning just hos detta ämbetsverk. Nyssnämnda kommitté föreslog i sådant afseende, i analogi med de från krigskollegii tid ännu bevarade benämningarna krigsråd och krigskassör, benämningarna krigssekreterare, krigskamrerare, krigsrevisor o. s. v.

Kommittén anser det icke vara utan betydelse, att arméförvaltningens ämbets- och tjänstemän erhålla sådana benämningar, som utmärka deras befattning med krigsväsendet tillhörande förvaltningsgöromål och som både i och utom tjänsten skilja dem från deras likar vid andra centrala ämbetsverk. Sådant förhållande skulle otvifvelaktigt, bland annat, bidra till sammanhållning inom ämbetsverket och höjandet hos tjänstemännen af känslan utaf gemensamt ansvar. Kommittén har därför velat förorda införandet af dylika benämningar, i hvilket afseende kommittén finner lämpligt, att, med bibehållandet af benämningen krigskassör, alla öfriga tjänstemän i andra lönegraden må benämnas krigskommissarier samt tjänstemän i första lönegraden krigsrevisorer, om de innehafva kameral beställning, samt krigsnotarier, om de innehafva registrators- eller notariebeställningar.

J. Förslag angående de för arméförvaltningen gemensamma anslag.

Uti de särskilda förslag till stater för arméförvaltningens olika departement, som kommittén uppgjort, har kommittén icke kunnat upptaga sådana anslagsmedel, som äro afsedda att vara gemensamma för samtliga departement. Till dessa äro i nu gällande stat hänfödda, utom arfvode till juridiskt biträde 2,000 kronor, hvarom kommittén i det föregående haft anledning att yttra sig, sammanförda belopp dels 29,500 kronor till vikariatsersättning, arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän, flitpenningar, tillfälligt biträde och renskrifningskostnad, dels ock 18,556 kronor till skrifmaterialier och expenser, ved m. m., hvarjämte förekommer aflöning till betjante med tillhoppa 5,100 kronor, så att sammanlagda beloppet af gemensamma anslagsmedel utgör 50,056 kronor.

Hvarken anslaget till vikariatsersättning m. m. eller till skrifmaterialier m. m. hafva under de sistförflutna åren varit tillräckliga. Förstnämnda anslag, 29,500 kronor, öfverskreds sålunda år 1904 med 2,695 kronor 65 öre.

Utgifterna under nämnda år voro fördelade sålunda:

<i>å artilleridepartementet:</i>			
arfvoden åt 2 amanuenser (1,500 + 1,000)	kr.	2,500:—	
för renskrifning	»	961:26	
i gratifikationer	»	980:—	4,441:26
<i>å fortifikationsdepartementet:</i>			
arfvode åt 1 amanuens	kr.	1,200:—	
för renskrifning	»	459:60	
i gratifikationer	»	340:40	2,000:—
<i>å intendentsdepartementet:</i>			
arfvoden åt 7 amanuenser (till 2, hvaraf till den ene såsom extra revisor, å 1,500 och till 5 å 1,000)	kr.	8,000:—	
för renskrifning	»	2,464:25	
i gratifikationer	»	1,567:50	12,031:75
<i>å civila departementet:</i>			
arfvoden åt 5 amanuenser (2 å 1,500, 1 å 1,200 och 2 å 1,000)	kr.	6,200:—	
för renskrifning	»	2,136:22	
i gratifikationer	»	2,192:74	10,528:96
I vikariatsersättning utbetaltes för hela ämbetsverket			3,193:68
Summa kronor			32,195:65

Af detta anslag utgår i första rummet aflöning åt amanuenser, hvilken aflöning, för närvarande högst 1,500 och lägst 1,000 kronor för hvarje amanuens, torde böra beräknas för en hvar till minst 1,500 kronor, utgörande för 16 amanuenser, som kommittén föreslagit, 24,000 kronor. Äfven till vikariatsersättning måste högre belopp än förut erfordras ej allenast till ersättare för de af kommittén föreslagna nya tjänstemän under dem tilldelad ledighet, utan äfven till godtgörelse åt amanuenser för mistadt arfvode under erhållet förordnande att bestrida ordinarie tjänst, hvartill kommer, att byråchefen å civila departementet må under den tid, han kan varda tjänstförrättande departementschef, åtnjuta departementschefs tjänstgöringspenningar, hvarför kommittén ansett ifrågavarande post böra beräknas till 5,000 kronor. Under titel gratifikationer har kommittén beräknat 50 kronor i månaden till en hvar af sex extra tjänstemän och en extra vaktmästare samt dessutom 500 kronor för statistiskt arbete och 300 kronor för oförutsedt extra arbete eller tillhoppa 5,000 kronor. Renskrifningskostnaden, som visat en årlig stegring, har kommittén, oaktadt kostnaden för artilleridepartementets renskrifning, som, enligt kommitténs mening, till stor del skulle ombesörjas af departementsskrifvare, därigenom komme att minskas, ansett icke kunna beräknas till mindre än 7,000 kronor. Härtill kommer ersättning åt extra tjänstemän under tid, då de för praktisk utbildning tjänstgöra vid regements- eller likartad förvaltning, hvilken ersättning kommittén beräknat efter en tjänstgöringstid af ett halft år eller 182 dagar af 3 extra tjänstemän mot en ersättning till hvar af 3 kronor för dag, utgörande tillhoppa 1,638 kronor eller i rundt tal 1,650 kronor. I följd häraf har kommittén i vidfogade förslag till stat för de för arméförvaltningen gemensamma anslag (bil. 18) till arvoden åt amanuenser, vikariatsersättning och gratifikationer samt för tillfälligt biträde och renskrifning uppfört tillhoppa 42,650 kronor.

Hvad kostnaderna för skrifmaterialier och expenser, ved m. m. angå, har kommittén i nyssnämnda förslag till stat upptagit dem till 25,900 kronor, utgörande en höjning af nuvarande belopp med 5,446 kronor. Till denna ökning har kommittén funnit anledning dels i det förhållande, att anslaget under senare år måst öfverskridas med nära 3,000 kronor, dels däri, att, sedan arméförvaltningen tagit i besittning de lägenheter i förutvarande posthuset, som nu för ämbetsverket äro bestämda, och som omfatta flera rum än arméförvaltningens nuvarande ämbetshus, kostnaderna för uppvärmning m. m. komma att uppgå till högre belopp än hittills, hvarjämte tillkommer aflöning, som härifrån bör utgå, såväl till ytterligare en portvakt som till en maskinist, för hvilken sistnämnda måste beräknas minst 1,500 kronor; dels slutligen däri, att utarbetandet af fjärde hufvud-

titelns liggare, hvilken till omfånget ökas för hvarje år, i följd häraf med för ökad kostnad, hvilken synes kommittén böra, i likhet med hvad förut varit fallit, bestridas från ifrågavarande medel.

Den uti nu gällande stat uppförda aflöning åt en förste vaktmästare och fem andra vaktmästare med tillhops 5,100 kronor har i kommitténs förslag bibehållits oförändrad.

Sammanlagda beloppet af de gemensamma anslagen blifver sålunda enligt kommitténs förslag 73,650 kronor.

K. Af kommitténs förslag föranledda ändringar af andra stater samt kostnadsberäkningar.

Såsom kommittén redan framhållit, föranleder bifall till kommitténs förslag i fråga om arméförvaltningens organisation ändringar af *staterna* för *artilleristaben*, för *artilleriets tygstater* och för *intendenturkåren*. I förstnämnda stat skulle nämligen komma att uppföras ytterligare två artilleristabsofficerare; och anser kommittén det arfvode, som för dem må upptagas å nämnda stat, böra bestämmas till 1,200 kronor för den ene och 1,000 kronor för den andre. Som de nu utgående arfvodena till assistenten å militärbyrån, 1,000 kronor, och till en artilleriofficer för biträde å byrån enligt nådiga brefvet den 29 januari 1904, 800 kronor, samt till en redogörare för de till artilleriets tygstater anvisade medel enligt nådiga brefvet den 31 december 1902, 500 kronor, ej komme att utgå, skulle någon ökad kostnad i detta afseende ej uppkomma, utan tvärtom vinnas en besparing af 100 kronor.

Å staten för artilleriets tygstater skulle tillkomma följande:

1 fälttygmästare, lön	kr. 6,000:—	
dagaflöning à 6 kronor i 365 dagar	» 2,190:—	8,190:—
1 departementsskrifvare, lön	» 1,320:—	
dagaflöning à 3 kronor i 365 dagar	» 1,095:—	2,415:—
1 ålderstillägg å lönen à 500 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring		
5 dito		12,075:—

Staten för intendenturkåren skulle komma att ökas med:

1 öfverfältintendent, lön	kr. 6,000:—	
dagaflöning à 6 kronor i 365 dagar	» 2,190:—	8,190:—

I aflöningsanslaget skulle dessutom uppkomma en ökning af 800 kronor, arfvode åt ännu en stabsofficer vid fortifikationen, som är afsedd att vara byråchefsassistent å fortifikationsdepartementets militärbyrå samt bör för den skull och då han lämpligen bör innehafva regementsofficers grad erhålla samma arfvode som afdelningschef vid fortifikationens hufvudstation. Denna ökning utaf aflöningsanslaget är emellertid likställd med ökningen af anslaget till artilleristaben därutinnan, att den ej medför en höjning af statsutgifterna i allmänhet, utan tvärtom medför en besparing, enär det arfvode, 1,200 kronor, som för närvarande tillkommer en till biträde å fortifikationsdepartementet beordrad officer, enligt nådiga brefvet den 14 juni 1901, ej vidare behöfver utbetalas.

Af de under fjärde hufvudtiteln uppförda anslag beröras, utom *aflöningsanslaget*, jämväl *anslaget till inkvarteringskostnader och anslaget till ålders-tillägg* af de ändringar i arméförvaltningens stat, kommittén föreslagit. Inkvarterings- och servisbidrag böra beräknas för generalläkaren med 1,500 kronor, för den nye öfverfältintendenten med 1,200 kronor samt för de sex departementsskrifvarne å 400 kronor med tillhopa 2,400 kronor. För fälttygmästaren har kommittén ej beräknat inkvarteringsbidrag, enär kommittén antagit, att han, i likhet med den hittills varande fälttygmästaren, komme att åtnjuta naturainkvartering, utan endast servisbidrag, 82 kronor 50 öre. Ökningen af detta anslag blifver sålunda 5,182 kronor 50 öre.

De af kommittén föreslagna nya beställningar, som äro förenade med ålderstillägg, föranleda en ökning af detta anslag, enligt följande efter häfdvunnen grund gjorda beräkning:

12 tjänstemän i första och andra lönegraden hos arméförvaltningen å 1,000/2	kr. 6,000:—
6 departementsskrifvare å 500/2	» 1,500:—
1 tjänsteman i 1:sta lönegraden hos arméns sjukvårdsstyrelse å 1,000/2	» 500:—
1 vaktmästare hos dito å 100/2	» 50:—

Summa kronor 8,050:—

Enligt kommitténs förslag skulle anslaget till arméförvaltningen behöfva höjas:

för artilleridepartementet,	nu kr.	17,900:—	till kr.	18,000:—
» fortifikations »	»	7,500:—	»	16,900:—
» intendents »	»	35,285:—	»	36,400:—
» civila »	»	42,900:—	»	65,400:—
» gemensamma behof	»	55,156:—	»	73,650:—

Summa nu kr. 158,741:— till kr. 210,350:—

	Transport 4,300: —
från anslaget till arméns diverse intendentur- och sjukvårdsbehof:	
arfvode åt en adjutant hos öfverfältläkaren, enligt särskilda nå-	
diga bref	600: —
	Summa kronor 4,900: —

Med hänsyn till ifrågavarande anslags stora belopp, har uppkomsten af omförmälda besparingar icke föranledt kommittén att föreslå någon motsvarande minskning af anslagen, allra helst som de behof, hvilka genom berörda reservationsanslag skola tillgodoses, årligen växa och kräfva ökning af anslagsmedlen.

Ej heller har kommittén, med hänsyn till det af medicinalstyrelsen vid flera tillfällen framhållna behof af ännu ett medicinalråd, velat såsom minskning af statsutgifterna beräkna den nu till öfverfältläkaren anslagna aflöning af 6,400 kronor jämte ett ålderstillägg å 600 kronor.

Uti kommitténs förslag till stater har kommittén för *ordinarie* civila ämbets- och tjänstemän uppfört aflöning med de belopp, som för närvarande äro bestämda. Kommittén har nämligen ej ansett det falla inom dess befogenhet att afgifva yttrande eller förslag angående lönereglering för ämbetsverket, helst denna angelägenhet ingår i en annan kommittés uppgift. Klart är, att, då allmän lönereglering för civila ämbets- och tjänstemän genomföres, sådan kommer att gälla äfven dem, som tillhöra arméförvaltningen.

III. Angående arméförvaltningens verksamhet i krig.

Uti förevarande betänkande har kommittén upprepade gånger såsom skäl för de af kommittén omfattade åsikter i afseende å organisationen af arméns centrala förvaltningsmyndighet under fred framhållit, att fredsorganisationen borde så nära som möjligt anpassas efter förvaltningsförhållandena under krig. Därför har kommittén, ehuru det ej ingår i dess uppdrag att afgifva förslag angående krigsförvaltningen, likväl ansett sig böra i korthet angifva, huru arméförvaltningen, enligt kommitténs uppfattning, under krigstid bör vara organiserad och verksam.

Arméförvaltningen i dess helhet bör under krig fortfarande fungera såsom organ för hela den centrala förvaltningen, så att i dess organisation och arbetssätt ej andra förändringar behöfva inträda än de, som föranledas däraf, att alla utgifter från och med första mobiliseringsdagen komma att bestridas från de för arméns behof under krig anvisade medel, som af civila departementet omhänderhafvas. Alla departementen afgifva gemensamt underdånigt förslag till krediter, som böra ställas till arméförvaltningens förfogande.

Fälthärens förvaltningsmyndigheter vid armékvarter och härafdelningskvarter äfvensom andra, hvilka lyda omedelbart under högste befälhafvaren för fälthären, träda i samma förhållande till arméförvaltningen, som de under densamma i fredstid omedelbart lydande förvaltningsmyndigheter; och bör, om Konungen Själf för både högsta befälet öfver fälthären och befälet öfver armén på hufvudkrigsskådeplatsen, åt generalstabschefen tilldelas samma myndighet i förvaltningshänseende, som tillkommer arméchef.

Myndigheterna i hemorten, såsom ställföreträdande fördelningsintendenter, depåförvaltningar m. fl., förblifva i samma förhållande till arméförvaltningen som motsvarande myndigheter under fredstid.

Inom arméförvaltningen bibehålla artilleri-, fortifikations- och intendentsdepartementens militärbyråer samma verksamhet som under fred, och bör extra personal efter behof och tillgång få antagas. För samma departementens civilbyråer blifver arbetet i hufvudsak inskränkt till upprättandet af förteckningar öfver de af departementen beslutade utgifter, hvilka för-

teckningar öfverlämnas till civila departementet, dit jämväl redogörelserna öfver utanordnade medel till bestridande af dessa utgifter insändas för granskning. Medel för utgifter, som beslutas af militärdepartementen efter Kungl. Maj:ts för hela kriget eller för viss tid eller för en gång gifna bemyndigande, utanordnas från den gemensamma kassan. Den civila personal, som till följd af göromålens minskning å militärdepartementens civilbyråer kan där undvaras, öfverflyttas i mån af behof till militärbyråerna eller till civila departementet för förstärkning af dess arbetskrafter.

Artilleridepartementet arbetar liksom i fred, ombesörjer anskaffning och underhåll af vapen, ammunition och materiel genom, bland andra, underlydande fabriker och tygverkstäder såväl till trupperna i hemorten som till de fälthären tillhörande arméerna (härafdelningarna) å de särskilda krigsskådeplatserna och står i omedelbar förbindelse med dessa.

Fortifikationsdepartementet bibehåller ock sin verksamhet såsom i fred, ombesörjer anskaffning af ingenjörmateriel m. m. åt trupperna samt öfvervakar befästningarnas i hemorten fortifikatoriska utrustning och förstärkning.

Intendentsdepartementet verkar såsom i fred, ombesörjer förplägnad och utrustning för såväl fälthären som trupperna i hemorten, för de sistnämnda genom underlydande ställföreträdande fördelningsintendenturer och depåförvaltningar m. fl. samt för fälthären genom vederbörande arméintendenter, hvilka departementet vid behof skall understödja genom anskaffade förråd af förnödenheter, isynnerhet sådana, som måste till riket importeras.

De militära departementscheferna erhålla, hvad fälthären angår, för utförandet af sina åligganden erforderliga militära meddelanden och anvisningar från högste befälhafvaren för fälthären (generalstabschefen), hvilken tillika kan från departementscheferna infordra erforderliga upplysningar. Departementscheferna böra sålunda *samverka* med fälthärens högsta ledning. Ärenden, i hvilka samverkan ej kunnat omedelbart åstadkommas, afgöras af Kungl. Maj:t.

Civila departementet, som vid inträffande mobilisering afgifver förslag till fältaflöning, därest sådan ej förut är bestämd, och andra förslag angående kassaväsendet m. m. samt träder i förbindelse med statskontoret, riksgäldskontoret och riksbanken i enlighet med de planer, som må förut vara utarbetade, utöfvar i öfrigt sin verksamhet som i fred, men med förstärkt personal. Departementet förser myndigheterna i hemorten med nödiga förskott och fälthärens myndigheter med fältkassor. Alla medelsrekvisitioner och redogörelser ingå till departementet, som verkställer erforderliga utanordningar från de för arméns krigsutgifter anvisade medel

samt låter verkställa granskning af redogörelserna. Efter krigets slut afgifver departementet gemensamt med öfriga departement förslag till erforderliga omföringar till riksstatens olika anslag.

Hvad slutligen *arméns sjukvårdsstyrelse* angår, arbetar äfven denna som i fred med afseende på hemortens myndigheter. Den ombesörjer såväl ersättning af sjukvårdspersonal och materiel vid fälthären samt etappväsendet som ock upprättandet af sjukvårdsanstalter i hemorten. Fälthärens myndigheter stå i samma förhållande till sjukvårdsstyrelsen som till arméförvaltningens departement. Jämväl chefen för styrelsen intager samma ställning som arméförvaltningens departementschefer till högste befälhafvaren för fälthären (generalstabschefen). Erforderliga medel skulle inom gränserna för de af Kungl. Maj:t beviljade krediter hos civila departementet rekvireras.

Till åskådliggörande af förvaltningsärendenas gång under krig har kommittén låtit uppgöra särskilda diagram, utvisande de särskilda myndigheternas förbindelse med hvarandra. Diagrammen, till hvilka kommittén hänvisar, (bil. 20—23) äro uppgjorda under särskilda förutsättningar, som öfverskrifterna å desamma angifva.

*Bil. 1.***1858 års kommittés förslag till krigskollegii ombildning.****Arméförvaltningen.****Artilleriafdelningen.***Chef:* generalfälttygmästaren.*Ledamöter:* fälttygmästaren.

1 krigsråd.

Militärkontor: 1 adjutant.*Kansli:* 1 sekreterare.

1 kanslist.

Kammarkontor: 1 kammarförvant.

1 kammarskrifvare.

Fortifikationsafdelningen.*Chef:* fortifikationsgeneralen.*Ledamöter:* öfversten vid ingenjörkåren.

1 krigsråd.

Militärkontor: 1 adjutant.*Kansli:* 1 sekreterare.

1 kanslist.

Kammarkontor: 1 kammarförvant.**Intendentsafdelningen.***Chef:* generalintendenten.*Ledamöter:* intendenten.

1 krigsråd.

Militärkontor: 1 adjutant.*Kansli:* 1 sekreterare.

2 kanslister.

Kammarkontor: 1 kammarförvant.

2 kammarskrifvare.

Aflöningsafdelningen.*Chef:* generalkrigskommissarien.*Ledamöter:* 1 krigsråd.

1 kamrerare och chef för vid pensions- och fondförvaltningskontoret.

Kansli: 1 sekreterare.

1 kanslist.

Aflöningskontor: 1 kammarförvant.
1 kammarskrifvare.

Pensions- och fondförvaltningskontor: 1 kammarförvant.
1 kammarskrifvare.

Gemensamma kontor.

Boksluts- och kontrollkontor: ¹⁾ 1 kamrerare.
3 bokhållare.
1 kammarskrifvare.
3 revisorer.
3 kammarskrifvare.

Kassakontor: 1 krigskassör.
1 kammarskrifvare.

Advokatfiskalskontor: 1 advokatfiskal.
1 kanslist.

¹⁾ Stående under generalkrigskommissariens tillsyn och kontroll.

**Landtförsvarskommitténs af år 1861 förslag till
krigskollegii ombildning.**

Krigsförvaltningen.

Generalfälttygmästareämbetet.

Chef: generalfälttygmästaren.

Ledamöter: fälttygmästaren.

1 krigsråd.

Militärkontor: 1 adjutant.

Kansli: 1 sekreterare.

(Gemensamt 1 kanslist.

med general-

ingenjörssäm-

betet.)

Kammarkontor: 1 kamrerare.

(Gemensamt med 1 kammarförvant.

generalingenjörss-

ämbetet.)

1 revisor.

1 bokhållare.

3 kammarskrifvare.

Generalingenjörssämbetet.

Chef: fortifikationsgeneralen.

Ledamöter: öfversten vid ingenjörskåren.

1 krigsråd (detamma som å generalfälttygmästareämbetet).

Militärkontor: 1 adjutant.

Kammarkontor:

(Gemensamt med

generalfälttygmästare-

ämbetet, se ofvan.)

Kansli:

(Gemensamt

med generalfält-

tygmästareämbetet,

se ofvan.)

Generalintendentsämbetet.

Chef: generalintendenten.

Intendentsafdelningen.

Ledamöter: intendenten.

1 krigsråd.

Militärkontor: 1 adjutant.

Kansli: 1 sekreterare.

3 kanslister.

Kammarkontor: 1 kamrerare.

1 kammarförvant.

1 revisor.

1 bokhållare.

2 kammarskrifvare.

Aflöningsafdelningen.

Ledamöter: 1 krigsråd.

Kansli: 1 sekreterare.

1 kanslist.

Kammarkontor (för aflönings- och indelningsärenden):

1 kamrerare.

1 kammarförvant.

1 bokhållare.

2 kammarskrifvare.

Kammarkontor (för pensions- och fondförvaltningsärenden):

1 kamrerare.

1 revisor och kammarskrifvare.

Gemensamma kontor.

Advokatfiskalskontor: 1 advokatfiskal.

1 kanslist.

Kassakontor: 1 krigskassör.

1 kammarskrifvare.

Hufvudbokskontor: 1 hufvudbokhållare.

Arméförvaltningens organisation af år 1865.**Artilleridepartementet.***Chef:* generalfälttygmästaren.*Ledamöter:* fälttygmästaren.

1 krigsråd.

Militärkontor: 1 adjutant.*Kansli:* 1 sekreterare.

1 kanslist.

Kammarkontor: 1 kamrerare.

1 revisor och bokhållare.

1 kammarskrifvare.

Fortifikationsdepartementet.*Chef:* chefen för fortifikationen.*Ledamöter:* öfversten vid fortifikationen.

1 krigsråd.

Militärkontor: 1 adjutant.*Kansli- och kammarkontor:* 1 kamrerare och sekreterare.

1 revisor och bokhållare.

1 kanslist.

Intendentsdepartementet.*Chef:* generalintendenten.*Ledamöter:* intendenten.

1 krigsråd.

Militärkontor: 1 adjutant.*Kansli:* 1 sekreterare.

2 kanslister.

Kammarkontor: 1 kamrerare.

1 revisor.

1 bokhållare.

1 kammarskrifvare.

Civila departementet.*Chef:* generalkrigskommissarien.*Ledamöter:* 2 krigsråd.*Kansli* (gemensamt för aflönings- och kassaafdelningen):

1 sekreterare.

2 kanslister.

Aflöningsafdelningen.

Aflöningskontor: 1 kamrerare.
1 revisor.
1 bokhållare.
1 kammarskrifvare.

Kassaafdelningen.

Pensions- och fondförvaltningskontor: 1 kamrerare.
1 revisor och bokhållare.
1 kammarskrifvare.

Kassakontor: 1 krigskassör.
1 kammarskrifvare.

Bokslutskontor: 1 kamrerare.
1 kammarskrifvare.

Gemensamt kontor

under närmaste tillsyn af chefen för civila departementet.

Advokatfiskalskontor: 1 advokatfiskal.
1 kanslist.

Löneregleringskommitténs af år 1878 förslag till arméförvaltningens omorganisation.

Artilleridepartementet.

Chef: generalfälttygmästaren.

Militärbyrå: fälttygmästaren.

1 adjutant.

Civilbyrån: 1 krigsråd.

1 kammarförvant.

Kansliet: 1 sekreterare.

1 registrar.

Fortifikationsdepartementet.

Chef: chefen för fortifikationen.

Militärbyrå: öfversten vid fortifikationen.

1 adjutant.

Civilbyrån: 1 krigsråd (detsamma som å artilleridepartementet).

1 kammanförvant.

Kansliet: 1 sekreterare.

1 registrator (densamme som å artilleridepartementet).

Intendentsdepartementet.

Chef: generalintendenten.

Militärbyrå: intendenten.

1 adjutant.

Första civilbyrån (för aflönings- och pensionsärenden):

1 krigsråd.

1 kammarförvant.

Andra civilbyrån (för öfriga civila ärenden):

1 krigsråd.

1 kammarförvant.

Kansliet: 1 sekreterare.

1 notarie.

1 registrar.

Gemensamma kontor.

Förvaltningens räkenskaps- och revisionskontor: 1 kamrerare.

1 revisor och bokhållare.

$$7 \quad d:o \quad \gg \quad d:o$$

Kassakontor: 1 kassör.

Kungl. Maj:ts förslag till organisation af arméförvaltningen år 1880.

(= arméförvaltningens organisation af år 1881.)

Artilleridepartementet.

Chef: generalfälttygmästaren.

Militärbyrån: fälttygmästaren.

1 assistent.

Civilbyrån: 1 krigsråd.

1 sekreterare och kamrerare.

1 revisor.

1 revisor och bokhållare.

Fortifikationsdepartementet.

Chef: chefen för fortifikationen.

Militärbyrån: öfversten vid fortifikationen.

1 adjutant.

Civilbyrån: 1 krigsråd (detsamma som i artilleridepartementet).

1 sekreterare och kamrerare.

1 revisor och bokhållare.

Intendentsdepartementet.

Chef: generalintendenten:

Militärbyrån: intendenten.

1 assistent.

Civilbyrån: 1 krigsråd.

1 sekreterare.

1 kamrerare.

2 revisorer.

1 bokhållare.

Civila departementet.

Chef: generalkrigskommissarien.

Civilbyrån: 1 krigsråd.

1 sekreterare.

1 kamrerare.

1 revisor.

1 revisor och bokhållare.

Bokslutskontoret: 1 kamrerare.

1 bokhållare.

Kassakontoret: 1 krigskassör.

Ett juridiskt biträde för hela ämbetsverket.

1898 års förslag till ny organisation af arméns förvaltning.

Artilleristyrelsen.*Chef:* generalfälttygmästaren.*Förvaltningsbyrån:**Chef och föredragande:* fälttygmästaren.

Personal ur artilleristaben.

1 sekreterare, tillika kamrerare.

1 registrator.

1 bokhållare, tillika redogörare.

1 revisor.

*Tekniska byrån:**Chef och föredragande:* chefen för artilleristaben.

Personal ur artilleristaben.

Fortifikationsstyrelsen.*Chef:* chefen för fortifikationen.*Förvaltningsbyrån:**Chef och föredragande:* regementsofficer ur fortifikationen.

Personal ur fortifikationen.

1 sekreterare, tillika kamrerare.

1 registrator, tillika redogörare.

1 revisor, tillika bokhållare.

*Tekniska byrån:**Chef och föredragande:* regementsofficer ur fortifikationen.

Personal ur fortifikationen.

Intendenturstyrelsen.*Chef:* generalintendenten.*Militärbyrån:**Chef och föredragande:* öfverfältintendenten.

Personal ur intendenturkåren.

1. Civilbyrån:

Chef och föredragande: krigsråd.
1 sekreterare.
1 registrator.

2. Civilbyrån:

Chef och föredragande: krigsråd.
1 kamrerare.
1 bokhållare.
1 d:o
1 revisor.

1 revisor vid fördelningsintendentur.
5 d:o d:o

Öfverfältläkarens stab.

Öfverfältläkaren.

1 stabschef, regementsläkare.
1 adjutant, bataljonsläkare.
1 veterinär.
1 sjukvårdsintendent.
1 sergeant af 1. klass.

Uppgift

å de under åren 1904 och 1905 till arméförvaltningens artilleri-
departement inkomna mål och ärenden.

	1904	1905
Kungl. bref och generalorder	255	264
Kungl. remisser och mål, som föranledt underdåniga skrifvelser	24	62
Mål rörande försök och rapporter	79	188
Kontrakts- och beställningsmål	31	141
Mål ang. köp och lån af gevär m. m. för det frivilliga skytteväsendet	48	99
Mål rörande disposition af medel	68	23
Redogörelser	1,027	867
Medelsrekvisitioner och räkningar	603	724
Anmärkningsmål	35	22
Persedelanordningar	488	391
Diverse mål	496	584
Summa	3,154	3,365

Af dessa mål voro

år 1904

militära 1,407
civila..... 1,747 3,154

år 1905

militära 1,560
civila 1,805 3,365

Uppgift

å de under åren 1904 och 1905 till arméförvaltningens fortifikations-
departement inkomna mål och ärenden.

	1904	1905
Kungl. bref, ämbetsskrifvelser och s. k. notes	76	108
Kungl. remisser	30	53
Generalorder	127	169
Ämbetsverks skrifvelser	19	18
Mål rörande underhåll af hus och byggnader afvensom anskaffning och underhåll af materiel och persedlar:		
a) rekvisitioner	129	132
b) redogörelser	193	249
c) öfriga dithörande ärenden	166	152
Mål rörande kommandantskapen å rikets fästningar och garnisonsorter:		
a) rekvisitioner	14	48
b) redogörelser	24	39
c) öfriga dithörande ärenden	14	40
Mål rörande mötesfält och skjutbanor:		
a) rekvisitioner	23	44
b) redogörelser	10	7
c) öfriga dithörande ärenden	67	49
Mål rörande uppförande af nya kaserner:		
a) rekvisitioner	118	103
b) redogörelser	36	30
c) öfriga dithörande ärenden	105	98
Transport	1,151	1,339

	1904	1905
Transport	1,151	1,339
Mål rörande nybyggnader för armén:		
a) rekvisitioner	242	157
b) redogörelser	45	44
c) öfriga dithörande ärenden	244	76
Mål rörande inlösen för kronans räkning af byggnader ..	15	13
Rättegångs- och anmärkningsmål	8	24
Kassarapporter	95	123
Mål rörande försäljning eller upplåtelse af tomter, uthyrande af byggnader och lägenheter samt uppbörden och redovisningen af därför inflytande medel	86	84
Mål rörande tjänstledighet, förordnande och tjänsters till- sättande m. m.	43	36
Diverse ärenden	20	68
Civilbyråns (sekreterarens och kamrerarens, revisorns och bokhållarens samt registratorns) memorial angående granskning af redogörelser, om medelsdispositioners uppgörande, omföringar och uppdebitering m. m.	52	68
Protokollsutdrag från de öfriga departementen rörande ersättningar för förskjutna medel	16	19
Summa	2,017	2,051

Af dessa mål voro

år 1904

militära	790	
civila	1,227	2,017

år 1905

militära	801	
civila	1,250	2,051

Uppgift

å de under åren 1904 och 1905 till arméförvaltningens intendents-departement inkomna mål och ärenden.

	1904	1905
Kungl. bref	124	112
Generalorder	214	263
Landtförsvarsdepartementets ämbetsskrifvelser	79	66
Kungl. remisser	101	107
Kammarrätten: med infordrande af förklaringar i öfver- klagade anmärkningsmål	27	33
» med anmärkningsakter	2	2
» med rekvisitioner af aktoratsarfvode	3	1
Besvärsmål	16	19
Kungl. Maj:ts befallningshafvandes ränteriuppgifter	92	92
Leveranskontrakt	11	9
Medelsrekvisitioner (förskott)	238	264
Persedelsrekvisitioner	79	142
Räkningar	235	242
Medelsredogörelser	4,052	4,273
Persedelsredogörelser	269	272
Inventeringsförslag öfver sanitets- eller veterinärmateriel ..	118	122
Sjukvårdspersedelsrekvisitioner	62	93
Hästlegningsmål	22	24
Uppgifter å portions- och rationspris samt å utspisningsstater	43	40
Tjänstgöringsbesked	18	14
Besiktningsinstrument eller besiktningsprotokoll	80	91
Revisionens anmälningar om förrättad granskning	134	138
Uppgifter å medelsbehof	4	4
Utråkuingar af anslag	4	4
Diverse mål	896	1,076
Summa	6,923	7,503

Af dessa mål voro

år 1904:

militära	666	
sjukvårds-	290	
civila	5,967	6,923

år 1905:

militära	809	
sjukvårds-	376	
civila	6,318	7,503.

Uppgift

å de under åren 1904 och 1905 till arméförvaltningens civila departement inkomna mål och ärenden.

	1904	1905
Kungl. bref och statsdepartements skrivelser	579	507
Kungl. remisser	266	268
Generalorder	318	387
Kammarrättens skrivelser:		
med öfverlämnande af utslag å anförda besvär	19	7
med infordrande af handlingar och förklaringar i anmärknings- och besvärsmål	49	20
i fråga om anordnande af faktorats- och anmärkningsarfvoden	2	2
Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i länen skrivelser:		
med ränteriuppgifter	98	96
med rekvisitioner å resekostnads- (och roterings-) ersättningar, som af nämnda myndigheter icke definitivt utanordnas	10	5
med ansökningar om utbetalande af gratifikationsmedel ur invalidhusfonden	21	18
Öfriga ämbetsverks- och ämbetsmyndigheters samt kommittéers skrivelser	16	13
Skrivelser från skytteförbundens öfverstyrelse	204	210
Medels- (års-, halfårs-, kvartals-) redogörelser	940	1,019
Kassarapporter (kassaräkningar)	272	262
Uppgifter från vederbörande fördelningsintendenturer rörande medelsbehovet för hvarje kvartal	34	25
Mål rörande Vadstena krigsmanshuskassa, invalidhusfonden och beväringsskaps invalid- och pensionsfond:		
a) framställningar om tillerkännande af underhåll	208	162
b) » om utfärdandet af nya underhållsbref i stället för äldre, förkomna	6	3
c) » ang. omställning af äldre underhållsbref	37	41
d) » om utbetalande af tillerkänt underhåll	153	184
e) projekt rörande tilldelande af underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa eller rörande besättande af lediga svärdspensionsrum m. m.	35	24
Transport	3,267	3,253

	1904	1905
Transport	3,267	3,253
f) summariska uppgifter rörande utbetalda gratialistmedel	25	30
g) anmälanden från vederbörande myndigheter rörande svärdsmän och svärdsmedaljörer	73	70
Rekvisioner å förskottsmedel	256	423
» å aflöningsmedel enligt stat, ersättningar och understödsmedel enligt särskilda anvisningar	303	314
» å rese- och traktamentskostnader samt öfriga, enligt allmänna bestämmelser utgående ersättningar	509	554
Protokollsutdrag från arméförvaltningens plenum och öfriga departement		
i frågor om meddelad tjänstledighet, semester, förordnande	50	56
ang. omföring i räkenskaperna	21	32
ang. uppgifter från öfriga departement rörande medelsbehovet för hvarje kvartal	12	22
Memorial från ämbets- och tjänstemän inom departementet:		
i fråga om anordnande af löner m. m. till arméförvaltningens personal	38	27
ang. approximativa medelsbehovet för vederbörande truppförband under hvarje kvartal	8	8
ang. räkenskapsomföringar	11	17
ang. medelsrekvisitioner från statskontoret	30	32
med aflämnande af anmärkningsakter	174	220
ang. räkenskapsgranskning	112	104
med aflämnande af riksbanksbesked och kassarapporter,	24	23
Besvär öfver Kungl. Maj:ts befallningshafvandes eller förvaltningsmyndighets beslut	24	18
Framställningar från militära och civila myndigheter samt från enskilde, i aflönings- eller ersättningsfrågor	123	81
Anmälanden från militära myndigheter ang. nyupprättade beställningars tillsättande samt rörande förvaltnings- eller tygstatspersonals tjänstledighet, förordnande, afsked	150	152
Frågor om tjänstledighet för tjänstemän eller vaktbetjäning	19	21
Diverse skrivelser med förfrågningar, delgiftningsbevis, verifikationshandlingar m. m.	50	44
Summa	5,279	5,501

Bil. 11.

U p p g i f t

å de under åren 1904 och 1905 till arméförvaltningens plenum
inkomna mål och ärenden.

	1904	1905
Kungl. bref och statsdepartements skrivelser	15	13
Kungl. remisser	2	1
Skrivelser från öfriga ämbetsverk och ämbetsmyndigheter samt kommittéer	2	1
Protokollsutdrag från departement inom arméförvaltningen	1	1
Arbetsredogörelse från sekreteraren	1	1
Räkenskapssammandrag och kassarapporter från boksluts- kamreraren	7	1
Ansökningar af tjänstemän och vaktbetjäning inom äm- betsverket om förordnande, tjänstledighet, afsked m. m.	51	32
Summa	79	50

Bil. 12.

Uppgift

å antalet af de under åren 1904 och 1905 till arméförvaltningen inkomna mål och ärenden, hvilka varit föremål för gemensam handläggning af två eller flere utaf arméförvaltningens departement.

	1904	1905
Af artilleri- och fortifikationsdepartementen handlades gemensamt	4	4
Af artilleri- och intendentsdepartementen handlades gemensamt	2	5
Af artilleri- och civila departementen handlades gemensamt	3	3
Af fortifikations- och intendentsdepartementen handlades gemensamt	10	8
Af fortifikations- och civila departementen handlades gemensamt	7	3
Af intendents- och civila departementen handlades gemensamt	19	33
Af artilleri-, intendents- och civila departementen handlades gemensamt	1	1
Af fortifikations-, intendents- och civila departementen handlades gemensamt	1	1
Af artilleri-, fortifikations-, intendents- och civila departementen handlades gemensamt	2	5
Summa	49	63

*Bil. 13.***Uppgift**

**å de under åren 1904 och 1905 till generalfälttygmästarens expedition
inkomna mål och ärenden.**

	1904	1905
Kungl. bref och generalorder	24	37
Personalmål	278	224
Kontrakts- och beställningsmål	167	184
Mål rörande försök, besiktningsprotokoll och rapporter.....	170	110
Mål rörande materielförflyttningar	461	320
Materielmål	250	588
Hemliga mål	44	71
Diverse mål	288	375
Summa	1,682	1,909

Uppgift

**å de under åren 1904 och 1905 till artilleristabens konstruktions-
afdelning inkomna ärenden.**

	1904	1905
Ärenden, inkomna från generalfälttygmästarens expedition och inspektörens för artilleriet expedition	18	35
Ärenden, inkomna från bruk, firmor och kontrollofficerare m. fl.	332	248
Summa	350	283

Förslag till Stat för arméförvaltningens artilleridepartement.

	K r o n o r				
	Lön	Tjänstgöringspenningar	Arfvode	Summa	
Chef, generalfälttygmästaren	—	—	—	—	
Militärbyrå.					
Chef och föredragande: fälttygmästaren	—	—	—	—	
1. expeditionsafdelningen.					
2 artilleristabsofficerare	—	—	—	—	
1 departementsskrifvare	—	—	500	500	Åtnjuta aflöning å annan stat.
1 d:o	—	—	500	500	
2. expeditionsafdelningen.					
1 artilleristabsofficer	—	—	—	—	
1 departementsskrifvare	—	—	500	500	
Konstruktionsafdelningen.					
3 artilleristabsofficerare	—	—	—	—	
1 departementsskrifvare	—	—	500	500	
1 d:o	—	—	500	500	
Civilbyrå.					
Chef och föredragande: chefen för fortifikationsdepartementets civilbyrå	—	—	—	—	
1 sekreterare och kamrerare	3,000	1,500	—	4,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
1 förste revisor	3,000	1,500	—	4,500	
1 redogörare och bokhållare	1,800	1,200	—	3,000	
1 registrator och revisor	1,800	1,200	—	3,000	
1 departementsskrifvare	—	—	500	500	Åtnjuter aflöning å annan stat.
Summa	9,600	5,400	3,000	18,000	

Anm. 1 af artilleristabsofficerarne tjänstgör efter vederbörligt förordnande såsom byråchefsassistent.

Förslag till
Stat
för arméförvaltningens fortifikationsdepartement.

	K r o n o r			
	Lön	Tjänst- görings- penningar	Summa	
Chef, chefen för fortifikationen...	—	—	—	{ Åtnjuter aflöning å annan stat.
Militärbyrån.				
Chef, chefen för fortifikations- stabens hufvudstation	—	—	—	{ Åtnjuta aflöning å annan stat.
1 byråchefsassistent } fortifikations-	—	—	—	
1 andre assistent ... } stabsofficerare }	—	—	—	
Civilbyrån.				
Chef och föredragande, krigsråd	4,400	2,000	6,400	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kr.
1 sekreterare och kamrerare	3,000	1,500	4,500	
1 revisor och bokhållare	1,800	1,200	3,000	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
1 registrator, biträdande vid revisionen och kansliet	1,800	1,200	3,000	
Summa kronor	11,000	5,900	16,900	

Förslag till
Stat
för arméförvaltningens intendentsdepartement.

	K r o n o r			
	Lön	Tjänstgöringspenningar	Summa	
Chef, generalintendenten	—	—	—	{ Åtnjuter aflöning å annan stat.
Militärbyrån.				
Chef och föredragande, öfverfältintendant	—	—	—	{ Åtnjuta aflöning å annan stat.
1 byråchefsassistent, fältintendant	—	—	—	
1 andre assistent, intendant	—	—	—	
Civilbyrån.				
Chef och föredragande, krigsråd	4,400	2,000	6,400	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kr.
1 sekreterare	3,000	1,500	4,500	
1 kamrerare	3,000	1,500	4,500	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
1 revisor	1,800	1,200	3,000	
3 revisorer	5,400	3,600	9,000	
1 bokhållare	1,800	1,200	3,000	
1 registrator	1,800	1,200	3,000	
1 notarie	1,800	1,200	3,000	
Summa kronor	23,000	13,400	36,400	

Förslag till
Stat
för arméförvaltningens civila departement.

	K r o n o r				
	Lön	Tjänstgöringspenningar	Missräkningspenningar	Summa	
Chef, generalkrigskommissarien	6,200	2,800	—	9,000	
En civilbyrå.					
Chef och föredragande, krigsråd	4,400	2,000	—	6,400	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kr.
1 sekreterare	3,000	1,500	—	4,500	
1 kamrerare	3,000	1,500	—	4,500	
1 förste revisor	3,000	1,500	—	4,500	
1 revisor	1,800	1,200	—	3,000	
4 revisorer	7,200	4,800	—	12,000	
1 bokhållare	1,800	1,200	—	3,000	Efter fem år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
1 registrator	1,800	1,200	—	3,000	
1 notarie	1,800	1,200	—	3,000	
Bokslutskontoret.					
1 kamrerare	3,000	1,500	—	4,500	
Kassakontoret.					
1 krigskassör	3,000	1,500	500	5,000	
Ombudsmanskontoret.					
1 ombudsman, arfvode	—	—	—	3,000	
Summa kronor	40,000	21,900	500	65,400	

Förslag till

S t a t

för de i anslaget till arméförvaltningen ingående, för hela
ämbetsverket gemensamma medel.

	K r o n o r			
	Lön	Tjänst- görings- penningar	Summa	
Till vikariatsersättning, arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän, tillfälligt biträde och renskrif- ningskostnad	—	—	42,650	
Till skrifmaterialier och expen- ser, bränsle m. m.	—	—	25,900	
1 förste vaktmästare	800	300	1,100	
1 vaktmästare	500	300	800	Efter fem år kan lönen höjas med 100 kr.
4 d:o	2,000	1,200	3,200	
Summa kronor	—	—	73,650	

Ann. 1. Om vaktmästare åtnjuter bostad jämte bränsle, böra, såvida icke dessa förmåner tillkomma honom såsom portvakt eller för andra åligganden utöfver tjänsten, desamma till ett värde af 150 kronor inräknas under lönen, hvilken i sådant fall bör utgå för förste vaktmästare med 650 kronor och för vaktmästare med 350 kronor kontant.

Ann. 2. De för arméförvaltningens ämbets- och tjänstemän samt betjante ifrågakomna ålderstillägg å lön skola utgå från fjärde hufvudtitelns förslagsanslag för ålders-
tillägg.

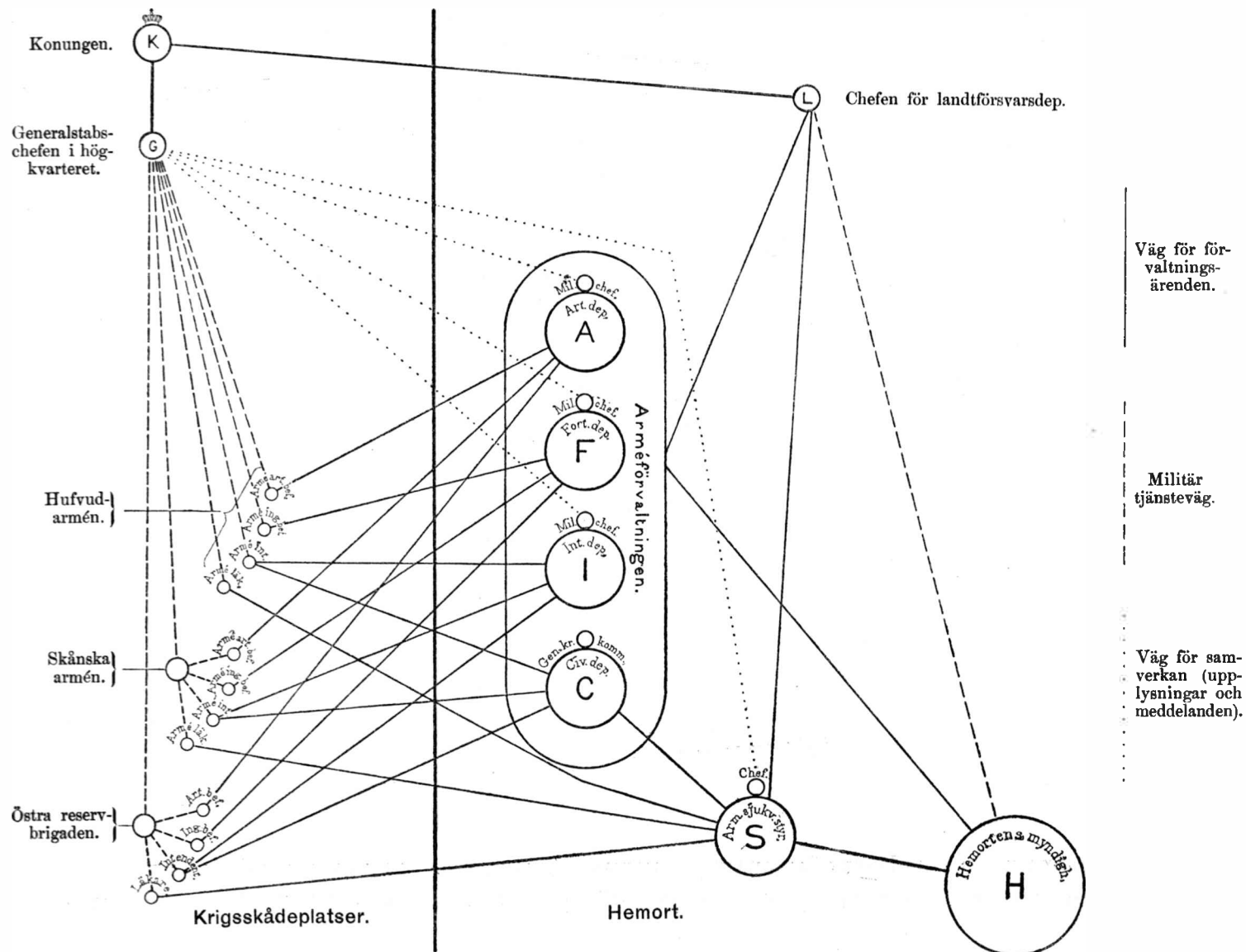
Förslag till Stat för arméns sjukvårdsstyrelse.

Bil. 19.

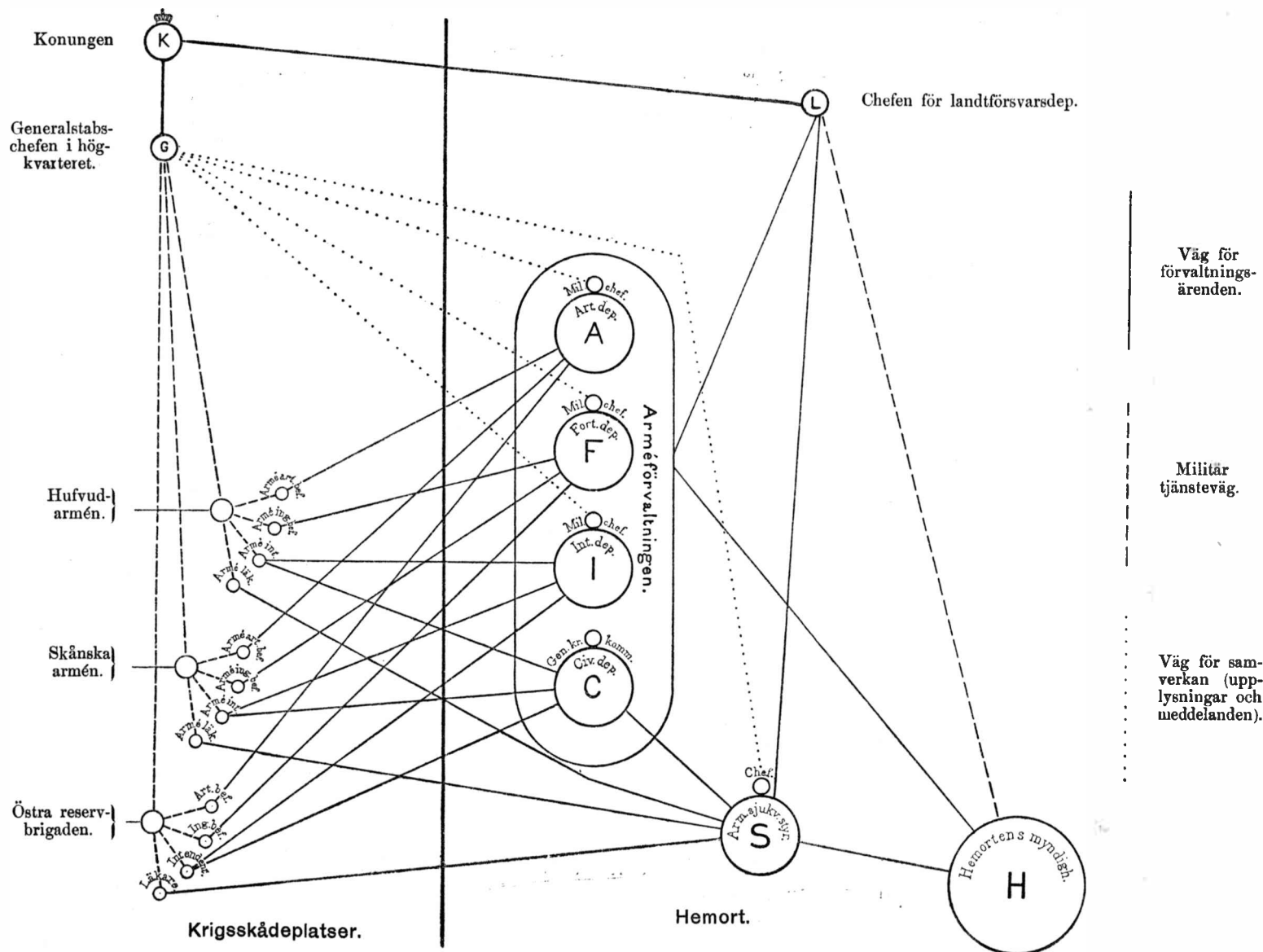
	Kronor	Summa kronor	
Chef, generalläkare, lön	8,000	10,555	
dagaflöning i 365 dagar à 7 kr.	2,555		
1 föredragande för sanitetsärenden, för- delningsläkare, lön	3,400	6,225	
dagaflöning i 365 dagar à 5 kr.	1,825		
arfvode	1,000		
1 assistent, bataljonsläkare, lön	2,400	3,860	
dagaflöning i 365 dagar à 4 kr.	1,460		
1 assistent, sjukvårdsintendent	—	—	{ Åtnjuter aflöning å annan stat.
1 föredragande för veterinärärenden, regementsveterinär, arfvode	—	1,200	{ Åtnjuta aflöning å annan stat.
1 adjutant, tillika diarieförande, batal- jonsläkare, arfvode	—	1,200	
1 notarie, tillika sekreterare, lön	1,800	3,000	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
tjänstgöringspenningar	1,200		
Till skrifmaterialier och expenser, ved m. m.	—	1,300	
Till vikariatsersättning, arfvoden åt extra assistenter, tillfälligt biträde och renskrifningskostnad	—	2,360	
1 vaktmästare, lön	500	800	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kr.
tjänstgöringspenningar	300		
Summa kronor	—	30,500	

Anm. De för notarien och vaktmästaren ifrågakomna ålderstillägg å lön skola utgå från fjärde hufvudtitelns förslagsanslag för ålderstillägg.

Alt. A. Konungen går Själf i fält såsom högste befälhafvare för fälthären och för tillika befälet öfver armén på hufvudkrigsskådeplatsen (hufvudarmén).

Alt. B. Konungen går Själf i fält såsom högste befälhafvare för fälthären, men har förordnat en officer af generalitetet att vara chef för armén å hufvudkrigsskådeplatsen (hufvudarmén).

Alt. D. Konungen har förordnat en officer af generalitetet att vara högste befälhafvare för fälthären och en annan att vara chef för armén å hufvudkrigsskådeplatsen (hufvudarmén).

